839.8
D41j
1850

Digitized by the Internet Archive
in 2026 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign

https://archive.org/details/kongvaldemardena00jutl

Denmark - Laws, statutes, etc. ---

KONG VALDEMAR DEN ANDENS

JYSKE LOV,

LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS
URBANA

udgivet

af

det nordiske literatur-samfund,

besørget af

N. M. PETERSEN.

KØBENHAVN.

TRYKT I BRØDRENE BERLINGS BOGTRYKKERI.

1850.

839.8
D41j
1850

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN

Forerindring.

Den måde, hvorpå man sædvanlig udgiver vore gamle håndskrifter, er bekendt. Man vælger et eller andet fortrinligt håndskrift, lader det aftrykke således som det er, og tilföjer alle de andres afvigende læsemåder.

Denne måde er simpel, let anvendelig, og hvor det gælder om, på hvert enkelt sted at få en tilforladelig efterretning om håndskrifternes læsemåde, tillige tilfredsstillende. Det er i almindelighed den, man griber til og må gribe til, så længe sprogformens beskaffenhed i alle dens enkeltheder ikke er kommen til klar bevidsthed. Den har tillige, når udførelsen er fuldkommen pålidelig, den store fordel, at en sådan udgave kan træde isteden for alle håndskrifterne; når den ved trykken er foreviget, kan man kaste håndskrifterne bort.

Men på den anden side har denne behandlingsmåde sine store mangler. Det er allerede vanskeligt nok, at få et eneste håndskrift nöjagtig aftrykt; skal der nu samles ændringer (varianter) af en stor mængde andre, så indløber der lettelig en hel del fejl; og det viser sig næsten altid, at man ved tvivlsomme steder, hvor megen flid der end er anvendt på udgaven, dog må ty til håndskrifterne selv, for

Scand. 24 Ag 09 Fock 1.08
31My10
156559

at overbevise sig om, at udgiveren ikke i en eller anden henseende har læst fejl eller misforstået stedet, eller at der er indløbet trykfejl o. desl.

Dernæst (og det er en hovedanke) tilvejebringes der ved at lade et enkelt håndskrift som grundlag aftrykke med ændringer af de øvrige ikke nogen god læselig text. Den sletteste læsemåde kan stå i texten; den bedste må søges i ændringerne. Isteden for at få et skrift, som læseren med tryghed kan læse i sammenhæng, får han kun alle apparaterne til et skrift, der endnu slet ikke er til. Han må selv danne sig det, nu læse oppe, nu nede, idelig forstyrret af den ene talhenvisning efter den anden, og selv sætte det sammen. Men det er et möjsommeligt og yderst trættende arbejde, når han således skal samle det gode sammen af de med henvisninger belæmrede anmærkninger, der indeholde ondt og godt imellem hinanden. Læseren må da selv påtage sig en god udgivers hværv; han må allerede besidde grundig indsigt i sproget med alle dets afvigende former og skrivemåder, nöje bekendtskab med indholdet, der måske ingensteds er fuldkommen nöjagtig angivet, imedens det derimod som oftest netop er hans hensigt, ved skriftet at erhværve disse.

En sådan udgave, der for granskeren beholder sit uomtvistelige værd, er kun god, når den er fuldkommen pålidelig; men selv da ikke skikket til at levere læseren en velordnet og sammenhængende text.

Det lod sig tænke, at udgiveren havde gjort noget forarbejde dertil; han kunde f. ex. i den egentlige text ikke holde sig til et eneste håndskrift, men optage de bedste læsemåder af alle. I så fald har han forladt hin første grundsætning for udgivelsen og er trådt ind på det andet trin. Meningen bliver nu, af alle håndskrifter at danne en

text, som kommer oprindeligheden nærmest, og kun i anmærkninger at meddele afvigelserne. Men hvilke afvigelser? alle eller et udvalg? de, der kun angive en anden mening? eller alle forskellige skrivemåder af samme ord?

Når man er kommen til dette andet trin, skönnes let, at man snart må gå over til det tredie: af alle håndskrifter at danne en text, der kommer oprindeligheden så nær som muligt, såvel med hensyn til indholdet som til sproget, og så, hvad der ligefrem følger derpå, at kaste alle intetsigende ændringer bort, som unyttigt gods, hvoraf læseren ikke kan lære det mindste.

Med hensyn til indholdet: når det af alle mere eller mindre meningsløse læsemåder er udfundet, hvad stedets mening er og nødvendig må være, så kan det kun for den strænge kritik have nogen interesse at vide, hvilke da alle disse meningsløse læsemåder ere. Læseren i almindelighed önsker kun at vide meningen, og har kun brug for den, ikke for det meningsløse; oprindelig må den jo have været til, om den end i håndskrifterne er bleven nok så forstyrret. Og just det trykker stemplet på en god udgiver, at han har vidst at finde den rette mening og i hvert tilfælde kan godtgöre, at det, han har udtrykt, er det som afskriverne vilde udtrykke, hvis de forstode det de skreve af.

Med hensyn til sproget: sproget, altså ethvert ord deri, må nødvendig til en given tid have haft en viss form, og der må i alle dets dele have hersket nogen ensformighed og harmoni. Når denne sprogform engang er udfunden, så har det for læseren ingen videre interesse at vide de mangfoldige forskellige måder, hvorpå samme ord er skrevet, hvilket kun forstyrrer opmærksomheden på den rette form.

Disse betragtninger have ledet mig til følgende grundsætning: Det simpleste, det mest mekaniske, det mindst

ansvarsfulde er at udgive håndskrifterne som de ere; men det bedste er, at studere håndskrifterne, deres indhold og deres sprogform, og derpå at give begge i deres störst mulige oprindelighed. Og det bör især anvendes her, hvor der ikke er tale om at udgive et skrift, der kun er til i et enkelt håndskrift, og hvis indhold næsten er ligegyldigt, men om et skrift, som en af vore love, hvis indhold i mange henseender er vigtigt og derfor bör göres let tilgængeligt, og som haves i en stor mængde afskrifter.

Indholdets oprindelighed må altså gengives, det vil sige den første oprindelige mening af hvert sted, den må nu i håndskrifterne være nok så forskellig udtrykt, ja endog forstyrret. Dette kan kun ske ved at sammenligne alle håndskrifter med hinanden og hvert håndskrift igen med sig selv, for igennem de brugte tegn at komme til det rette ord, og derpå at anvende al den forkundskab, som sagen selv kræver, indtil den virkelige mening er udfunden.

Sprogets oprindelighed har en snævrere grændse, den kan ikke gå videre, end håndskrifterne række; og den må udfindes ved en lignende sammenligning. De forskellige skrivemåder ere fremkomne, snart ved skødesløshed i skrifttegnenes anvendelse, snart fordi formen er afsløvet og på en eller anden måde forvansket ved den mere dagligdags udtale, snart fordi der virkelig i tidens løb er foregået en forandring i sprogformen. Alt dette må vel adskilles fra hinanden. Det blot skødesløse fortjener ingen opmærksomhed; den afsløvede form må føres tilbage til den fuldstændige, når denne i bevidstheden var til; men de til forskellige tider forskellige former må ej forvexles. Det kommer derved an på, på hvert sted at vide, om den fuldstændige, fra den forbigangne tid overførte, form endnu er til, eller om sproget har opgivet den og antaget en anden. Er den oprindelige

form endnu til, så bevares den; er den forsvunden og gået over til en anden, så optages forandringen. Dette skönnes nu atter af to ting; for det første ved sammenligning af de forskellige håndskrifter, for det andet ved sammenligning af den forskellige udtryksmåde i samme håndskrift. Det første fører til at bestemme, hvilke håndskrifter der ere de ældste; det andet til at bestemme, hvilken form der er den ældste. I begge tilfælde vejledes man til at finde det mest oprindelige, det afskriveren har ment, om han end ikke altid med lige held har fået det lige godt udtrykt.

Dette, det mest oprindelige, er naturligvis det, som enhver helst vil have. Men at vise, på hvilke forskellige måder denne oprindelige form er udtrykt (hvilket næsten vil sige, på hvor mange måder den er forvansket); hvor mange gange netop denne eller hin, mere eller mindre forstyrrede, udtryksmåde er brugt; på hvilke bestemte steder nu den ene, nu den anden skrivemåde af samme ting forekommer, det er i sig selv noget ganske ligegyldigt.

Det, som jeg ved nærværende udgave af jyske lov har forsøgt på, er da at gengive indholdet og sproget i en så oprindelig tilstand, som håndskrifternes beskaffenhed tillod; således at hele loven lader sig læse i sammenhæng, uden at læseren først behøver at arbejde sig igennem en dynge af forskellige læsemåder for at komme til den rette mening, og uden at den forskellige skrivemåde giver altfor store anstød.

For dog at gengive, så meget som muligt, alt hvad der kunde tjene til at oplyse meningen, har jeg imidlertid med et tilföjet e l l e r tilföjet ændringer underneden, og ligeledes i texten ved en parenthes uden noget tilföjet e l l e r antydet, at noget fandtes kun i nogle håndskrifter, ikke i alle. Selv det vil måske forekomme mange forstyrrende og

ikke fornødent; men første gang man forsøger noget, hverken kan eller tör man bortkaste alle tilvante lænker.

Om behandlingsmåden tilföjer jeg nogle bemærkninger, der tillige må tjene til undskyldning for, at jeg ikke i et og alt har opnået hvad jeg havde for öje.

Af håndskrifter haves der nok, men intet, som kunde lægges til grund. Det som både Kofod Anker og Kolderup Rosenvinge have ladet aftrykke (Arnæ-Magn. nr. 286 fol. her betegnet AM.) må disse udgivere have anset for det fortrinligste, siden de have lagt det til grund for deres udgaver; det har jeg ikke kunnet finde; det er i sprogformen meget blandet, og på adskillige steder med hensyn til indholdet uefterretteligt. Oprindeligt kan et sådant håndskrift ikke have været. Af det flensborgske (F) har jeg ikke kunnet benytte uden en afskrift og Rosenvinges rige variantsamling. Den viser i sprogformerne mange afvigelser fra AM: F har f. ex. *hvilkt*, hvor AM har *hvilt*; *allæ* for *ollæ*; *thyrft* for *thirft*; *fatøkæ* (mæn) for *fatok*; *thic* for *thec*; *sighæ* for *segeh*; *annæn* for *ant*; *mykæt* for *meket* o. s. v. Men hverken disse eller andre håndskrifter vise nogen overensstemmelse med sig selv. En viss bestemt sprogform må dog afskriveren have haft for öje eller øre, men ingen har med nogenlunde sikkerhed udtrykt den. Han skriver i samme åndedrag det selvsamme ord snart så, snart så: *af* og *of*; *sik* og *sek*; *burt* og *bort*; *nefnd* og *nefuend*; *laghe* og *laughe* og *lauhe*; *eghn* og *eghæn*, o. s. v. i det uendelige. Det vil sige, han har haft en vis svævende udtale for öje, men ikke vidst, hvorledes han skulde udtrykke den.

Hvad var nu herved at göre? Hvad skulde man holde sig til? til den mere dannede, med oprindelsen overensstemmende, udtale eller til den dagligdags, til dialektens?

Det sidste var såre fristende. Der forekommer vistnok i håndskrifterne mange jyske former; ved at rive dem ud af deres forbindelse, kunde man sige, vil det levende indtryk nødvendig forsvinde, som frembringes ved den sammenhængende tale; loven er nu engang, kunde man tænke, til på jysk, den bör derfor ingenlunde ligge hen så godt som ubrugt, hvilket vilde ske, når sproget deri omsættes fra jysk til dansk. Udgiveren bör da følge de håndskrifter, hvori den jyske dialekts egenheder ere bevarede, men naturligvis således, at den tit og ofte forstyrrede harmoni også her bliver bragt tilveje.

Så kunde man tænke. Adskillige af disse egenheder ere i öjne faldende; men hvo der vil prøve på at gennemføre dem i sammenhæng, vil snart erfare, at han ikke vinder andet end en underlig broget, for ikke at sige barbarisk, text, der i det mindste ikke har lighed med noget skriftsprog. Og uvisst bliver det endda, om det nu er jysk tale fra den tid. Tværtimod, det er det ikke. Thi jysk talebrug findes hist og her adspredt næsten i alle håndskrifter, men der må have været og har været utallige former i den tids tale, som intet håndskrift har udtrykt. Håndskrifterne have ikke gengivet den mundtlige tale fuldstændig; den kan ikke tilvejebringes af dem. Den kan altså, da alle andre midler mangle, slet ikke tilvejebringes. Heller ikke går noget tilbage til den tid, da loven blev givet. Var det afskrivernes hensigt, at udtrykke ram jysk udtale, at sige i det hele foredrag, så have de været lidet heldige; det kunde da aldrig være faldet dem ind, strax ved siden af en betegnelse, der tyder hen på en dialektudtale, at stille en anden, der giver ordet aldeles i sin almindelige form; ja den ene bog i loven er i denne henseende i samme håndskrift ikke lig den anden. Vilde man nu forsøge på at tilvejebringe og udtrykke nogen

harmoni deri, så kan det heller ikke lykkes, med mindre man først opfinder et nyt fuldstændigt bogstavsystem. Derhos se rigtig nok mange former ud, som de hørte dialekten til; f. ex. når næfnd tillige skrives: næfuænd, næuænd, næuæn, o. s. v. eller lagt skrives: lagh, lahg, laugh, lauw o. s. v.; men alt sådant tilhører jo ikke den jyske dialekt mere, end enhver anden.

Eftersom nu samme håndskrift har fremherskende former af begge slags, platte og ædle, og ingen harmoni kan erholdes ved at lade begge råde; så er det billigt, at det platte må vige for det ædle, og at udgaven gengiver det, som afskriveren vilde give, hvis han altid havde været opmærksom på sig selv: betegnelsen af den mere med oprindelsen, end med den daglige tale overensstemmende udtale, hvilken sidste altid er svævende. Skulde nogen imidlertid foretrække den sidste, så står det ham frit for, på hvilket sted han selv finder for godt, at tænke sig den platte udtale; thi den forskellige skrivemåde er sandelig ikke bunden til sammenhængen, men ganske og aldeles tilfældig. Med de grammatikalske former er det en anden sag; de lade sig lettere gribe end den flygtige tale.

Hvad indholdet angår, da har jeg allerede bemærket, at det ikke var denne udgaves hensigt, at følge nogetsomhelst håndskrift alene, men at give meningen således som den ligger i alle håndskrifter tilsammen og i tingen selv. Om de enkelte steder, hvor oplysninger herom ere fornødne, må jeg henvise til anmærkningerne bagved texten.

Ordfølge, stil o. desl. har jeg ligeledes forsøgt at give således som de forekom mig naturligst, uden at binde mig til noget bestemt håndskrift.

Urigtig, ved skødesløshed og uagtsomhed fremkommen, skrivemåde har jeg ligefrem rettet. Hvorledes kan det falde

nogen udgiver ind at besvære læseren med at rette skrivfejl eller forlange af ham, at han skal finde rede i forvanskede og meningsløse ord. Når håndskriftet har et bogstav for meget eller for lidt, som rætthe for rættæ, åtthe for åtte, føtthæs for føthæs, fyre for fyrræ, thritthig for thrithing, iorh for iorth, frythær orh for frygthær orth; eller omsætter bogstaver, som iafneht for iafneth, enik køp for enki køp, repe for reep; eller aldeles forfejler udtrykket af lyden, og har f. ex. kæpeiorth for køpeiorth, sækæ for søkæ, hura for huræ, tho et for tho at, lærgraf for leergraf, æn for en, dæl for del, ja endog slige ting som: efter father dørh for efter father døth (r for t); at stolnæ for at stofnæ (l for f); stangæt for stungæt (så at bierne komme til at stange kvæget isteden for at stinge det); eller ved skrivfejl har fået aldeles urimelige former, som göreres for göres; så må en troskab, der vil gengive alt sådant, betragtes som en åbenbar utroskab imod sund sans. Alt sådant har jeg rettet, endog uden at angive det. Ligeså simpelt er det, at når ord ere glemte hist og her, som sammenhængen nødvendig kræver, så ere de indsatte hvor de mangle, ligeledes uden at angives, med mindre der på et eller andet sted var nogensomhelst grund til tvivl.

Ved retskrivningen har jeg gjort det til grundregel, at følge den i de ældste håndskrifter forekommende, men således, at den er bragt i overensstemmelse med sig selv; og ikke at tilföje betegnelser, der i almindelighed ere håndskrifterne fremmede, med mindre de strax uden videre kunne adskilles fra de gamle. Når skrivemåden tillige griber ind i lydlæren, kan tingen derved blive mere forviklet; derfor skal jeg anføre nogle bemærkninger om de enkelte tilfælde.

Lyden *å* udtrykkes i håndskrifterne ved *a* eller *aa*;

sædvanlig kun med *a*, men brugen af aa viser dog tydelig lyden; som i raath, aar, laas, maal, saar (sår og till. såret), smaa, aa (ejer), en aa; derimod hyppigere, hvor der dog ingen tvivl er om lyden: nar (eller naar, nutid af at nå), *a* (på) o. s. v. I håndskriftet R fra Ribe udtrykkes denne lyd også ved ă, *å*; denne skrivemåde er da god jysk, og der er tilstrækkelig grund til at anvende den, thi den mindre erfarne læser spares derved for den ulejlighed næsten overalt at måtte overføre tegnet *a* til lyden *å*. Den bruges derfor overalt i denne udgave, hvor der ingen tvivl er om lyden.

Fordobling af selvlydstegn har jeg ikke anset for nødvendig. I håndskrifterne forekommer den vel, men kun undtagelsesvis, ikke som regel, og ved alle selvlyde; f. ex. reep, i geen, een, steen, eet, veet, eeth, ee, breef; men også meen for men (mænd), leen (ellers læn), ja endog meel (mellem) o. desl.; siin, siit, liif, friith; men også iin (ind); gooz, took, stooth, loot (lod), bool, boos loot, doom, noon, root, a moot (imod), boot, boor; men også stook (stok, der også skrives stogh), foor (for, føre, for langt *å*); huus, uut, thjuuf, stuuf; sææth (sæd), gæær (går), nææc (nær), mææl; nəət (kvæg), brəət, ləəs, frəəs, ləən (skjuler), kəəp, dəər, məər (møer), həə, fəəræ (føre). Oprindelig var meningen at trække begge tegn sammen, hvilket hyppig findes ved *oo*. Understøttende *e* forekommer i det höjeste kun som en enkelt undtagelse og i håndskrifter fra en senere tid; som boer for boor. At anvende det vilde føre til en uendelig forvirring. Undertiden udtrykkes også selvlydens forlængelse eller dybe lyd ved et især efter medlyden tilföjet *h*; som domh (for doom), reth eller ræht (for ræt). Til denne enkeltstående brug kunde der ikke tages hensyn.

Beslægtede nærliggende, men dog forskellige, lyde ere i udgaven adskilte, selv hvor de i håndskrifterne ere blandede.

Hvad for det første forholdet imellem *e* og *æ* angår, da lod der sig vel, til at udtrykke disse lyde efter deres oprindelse, danne et sammenhængende system, ved, som man har foreslået, at antage flere betegnelser: *e*, *é*, *æ*, *ä*; men der vilde kun være tilstrækkelig grund til en så kunstig betegnelse, når tiden i sin bevidsthed klart havde bevaret denne lydenes forskellige oprindelse. Håndskrifternes beskaffenhed viser, at dette ingenlunde er tilfældet. Hverken oprindelsen af *a* eller af *i* eller af *-r* i hovedstavelsen eller i endelser, skilles fra hinanden, men udtrykkes aldeles i flæng, snart ved *e*, snart ved *æ*. Imellem dem må man vælge. Håndskriftet AM viser tilböjelighed til *e*, som i tilsiunemen, sette, bonden, overensstemmende med den oprindelige brug; ved at vælge *e* kunde også *æ* forbeholdes for tvelyden è, der i håndskrifterne udtrykkes ved *æ* eller *e*, *ææ*, *ee* (som ræt, rææt eller reet; fe eller fæ), såvel som for de tilfælde, hvor *æ* er fremkommen af tvelyden *æ* (som klæthe). Men herved måtte der tillægges afskriverne en bevidsthed om overgange, som allerede var fordunklet; for de fleste læsere vilde brugen af *e* i næsten hver stavelse, hvor vi nu bruge *æ*, have noget meget forvildende, og for at adskille lydene *e* og *æ*, måtte der da nødvendig anvendes et accentueret *é*. Endskönt jeg allerede havde afskrevet hele loven på denne måde, har jeg derfor endelig bestemt mig for håndskrifternes egen langt overvejende brug af *æ*, hvorved denne lov tillige kommer til at se ud som de andre, hvor brugen af *æ* er ganske almindelig.

Hvad brugen af *a* og *å*, angår, da forekommer der adskillige ord med *å* (*aa*), hvor man vænter *a*; som saac for sak, sag; aal, aalh, for al eller ol, saam, samme;

saat, sat, vaar, var, draap, drab og dræbte, raan, ran. Dèr har jeg enten blot skrevet *a*, hvor jeg antog, at en svævende dialektudtale kun havde givet anledning til skrivemåden; eller anvendt *å*, hvor jeg troede, at grundsproget og den nuværende jyske udtale i forbindelse med flere håndskrifters hyppige brug hjemlede en lyd, der nærmede sig til *å*. Hvor der derimod kunde være tvivl om, om den oprindelige *a*lyd var gået over til *å*, som i aldæfathær, men håndskrifternes overvejende brug dog talte for overgangen, har jeg skrevet *å*, hvori både den oprindelige og senere udtale ligge. Når der derimod ingen tvivl kunde være om, at overgangen var sket (i det nemlig begge skrivemåder forekomme i flæng) har jeg brugt *o*, som i varthær, vorthær (bliver), der således blev forskelligt fra vårthær (af at varða). Da tegnet over *å* altid er tilsat, kan læseren ikke tage fejl af den oprindelige skrivemåde.

Ved brugen af *o* og *å* bruges i almindelighed det første for den lave brede lyd ó, det andet for den höje *å*lyd; men det kunde ikke undgås, at jo også den sidste i de bekendte forbindelser blev udtrykt, ligesom nu, ved *o*. Deraf kan ingen læser lettelig nu tage fejl. Derimod kunde han måske være i nogen tvivl om, hvor *o* skal udtrykke den lave *ó*lyd, der i håndskrifterne betegnes med *o*, *oo* (i R også ved o̊). Alligevel har jeg ikke accentueret disse ord; thi det tör vel antages, at enhver, der benytter dennne udgave, har så megen indsigt i den tids sprogform, at han ikke lettelig kan tage fejl af lyden, skönt den i nogle ord afviger fra den nuværende. Imidlertid skal jeg her anføre nogle exempler, som ville være tilstrækkelige til, også at göre opmærksom derpå; med ó udtales: tho (dog); bo (at bo), bor (bor), goth (god), floth (flod), stodh (stod), skogh (skov), bot (bod), mot (mod), bǫl (bol), dom

(dom), tok (tog), non (der også skrives noon), hjon (ægtefolk og tyende), goz (der også skrives gooz, gods), hos (der også skrives hoos, hosæ, hos), thorsdagh, sokn (sogn), også lot og i fl. lotæ (lod, hlutr, der også skrives loot, t. loos). Derimod udtales *o* som *å* i sådanne ord som kost, opænbar (åbenbar), nokær (nogen), foræ (for), stolæt (stjålet).

U og *y* ere beholdte i ord som sun (sön), i fl. synær, når bevidstheden om sådanne former tydelig foreligger i håndskrifterne. Derimod har jeg beholdt det hyppigst forekommende konæ, skönt der også forekommer kunæ. Lyden *y* er undertiden skreven *i*, som i sinær (for synær, sönner); thirfth for thyrfth; her er det oprindelige *y* beholdt, når det fandtes.

Lydene *ø* og *ö* adskilles ikke i håndskrifterne; men brugen af dem tydeliggör læsningen, uden at kunne forvirre nogen.

Endelsen *i*, *je* udtrykkes i håndskrifterne ved *y*, som riky, eller *i*, som riki, engi, væri, eller *jæ* som værjæ. Her har jeg anvendt skrivemåderne *i* og *jæ*, der må betragtes som samtidig brug for samme endelse.

Brydning finder ej sjælden sted; hvor det ene håndskrift f. ex. har skilnæth, har det andet skjalnæth, og i samme håndskrift findes begge former. Også disse former må anses for samtidige.

Hvor derimod brydningen af *i* ikke blot er gået over til *ja*, men tillige til *jæ*, som i sjalf, sjælf; hjalpæ, hjælpæ; gjaldær, gældær; fjarthing, fjærthing; tjald, tjæld, har jeg stundum beholdt den ældre form, skönt den senere er temmelig almindelig.

Medlydstegnene ere anvendte som de hjemles i håndskrifterne, dog også her således, at der indbringes större

harmoni deri. Altså skilles th (=ð) fra t, skönt de ofte forvexles, o. s. v. Herom kan især følgende bemærkes: *th* udtrykker *þ* og *ð*, men der forekommer også *d* (forskelligt fra *ð*) som i f ø d eller f ø d d og forlænget naturligvis med *dd*, som i f ø d d e; *f* bruges for *v* i enden af ord, men når en selvlyd kommer efter, findes begge skrivemåder; den sidste er foretrukken, som h a v æ, æ r v æ, h a l v æ; *d* eller *th* forbindes ikke sjælden med *s* til *z* som r æ z e l for r æ t h s æ l; g æ z l æ for g æ t s l æ, o. s. v.; *d* efter *l* og *n* er ofte bortfaldet, som a l, f a l l, m a n. Enkelte og dobbelte medlyde, der udtrykke en forskellig udtale, forekomme undertiden i flæng; her er den oprindelige udtale foretrukken, når den forekommer, som k u m æ, komme, s a m æ n, sammen, g a m æ l, gammel, men l i g g æ, ligge, skönt der også findes l i g æ, b æ g g æ, begge, skönt der også findes b æ g i; også p æ n n i n g, som er den sædvanlige form. Ord med oprindeligt *è*, hvor udtalen er lang, som r æ t, r æ t æ eller r æ t t æ, har jeg, når de forlænges, skrevet med *tt*, hvorved de lettere genkendes, men læseren må herved erindre sig den rette udtale. Ved sammenstød af tre medlyde er gerne den ene falden bort, som h v i l k t (eller med bortfaldet *t* h v i l k) eller h v i l t; s æ r m æ r k t, s æ r m æ r t, s æ r m æ r k; her er i almindelighed den midterste form den mest herskende. Overalt er anvendt *j* foran en anden selvlyd for håndskrifternes *i*, hvor udtalen kræver det; læsningen bliver derved lettet, og forvirring kan ikke opstå deraf, da *j* ikke forekommer. Ligeså *v* for *u* og *w*.

For resten er der lagt vind på at give sprogformerne så rene, som håndskrifterne tillode. Hele loven igennem findes snart o f, snart a f (hvis), hvilket sidste skal udtrykke samme udtale, men ganske forstyrrer læsningen; allevegne er derfor sat o f. Ligeså a l for o l o. desl. Når der findes

husfrø, husfræ, husfre (ikke husfru), så spörges der om, hvad afskriveren derved har ment, men der kan næppe være tvivl om, at han mener den første form, skönt han også skriver den anden, eftersom han for frøsgjald også skriver fræsgjald. Da der findes både fælagh og fælugh, fællægh, fellegh o. s. v., så er i almindelighed den første form foretrukken, som den, der kommer oprindelsen nærmest. Ligeså fatøk, fl. fatøkæ, skönt der også findes fatuk, fategh, o. desl. Derimod ere tillægsordenes endelse *-ugh*, *-igh*, *-egh* ansete for samtidige, der næppe i udtalen have været skarpt adskilte. De mangfoldige udvidede former, der hyppig forekomme ved siden af de simple, som nauen for nafn; eghæn for eghn, egn; næfuænd for næfnd, ere ombyttede med de sidste; hvo der vil have den mere slæbende udvidede udtale, kan selv anbringe den overalt hvor ham synes for godt. Ligeså er saght sat for sagh, saugh, o. desl.; dagh for daugh, dauw; laghæ for laughæ, lauhæ o. desl. De hyppig afkortede former, som gif for givæ; thæs for thæssæ; hen for hennæ ere givne fuldstændig; også her kan hvo der vil kaste endelsen bort. Sit og sint afvexle i mange håndskrifter; derfor har jeg ladet den sidste form blive stående på adskillige steder. Levninger af gamle böjningsformer har jeg søgt at bevare, hvor håndskrifterne gave nogen lejlighed dertil; f. ex. nytæ theræ spæktæ (for spektar), uagtet de fleste have spækt. Nutidens flertal er ofte lig entallet, som bor, fl. bor og bo; her er den rette flertalsform bevaret, når et af de bedre håndskrifter have den. Navneordenes ubestemte form er den ældste, men den afvexler hyppig med den bestemte, f. ex. logh (ell. loghæn) skal væræ ærlik; her er også den ældste brug anvendt, når

et godt håndskrift har den; imidlertid må bemærkes, at det der ser ud som den bestemte form ikke altid er det, men levning af en hensynsform; f. ex. thæn thær for sakæn ær hedder også for sakum; og ved thæt thær i loghæn ær skrivæt kan tænkes på i loghum.

Skönt jeg således havde håbet, at bringe alt til en viss harmoni, har denne alligevel ikke ganske været til at opnå; når der f. ex. skrives: han, man, uden *d* i slutningen (ikke hand, mand, thi det kunde ikke gennemføres, uden ganske at tilsidesætte håndskrifternes herskende brug, og at gå over til en senere), så kunde der dog ikke, som der egentlig skulde, skrives hun (for en hund), ban (for et bånd), han (for hand, en hånd) o. desl. (hvilket også var ikke blot forstyrrende, men imod håndskrifternes brug). Således kunde måske nogen undre sig over, at der er optaget stjup, ikke styp, og derimod flere gange lyt, ikke ljut; men det grunder sig derpå, at stjup og styp stå ved siden af hinanden eller herske i samme håndskrifter, deraf valgte jeg da det ældste; derimod er lyt det mest herskende, og ljut hører kun enkelte håndskrifter til. Ved sådanne tilfælde er det altså i öjne faldende, at retskrivningen endnu bevæger sig i en svævende tilstand; men så meget er dog vundet, at læseren ikke idelig og overalt forstyrres ved modsigelser. Nogle uensformigheder findes der imidlertid også som en følge af det vanskelige i at bestemme alle overgange, men især af den afbrudte måde, hvorpå trykningen er sket; disse mangler ville dog ej være större, end at læseren nu, da han har loven let tilgængelig for sig, uden besvær vil kunne afhjælpe dem.

Disse bemærkninger ere ikke udtömmende, men kunne dog give læseren en forestilling om behandlingsmåden.

Hvo der önsker at kende de former, der kunne anses for jyske, vil finde dem i tillægget bag loven, hvor der tillige er tilföjet andre i en eller anden henseende mærkelige skrivemåder.

Et ordregister med forklaring over mindre bekendte udtryk har jeg ikke tilföjet, thi et sådant bör næppe udarbejdes for en enkelt lov, men for den hele lovsamling, der har indhold tilfælles. At samle vor middelalders love i et lille octavbind, og derpå forsyne denne kostelige samling med de fornødne oplysninger, vilde være et smukt foretagende. Der er unægtelig meget, der endnu skal undersøges og drøftes og opklares. Dersom den her fulgte fremgangsmåde, om ikke i alt så dog i det væsentlige, er god, så vil den nu lettere og bedre kunne anvendes af andre.

Til de unöjagtigheder, som jeg efter trykningens fuldendelse er bleven opmærksom på, høre sådanne som: at der i begyndelsen står umbozman, siden umbothsman; at der findes både lands og lanz og lans; landværn og lanbo (en temmelig almindelig skrivemåde); at der står full og ful, all og al; at der findes både *ja* og *jæ* i ord som hjalpæ og hjælpæ; et sted er blevet stående ætlædhæ med *dh* for *th*; på nogle steder er *th* og *t* blevne forvexlede, så at der står ukærth for ukært, bygt for bygth, o. m. desl. Desuden er i det mindste følgende at rette:

s. 18, lovens 1, 34: thæn optages i texten.
- 20, — 1, 41: hænnæ optages i texten.
- 37, — 2, 30: for vapn l. våpn.
- 46, — 2, 64: for sattæ l. sættæ.
- 58, — 2,101: for fjal l. fjæl.
- 66, — 3, 7: for garth l. gårth.

Om lyden af sådanne ord som r å n og n å m har jeg været noget uviss, men rimeligt er det dog, at lyden har været et sævende *å*, ligesom i f r a, d r a p, v a r o. desl.

For ordenes sammentrækning, hvor denne skal finde sted, have håndskrifterne ingen regel; der kunde måske have været anvendt et bindetegn.

Sproget ligger ikke i en tilfældig, men harmonisk, anvendelse af bogstaverne; og nutiden har ingen ære af at gentage en smagløs fortid, men bör tilegne sig fortidens goder. Disse to sætninger har jeg forsøgt også her at anskueliggöre, men derom skal jeg ikke indlade mig i nogen ydérligere drøftning. Laissons la postérité faire son oeuvre!

KONG VALDEMAR DEN ANDENS

JYSKE LOV.

Fortale.

Mæth logh skal land byggjæs. æn vildæ hvær man orvæs at sit eghæt ok latæ mæn nytæ jafnæth, tha thyrftæ mæn ækki logh vith. Æn ængi logh ær æm goth at fylghæ sum sannænd. hvåræ sum man æværum sannændæ, thæræ skal logh letæ hvilt ræt[1] ær. Våræ æi logh å landæ, tha hafthæ hin mest, thær mest måttæ gripæ. (for) thy skal logh æftær allæ mæn göræs, at ræuæ mæn ok spakæ ok sakløsæ nytæ theræ ræt ok theræ spæktæ, ok urættæ mæn ok folæ ræthæs thæt, thær i loghæn ær skrivæt, ok thoræ æi for thy fulkumæ theræ undskap, thær the havæ i hughæ. Val ær thæt ok ræt, at the, thær guz ræzlæ ok rættæns ælskugh mughæ æi lokkæ til goz[2], at høfthings ræzlæ ok landæns vithærlogh forfangæ them at göræ illæ, ok pinæ them, of the göræ illæ.

Logh skal væræ ærlik, ræt, tholik, æftær landæns vanæ, kvæmlik ok thyrftælik ok opænbar, svå at allæ mæn mughæ vitæ ok understandæ hvat logh sighær. ok væræ æi görth

[1]) *eller* sannændæ. [2]) *eller* til gothæ.

æth skrivæn for ænnæns mans særlik vild, num æftær allæ mæns thyrft, thær i landæ bo. Ængi man skal ok dømæ gen thæn logh, thær kunung givær ok land takær vithær[1], num æftær thæn logh skal land dømæs ok rættæs. Thæn logh, thær kunung givær ok (alt) land takær vith. thæn må han ok æi æftær takæ[2] æth skiftæ utæn lanzæns vili, forutæn[3] hun våræ[4] opænbarlik gen guth.

Thæt ær kunungs æmbæth ok høfthings, (thær) i land æræ, at gømæ dom ok göræ ræt ok frælsæ them, thær mæth våld thvingæs, svå sum ær viddævæ[5] ok værileøs börn, pilgrim ok utlands mæn ok fåtøki mæn, them thær gær tithæst våld yvær. ok pinæ illværkis mæn, thær æi vilæ rætlik livæ. for thy at i thæt han pinær æth dræpær udæthæs mæn, tha ær han guz thjanæstman ok loghsæns[6] gæzlæman. for thy at svå sum hin helghæ kirki styrkæs[7] mæth pavæ ok biskop, svå skal hvært land styrkæs[7] mæth kunung æth hans ræltær ok værjæs. Thær mæth ær ok allæ skyldugh, thær i hans land bo, at væræ hanum hørsum ok lythæn ok thjanugh. for thy ær han (ok) skyldugh at göræ them allæ frith. Thæt skulæ ok vitæ allæ værælds høfthing, at mæth thæt våld, thær guth såldæ them i hændær i thæssæ væræld, tha sålde han them (ok) sinæ helægh kirki at væri for alt thæt thær å bethæs. æn vorthæ the glømæn æth vildugh ok væri æi sum ræt ær, tha skulæ the å domædagh svaræ, of kirkins frælsæ ok landæns frith minkæs for theræ skyld i theræ timæ.

Vitæ skulæ allæ mæn, thær thænnæ bok se, at valdemar kunung annæn valdemar sun, thær santæ knuth sun var, thæn timæ han hafthæ væræt kunung ni vinter ok thretjughæ, ok fra[8] at vor hærræ vorth fød var gangæn thusænd vintær

---

1) *eller* vith. 2) *eller* af takæ. 3) *eller* ællær ok. 4) *eller* ær. 5) *eller* ænki. 6) *eller* loghs. 7) *eller* styræs. 8) *eller* æftær.

ok tu hundræth vintær ok fyrtjugh vintær, i marz trânæth thær næst æftær, lot han skrivæ thænnæ bok ok gaf thænnæ logh, thær hæræ standær skrivæn å danskæ, i vorthingburgh, mæth hans synær råth. thær vithær våræ: kunung erik[1], hærtogh abæl, (junkhærræ) cristofær[2], ok uffæ thær tha var ærkibiskop i lund, biskop niklæs i roskæld, biskop ivar i fjunæ, biskop gunnær i ripæ, biskop jonæs i hethæby, biskop pætær i årus, biskop gunnær i vibærgh, biskop jonnæs i vænlæ[3]. thær til (mæth) allæ bæstæ mæns råth, thær i hans riki våræ.

Første bog.

1. Hvilt barn ærvæ skal.

Barn, of thæt vorthær kristnæt, standæ arf, ok æi ældær. Vorthær skilnæth[4] å, hvat længær livær, mothær æth barn, æth barn se kristnæt (æth æi), tha ær thæt e nær mer at vitnæs til kristændom ok til arf, æn fra. thæt samæ ær um fathær, thær ær um mothær. thæt skulæ mæn vitæ[5] mæth kyns næfnd. Kyns næfnd, thæt ær tolf mæn innæn thrithi byrth ok innæn sysæl. thæn å at næfnæ, thær sæktær. ok tho skal han æi næfnæ hins annæns opænbarlik uvin[6]. thre må han af takæ, thær for sak ær, utæn eth, ok thre andræ skulæ næfnæs i theræ stath. ok andræ thre må han af takæ mæth tolf mæns eth.

---

1) *i ett håndskr. tilföjes* hin mildæ. 2) *i ett håndskr. tilföjes* hærtogh knut. 3) *i ett håndskr. tilföjes* ok thær til jacob sonæsön. 4) *eller* skjalnæth. 5) *eller* vitnæ. 6) *eller* openbaræ uvinæ.

2. Hvat thæn skal sighæ, thær barn døpær.

Thæt skulæ mæn ok vitæ, hvå barn døptæ, ok hvat hin sagthæ, thær barn døptæ. for thy at barn må æi kallæs kristnæt, utæn (of) thæt vorthær[1] døpt i fathærs nafn ok suns ok hins helghæ andæ. for thy at svå skal hin sighæ, thær barn døpær: æk[2] døpæ thik i fathærs nafn ok suns ok hin helægh and. Konæ skal aldrigh barn døpæ, of man ær til. ok skal æi barn døpæs i annæt æn i vatnæ.

3. Of konæ sighær sik væræ mæth barnæ.

Of konæ sighær sik at væræ mæth barnæ æftær hænnæ bondæ døth, tha skal hun sitæ i eghn uskift tjughæ ukæ. tha skulæ gothæ kvinnæ se ok skiljæ hvat hældær ær. finnæ the, at hun ær (dighær) mæth barn, sitæ fram i eghn til barn vorthær fød. føthæs barn svå langt æftær, at thæt må val provæs, at thæt ær æi athælbondæ barn, thær døth var, gjaldæ hun først æftær alt thæt hun tok af eghn fra hænnæ bondæ thretjughænd[3], ok ærvæ ækki mer æn half hæski, ok half bondæ arving. Ræltæ arving skulæ tho mæth andræ gothæ mæn ok hænnæ frændær tilsjunæ mæn væræ, at hun øthæ æi eghn at uhægth ok af hændæ æi thæt, thær hænnæ æi høræer. for thy at hun må æi sælæ utæn for sinæ rættæ kost ok hjonæ leghæ.

4. Hvå næst ær at ærvæ.

Barn, of til ær, ærvær sin fathær ok mothær. æth barnæ barn. æn börn, thær føthæs af sun, takær arf æftær åldæfathær ok åldæmothær, svå sum theræ fathær skuldæ takæ, of han lifthæ, ok æn theræ börn, e methæn nokær føthæs, af gamlæ fathær ok åldæmothær. The, thær føthæs af dottær, the takæ svå sum theræ mothær (skuldæ takæ

---

1) *eller* ær. 2) *eller* jak. 3) *nemlig* dagh.

of hun) lifthæ, svå manægh sum the æræ, thær nithær føthæs. for thy at arf å e fram at gangæ methæn afkumænd ær til. Havær (barnæ) barn æi mothær ok æi syskæn, tha gangær arf til åldefathær ok åldæmothær. Syskæn ærvær annæt, ok brothær takær tvâ lot ok systær thrithing båthæ æftær fathær ok æftær mothær ok svå æftær syskæn.

5. Huræ mykæt hvær takær af arfi.

Man takær e halvæ meræ æn konæ i allæ arf. utæn of hjon skilæs at for kristæn doms logh, ok skulæ ærvæ theræ barn, thær ærvær hun æm mykæt sum han. svå ok vith sun ok vith stjupsun, thær the kumæ samæn til arf, takær konæ jafn lot. Ær æi syskæn til, tha ær fathærbrothær æth mothærbrothær (fathærsystær ok mothærsystær), brothærbörn æth systærbörn allæ æm nær(.) i mællæ them (at) skiftæs arf, svå sum the våræ allæ syskæn. konæ takær thær thrithing, ok man två lotæ.

6. Huræ boskap skiftæs, of æi ær barn til.

Samnæs hjon, ok få the æi börn, dør anthig theræ sithæn, tha skiftæs hus ok bofæ ok køpæjorth i tu mællæ hin, thær livær, ok hins døthæ arving. æn havæ the barn, ok dør mothær, tha ærvær fathær i konæ jorth en[1] lot vith thæt barn, thær mest takær, suns lot, of sun ær til, æth jafnt vith dottær, thær sun ær æi til. Svå takær han ok i allæ boskap, of han skiftær vith sinæ eghnæ börn, thær the faræ fra hanum. Æn køpæjorth få börn ækki af, fyrræ æn the ærvæ theræ fathær. æn dør fathær ok livær mothær æftær mæth börn, tha ærvær hun ækki i hans jorth. æn i køpæjorth takær hun jafn lot vith sun, of (sun) ær til (æth vith dottær, of sun ær æi til), ok svå i alt boskap.

---

1) *eller* jafn.

(Of husbond ok husfrø ok stjupbörn køpæ jorth i fælagh). Æn sitæ bondæ ok husfrø i fælagh, ok køpæ jorth, ok havæ æi börn samæn, dør antigh theræ sithæn, tha skiftæs theræ køpæjorth svå sum annæt bofæ. Æn havær bondæ barn, thær ær husfrø stjupbarn, ok ær laght i fælgh[1] mæth theræ, havæ the nokær jorth køpt sithæn theræ fælagh var laght, dør ænnæn theræ sithæn, tha skiftæs thæn køpæjorth ok sum annæt boskap. tho of stjupmothær dør fyrræ, tha thæn køpæjorth, thær fathær fangær thessæ lundæ mæth sint barn[2], thær i fælagh var mæth hanum, haldæ e fathær methæn han livær. sithæn skiftæs thæn jorth mællæ hans börn, huræ manghæ kollæ sum han havær, svå sum annæn theræ fæthærns jorth. æn dør fathær fyrræ, ok ær stjupmothær ok stjupbörn æftær, tha takær stjupbarn fyrst af køpæjorth e æftær (at) thæt var i fælagh, ok sithæn allæ hans arving halft vith husfrø. tho læggæs thæn lot, thær stjupbarn tok, til fæthærns jorth (ok skiftæs svå sum annæn fæthærns jorth), for thy at al thæn jorth, thær bondæ køpær, hvat hældær i fælagh mæth barn æth utæn, thæt ær alt fæthærn, utæn thæn lot, thær husfrø fangær.

7. At fathær må æi haldæ synær mæth theræ møthærnæ.

Sitæ synær mæth fathær, sithæn theræ mothær ær døth, ok æræ til aldærs kumæn fæmtan vintær, tha må fathær æi haldæ them, of the vilæ fra hanum faræ mæth theræ møthærn. æn dottær må ængi lund sighæ sik af fathærs væri, fyrræ æn han givær hænnæ annæn (rættæ) væri, utæn of hanum kumær svå menføræ til, antigh ællæ æth uvith, æth han flætfør sik. for thy at thægær han må æi væræ sin eghæn væri, tha må han æi væræ annæns mans væri. æn hvænnær (sum) svå timær, tha skal han væræ væri, thær næst ær i

1) *eller* i fælagh, i fælugh. 2) *eller* sinæ börn.

byrth, utæn (of) han hærjær. e væræ tho fæthærns frændær nær mer værjænd, æn møthærns frændær.

8. At brothær må æi haldæ systær, methæn han vil, ugift.

Brothær må æi haldæ systær (mæth sik) ugift, methæn han vil. æn of brothær vil haldæ systær mæth sik for hænnæ pænning (ugift) yvær attan vintær, æth annæn frændæ, thær kvinnæ væri ær, of svå ær vitnæ til af (andræ) frændær, at the måttæ hænnæ kvæmlik stæthæ, tha skulæ andræ frændær, thær næst æræ, kæræ thæt (for) kunung. tha må kunung mæth theræ råth giftæ hænnæ, æftær (thæt) hænnæ hør. for thy at svå sum hun tapær sint fæthærn thæn timæ hun giftær sik sjalf æth gangær af frændær råth, svå mughæ frændær ok æi haldæ hænnæ længær æn hun kumær til laghaldær.

(Of mø æth konæ latær sik forliggæ). Havær en[1] mø, thær attan vintær ær gamæl, æth nokær ænki (antigh) laghlik å thingi kraft theræ væri til at giftæ them, ok vilæ theræ væri them æi giftæ, ok latæ the tha liggæ hos them (sithæn), tha havæ the thæræ mæth æi theræ goz forgört. æn tho mughæ theræ væri søkæ æftær for læghær vitæ.

9. Of barn dør i fælagh.

Of barn dør i fælghæ mæth fathær ok mothær, tha ær thæt svå sum thæt aldrigh våræ fød. Dør barn, ok ær mothær fyrræ døth, hvat hældær thæt skift ær fra fathær æth æi, tho at thæt havær syskæn, tha ærvær fathær alt enæ. æn ær fathær fyrræ døth, ok livær mothær, ok ær syskæn til, tha takær mothær ækki meræ æn et hænnæ barn æth stjupbarn, of til ær.

---

[1]) *eller* ænnæn.

10. Um ut arvingæ.

Ær ut arving til, ok dør anthig theræ, thær i fælagh ær, tha skiftæs alt goz svå sum allæ lifthæ i fælagh, ok sithæn skiftæs hins døthæ lot mællæ arving allæ.

11. Huræ (et) samsyskæn ærvær meræ æn annæt.

Hvænnær (sum) svå timær, at thæt barn[1], thær fyrst ær føth, ærvær sint halfsyskæn mæth sin[2] mothær, huræ manugh syskæn sithæn føthæs vith[3], thæræ the skulæ skiftæ æftær fathær ok[4] mothær, tha takæ hin ælstæ forlotæs ut alt thæt han ærfdæ æftær særsyskæn sit.

12. At bondæ sun i fælagh havær ækki forlotæs.

Far bondæ sun køpfærth utæn lanz, ok vinnær han pænning, ok ær uskifth fra sin fathær, dør fathær, ok bethæs han arf, bæræ alt til skiftæ æth mistæ arf. æn kvænæs han ut af fælagh, ok vorthær sithæn[5] rik, tha gær han tho til arf båthæ æftær fathær ok mothær døthæ.

13. Of sun før sin konæ in til sin fathær ok mothær.

Kvænæs bondæ sun i fælagh, ok før sin konæ in til sin fathær ok mothær, ok vorthær hans konæ goz æi laght i fælagh, ok dør han sithæn, hvat hældær han hafthæ börn æth æi, tha takær hun ækki meræ, æn hun førthæ til fælagh, for thy at hænnæ bondæ åttæ æi lot, methæn hans fathær ok mothær lifthæ, of hanum var ækki særlik i hand såld. Æn havær han börn vith hænnæ, tha væræ[6] the mæth åldæfathær ok åldæmothær, ok standæ theræ arf æftær them døthæ. Æn vorthær skjalnæth å, huræ mykæt hun førthæ in, tha mæth næfnd i kyn göræ hans fathær thæt svå mykæt sum han vil.

---

1) *eller* the börn. 2) *eller* theræ. 3) *eller* til. 4) *eller* antigh æftær fathær æth. 5) *eller* sithæræ. 6) *eller* vorthæ.

14. Hvat fathær tharf sælæ sit barn i hand.

Fathær tharf ækki sælæ sint barn i hand, methæn han livær ok mothær. æn of han sæl et (barn) nokæt i hændær, tha må han æi sithæn netæ hinæ andræ. Æn sæl fathær sint barn nokæt i hændær, ok fær thæt (barn) annæt barn, dør barn ok livær barnæ barn, hværki åldæfathær æth annæn man må fra hanum takæ thæt, thær åldæfathær gaf sint barn.

15. Um hemfærth.

Giftær fathær sin dottær ut mæth hemfærth, ok sæl sin sun nokæt i hændær, thær han kvænæs, thæghær theræ fathær ok mothær dø, tha stær them thæt til fullæ i theræ lot hvat sum the havæ takæt. æn of the vilæ æi at orvæs, tha føræ i gen thæt, the hafthæ fangæt, ok skiftæ sithæn sum ræt ær. æn thær the vilæ æi aftær føræ, mistæ arf. Skil them å, at æi ær alt kumæt aftær, givæ å logh thæn, thær for sak ær, mæth kyns næfnd. Æn of hin, thær ut[1] ær, vil orvæs at sin lot, thær fathær gaf hanum, tha mughæ andræ arving æi nøthæ hanum til aftær at føræ æth at jafnæ vith them (af) thæt, thær han havær fangæt, for utæn jorth enæ. Barn ær e nær meræ at vitæ sik i fælagh, æn the thæt vil vitæ fra.

16. Of syskæn kærær å annæt, at thæt havær ujafnæth.

Allæ sykæn livænd ok of allæ lotæ ulyt[2] æræ, tha må, of vil, annæt syskæn kallæ å meræ. æn tho svå at hvær vet hvåræ sin lot fjal, ok til jafnæth vith andræ. thæt skulæ göræ tolf theræ samfrændær mæth eth, at the kunnæ æi rættær. Mællæ sær kollæ, of them skil um, skulæ samfrændær göræ thæt fæthærn ok thæt møthærn ok thæt køpæjorth, thær the vilæ. Skil börn å vithær mothær, hvilt fæthærn ær ok hvilt møthærn, tha vitæ hun mæth hænnæ frændær. for thy at tha vitnæs ækki fra börn, of the yvær

1) *eller* utæ. 2) *eller* uljut.

livæ theræ mothær. Slikt samæ ær, of fathær mælæ sinæ börn i gen. tha vitæ han mæth sinæ frændær.

17. At arf betær arf.

Arf betær arf i allæ skiftæ, of arf ær kumæn arf i gen, huræ mykæl sum han ær annæn vægħæn ok huræ litæl sum han ær annæn vægæn. æn finnæs æi arf arf i gen, tha å hvar sin arf fyrst ut, thær[1] mæth vitnæsbyrth ær in kumæn, of thæt våræ æi i fælagh laght.

18. Of stjupsyskæn skil um boskap.

Skil stjupsyskæn um boskap, latæ ut bæggi vægh mæth kyns næfnd. for thy at hvænnær sum thæt gær af syskæn delæ, sithæn kumær frændær[2] æi til.

19. Of (ælstæ) brothær kvænæs mæth andræ syskæn i fælagh.

Hvåræ syskæn æræ manugh i fælagh, ok hin ælstæ, thær theræ væri ær, kvænæs han ok før sin konæ i fælagh til sinæ syskæn, fangæ the barn samæn, ok æræ hans syskæn mælænd, ok vilæ the æi kæræ, takæ hans barn[3] full lot i fælagh. æn æræ hans syskæn umælænd æth møbörn, thær æi kunnæ kæræ ok æi mughæ, havæ ængi skathæ af theræ brothær börn, thær i fælagh ær fød.

20. Of man kvænæs i ænki bo.

Kvænæs man i ænki bo, thær æi sjalf havær hovæth lot, havær hun börn, ok var[4] han æi lagth i fælagh æth lyst å thingi, thæn timæ the skulæ skiftæ, tha skulæ börn vitæ mæth næfnd i kyn, huræ mykæt theræ stjupfathær førthæ in, ok svå mykæt takæ han fyrst ut. ok sithæn skiftæs boskap svå them i mællæ sum the våræ i fælagh fyrræ æn han vorth[5] theræ stjupfathær, ok fangæ æi meræ æn hans konæ lot.

---

1) *eller* alt thæt. 2) *eller* samfrændær. 3) *eller* börn. 4) *eller* vorthær. 5) *eller* var.

21. Um sløkæfrith barn.

Sløkæfrith barn skal fathær til things føræ, ok ljusæ, at thæt ær hans barn, ok skøtæ thæt hvat sum han vil thæt givæ. ok svå mykæt sum skøt vorthær, thæt haldær barn ok æi meræ. æn ljus han thæt å thingi i kyn ok i kol, ok skøtær thæt ækki, tha takær thæt half lot vith athælkonæ barn. æn ær athælkonæ barn æi til, tha takær sløkæfrith barn (thær thing ljust var) fathærs arf. æn fangær han[1] nokæt æftær fathær[2], tha ærvær han[3] æftær syskæn jafnt vithær athælkonæ barn. utæn of fathær formæltæ å thingi svå, at han skuldæ orvæs at thæt fathær såldæ hanum i hændær, ok fangæ æi meræ, ok takæ æftær syskæn ækki.

22. At fathær enæ må sik barn göræ.

Hvem sum fathær gör sik til barn, thæn må ængi man vrækæ, ok ængi man må göræ thæn man barn, thær sik gör æi sjalf barn, utæn rættæ arving. Hvilk man sik gör mæth allæ loghum sløkæfrith barn å thingæ, svaræ for thæt svå sum for (sit) athælkonæ barn hvåræ sum å bethæs. Æn havær man sløkæfrith barn, ok ljus thæt æi å thingi, vorthær thæt dræpæt, tha takæ møthærns frændær all bot, ok fæthærns frændær ækki ok æi fathær. æn vorthær thæt strå døt, tha ærvær mothær ok æi fathær, æth møthærns frændær, of mothær ær døth.

23. Hvænnær arf skal krævæs ok gjald.[4]

Hvå sum arf vil krævæ æth gjald æftær annæns døth, kumæ han æth hans both å thretjughænd dagh, of han ær[5] innæn bygth, æth thæt thing thær næst æftær ær. æn ær han utæn bygth, standæ sæx ukæ. æn ær han utæn lanz, standæ dagh ok jamling. æn ær han i

---

1) *eller* thæt, *eller* sløkæfrith barn. 2) *eller* af fathærs arf. 3) *eller* thæt.
4) *eller* Hvå næst ær at krævæ arf ok gjald. 5) *eller* the æræ.

kunungs farboth, æftær han kumær hem, kallæ å arf ok gjald innæn thrithi fimt. Æn ær han i ængi laghæ forfall, thær flestæ mæn vitæ at laghæ forfall ær, ok vistæ, at thæn arf var til, ok kallæ[1] æi å, svå sum saght ær, i rættæ timæ, væræ han vith logh, thær arf tok, at han tok rætlik. Æn ær æi rættæ arving til innæn sjundæ man[2], ok kumæ æi innæn år ok dagh, tha takæ kunung arf. Æn of ængi rættæ arving hittæs å[3] thretjugænd (dagh), tha skal arf virthæs ok sættæs at gømæ dagh ok jamling[4] til rættæ arving kumæ. æn kumær ængi rættæ arving æftær, tha takæ[5] kunung arf. År ok dagh, thæt ær jamling ok sæx ukæ.

24. Um horkonæ.[6]

Takær man horkonæ vitænd, ok vighæs mæth, ok fangær börn vith, hvat hældær thæt vorthær opænbart for the[7] helægh kirki æth æi, the börn æræ e athælkonæ börn. Ok skiljæs the sithæn at for kristæn doms logh, tha takæ the båthæ æm mykæt i boskap, for thy at the vissæ båthæ theræ undskap. Æn vissæ hun, at thæt våræ hor, ok æi han, ok vorthær thæt tha opænbart, ok skiljæs the at, ok havæ the börn samæn, tha göræs börn[8] hovæth lot, ok vorthæ (the) mæth theræ fathær, ok of the dø, tha ærvær han them enæ ok æi mothær. Svå ær thæt ok, of fathær vissæ hor ok æi mothær, tha faræ börn til theræ mothær, ok hun ærvær them alt enæ mæth syskæn, of the dø, ok ækki fathær. Æn havæ the æi börn, tha hvilk theræ, sum hor vissæ, of thæn[9] førthæ minnæ til (hin annæn) æn hin hafthæ fyrræ, ok skiljæs the at, svå sum saght ær, takæ ækki meræ, æn han førthæ til. æn hafthæ hin meræ, thær hor vissæ, tha takæ hin[10] tho, thær hor æi vissæ, alt halft.

---

1) *eller* kallæth. 2) *eller* mannæ. 3) *eller* innæn. 4) *eller* i jamling ok dagh. 5) *eller* havæ. 6) *eller* Of man takær horkonæ vitænd. 7) *eller* thæn. 8) *eller* börns. 9) *eller* han. 10) *eller* thæn.

25. Um horbörn.

Horbörn takæ ækki æftær fathær, tho at han them thing ljus ok skøtær alt thæt, thær han må mest, for utæn han såldæ them nokæt i hændær, fyrræ æn han døthæ. Æn havær man sløkæfrith börn, ok thiggær theræ mothær sithæn, the börn æræ allæ athælkonæ börn, tho at the æræ fyrræ fødd. Thræl ok flætføring ok klostær mæn mughæ æi ærvæ.

26. Of man dør mæth mykæt gjald.

Of ænnæn man dør, thær mykæt ær gjald skyldugh, ok sættær sinæ eghn all til vissæ for sin gjald, antigh klostær mæn æth andræ mæn, kænnæs hans rættæ arving vith arf å rættæ thretjughænd, gjaldæ alt gjald, thær krævæs ok[1] givæ logh af hins hændæ, thær døth ær. æn kænnæs the æi vith arf, tha gjaldæ the gjald, thær goz havæ til vissæ takæt, svå frammælik sum hans goz rækkær.

27. Huræ længi man må havæ sløkæfrith mæth sik.

Hvå sum havær sløkæfrith i gårth mæth sik, ok gangær [hun] opænbarlik mæth hanum at sovæ, ok havær lås ok lykki, ok søkær åtæ ok dryk mæth (hanum) opænbarlik i thre vintær, hun skal væræ athælkonæ ok ræt husfrø.

28. Hvå væri må væræ.

Små börnæ væri æftær fathær døth ær brothær full voxæn. ær æi brothær (til full voxæn), tha ær åldæfathær. ær æi han, tha ær fathærbrothær. ær æi han, tha ær mothærbrothær. ær ængi theræ til, tha skal næstæ nivi[2] væri væræ. Fæthærns frændær æræ e nær mer væri at væræ æn[3] møthærns frændær. (of the æræ æm skyld ok vilæ val væri). Æn vilæ the illæ[4] væri, tha skal kunung sættæ thæn til at væri, thær han vil, for thy at kunung ær væri at allæ them, thær æi havæ rættæ væri. Hin må aldrigh væri væræ, thær hærjænd ær.

---

1) *eller* æth. 2) *eller* næstæ man i byrth. 3) *eller* æth. 4) *eller* ikkæ.

29. Thæt konæ må hænnæ börn ok hænnæ börnæ goz gømæ.

Konæ methæn hun vil sitæ mæth hænnæ fathærløsæ börn umannæth ok ugifth, tha mughæ mæn æi börn fra hænnæ[1] takæ. Æn theræ jorth skulæ tho laghæ væri havæ ok gæzlæmæn at væræ (ok) tilsjunæ mæn, ok væri them mæth loghum, of ænnæn man kallær å.. Mothær takæ tho allæ notæ af goz går ok skipæ æftær sinæ viljæ. Æn mannæs mothær, tha skulæ börn til laghæ væri, for utæn the æræ svå små, at the mughæ æi mothærs hjalp mistæ, thæt ær til sju vintær. tho æftær thæt hun mannæs, tha gømæ laghæ væri the börn eghn, thær mæth hænnæ ær, ok givæ hænnæ fostærløn ok kostnings gjald. Æn sæl mothær sinæ eghnæ[2] jorth for thrang, thæn timæ hun sitær mæth them, ok gangær jorthæ værth them allæ (til gavnæ ok) til tharvæ, mannæs hun sithæn, æth the faræ fra hænnæ, tha å hun at takæ af bofæ uskift svå mykæt sum hænnæ jorthæ værth var. æn af theræ jorth fær hun ække utæn of køpæ-jorth ær til, tha takær hun thær af fulling[3] for sinæ jorth.

30. Um stjupfathær ok stjupbörn.

Stjupfathær må æi væræ stjupsynær[4] væri utæn (af) næstæ frændær vili. æn tho skal han antigh takæ them i fælagh (mæth sik) æth til virthæ pænning, methæn han ær theræ væri. tho må han æi af hændæ theræ jorth ok æi theræ hus. Hvær thær annæns væri skal væræ, han skal svå mykæt havæ vith at hættæ, sum han takær undær sinæ væri[5], mæth full eghn. tho svå, at øthær væri[6] sit eghæt goz, at han havæ tho af sit eghæt (svå mykæt) at gjaldæ (aftær af) (sum han havær undær sinæ væri). æn øthær han meræ æn han havær sjalf, tha må han æi væri væræ.

---

1) *eller* hinnæ laghæ wæriæ. 2) *eller* eghænd. 3) *eller* fylling. 4) *eller* stypbörnæ. 5) *eller* værn. 6) *eller* han thær væri ær.

Hvå sum væri[1] ær, han skal aktæ all thæn kost, thær han havær for the börn, ok hvat sum yvær[2] ær, thæt skal gangæ börnæ til tharvæ. æn vorthær æi næfnt å thingi (mæth frændær råth), huræ mykæt börn[3] goz skal skyldæ hvært år them til framtharvæ, tha havæ the logh til, thær the kumæ til aldærs, at krævæ alt thæt, thær af theræ eghn[4] måttæ gangæ, at ytærst. tho aktæs tha værjænd thrithing af thæt, theræ goz måttæ skyldæ, for hans ærvedh ok for hans kost. Ængi værjænd må af hændæ the börnæ jorth, thær han ær[5] værjænd at. Hværki fathær æth åldæfathær må af hændæ börnæ jorth sithæn mothær ær døth.

31. Thæssæ mughæ æi væri væræ.

Klostærmæn ok lærthæ mæn, thæt ær præstæ ok diaconæ ok subdiaconæ, mughæ æi væræ wæri å lækman[6] thing. Bryti ok thræl ok thæn thær flætførth ær, the mughæ ængi mans væri væræ, for thy at the æræ æi theræ eghæn[7] væri[8].

32. Um flætføring.

Hvå sum sik flætfør, han må aldrigh vithærsighæ thæt. æn å thingi skal man flætføræ sik. Hvå sum thræl havær ok flætføring takær, vårthæ theræ gærning[9]. Særær flætføring[10] sin eghæn husbondæ, tha gjaldær husbondæ, thær sår vorth, bloth vitæ. Æn hvå sum sik vil flætføræ, han skal fyrst laghbjuthæ sik ok sinæ pænning (å thingæ) them, thær hanum skuldæ ærvæ. æn forglømær han thæt, tha mughæ the delæ hanum æftær til hans eghnæ frælsæ æth til them sjalvæ. Kallær ænnæn man å flætføring, ok ær thæt æi å thingi gört, tha ær han fræls for utæn allæ loghum. Thæn thær kvænt ær, han må sik æi flætføræ, for

---

1) *eller* værjænd. 2) *eller* æftær. 3) *eller* theræ. 4) *eller* goz. 5) *eller* the æræ. 6) *eller* lækmæns. 7) *eller* eghnæ. 8) *eller* for thy at the mughæ æi væri them sjalvæ. 9) *eller* værk. 10) *eller* flætførth man.

utæn of hun flætfør sik mæth hanum, æth the æræ svå gamlæ, at biskop lovær them sær[1] at væræ.

33. Huræ mæn skulæ kvænæs.

Hvå sum vil konæ takæ, bithæ af fathær æth af sun, of han ær full voxæn, æth brothær. æn ær thæssæ ængi til, tha thiggi af hin, thær næst ær nivi. ok tho mæth hænnæ ja ok vili. Æn havær konæ æi frændær, tha bjuthæ hun um hvem sum hun vil at giftæ sik. Æn havær hun svå nær frændær, at the æræ rættæ væri, svå sum ær fathær, brothær, sun, æth åldæfathær, fathærbrothær ok mothærbrothær, ok giftær sik sjalf utæn theræ råth, tha våldæ the hænnæ eghn e methæn hun livær. (utæn of the vorthæ å andræ kostæ såttæ). Æn gangær konæ våld yvær, havæ ækki for thy tapæt (af) sit goz.

34. Hvå jorth må af hændæ.

Bondæ må sin eghæn jorth sælæ hvem sum han vil, of han them[2] (lagh) bøth å thry thing sinæ næstæ frændær. fæthærn skal bjuthæs fæthærns frændær, ok møthærn møthærns frændær. æn skøtær han fyrræ æn han lagh bjuthær, tha mughæ hans næstæ frændær thæt æftær kallæ, ok han havæ forgört sinæ thre mark båthæ vith kunung ok svå vith bondæ. æn sighær hin, thær såldæ, at lagh bothæt var, givæ å tolf mæns eth.

35. Um konæ jorth.

Bondæ må æi sælæ sin konæ jorth, utæn han havær æm goth jorth vith at hættæ ok barn[3] vith hænnæ. æn sæl bondæ sin konæ jorth, ok køpær annæn jorth, takæ hun fulling af køpæjorth, e methæn til ær. æn ær meræ køpæjorth til, æn såld var, skiftæ allæ[4] arving i mællæ. æn ær æi yværn køpæjorth til, tha takæ hun fulling af bondæns fæthærn.

---

[1]) *eller* syndær. [2]) *eller* thæn. [3]) *eller* börn. [4]) *eller* rættæ.

36. Huræ gamælt barn goz må af hændæ.

Svenbarn må æi sælæ sin jorth, ok æi andræ lundæ af hændæ, fyrræ æn han vorthær attan vintær gamæl. æn møbarn må aldrigh sinæ jorth sælæ, utæn hun vorthær svå fåtøk, at hun sæl for lifs føzlæ. tha skal sælæs mæth næstæ frændær råth, tho æi meræ (samæn) æn for half mark silfs um år. Ænki må sinæ jorth mæth næstæ frændær råth båthæ sælæ ok skiftæ. Sæl bondæ sinæ eghnæ jorth, ok øthær hænnæ i fælagh, thæt gjaldær husfrø æi æftær. æn sæl han båthæ sinæ jorth ok sinæ konæ jorth for usæld, havæ (hun) hemgjald, for thy at the æræ skyldugh at føthæs af theræ bæggis.

37. Hvåræ man skal jorth skøtæ[1].

Å thingi skulæ mæn jorth skøtæ ok æi (i) annæn stath. å thæt hæræz thing, thær jorth liggær i, æth sysæl thing æth lanz thing æth for kunung. for thy at things vitnæ ær svå stark, at gen things vitnæ skal ængi logh givæs.

38. Hvilt things vitnæ ær.

Things vitnæ ær thæt, at the gothæ mæn, å thingi våræ, vitnæ thæt, thær the såghæ ok hørthæ. Minnæ æn sju mæn mughæ æi thing haldæ. svå manugh mæn æræ ok fult things vitnæ.

The jorth, mæn givæ til guz hus, skulæ the sælæs, them[2] må køpæ e hvå sum vil. for thy at allæ kristnæ mæn skulæ brøthær væræ.

39. Um sjalæ gift.

Husfrø, thær bondæ[3] havær, ok barn vith[4], må æi givæ at sjalæ gift meræ æn bondæ givær ja vith. æn vorthær kæræ å sjalæ gift, antigh af klostær halvæ æth andræ mæns, tha vårthær bondæ vith logh, at han jattæ æi meræ æn han

---

1) *eller* hvåræ jorth skal køpæs. 2) *eller* hænnæ. 3) *eller* husbondæ. 4) *eller* vithær bondæ.

går vith. æn havær hun æi börn vith hanum, tha må hun givæ half sin hovæth lot for hænnæ sjal.

40. Of man sæl sin jorth, ok vorthær æi (vethær) laght i jorth.

Sæl man sinæ jorth for rethæ pænning, ok vorthær æi laght i jorth, thæt, thær i jorth kumær, væræ jorth, thæt i pænning vorthær funnæt, væræ bofæ. Æn bondæ, of han køpær jorth fyrst mæth bofæ, ok sæl sithæn sinæ eghæn jorth for sin kost ok hans husfrø, svå mykæt, sum køpt ær, gjaldæs bondæ for hans fæthærn, of køpæjorth ær til. ær køpt meræ æn bondæ såldæ, tha skiftæs mællæ allæ arvingæ. ær minnæ til, takæ af bofæ fulling. ær æi bofæ til, havæ hemgjald.

41. Of man sæl uhemælt.

Hvå sum uhemælt jorth sæl, ok delæs hun æftær, latæ ut værth hin, thær såldæ, ok bøthæ å thre mark bondæ ok thre mark kunung, for thy at han såldæ uhemælt. æn hvå sum sæl annæn man jorth, han å at hemlæ ok at væri hanum (them[1]) mæth sinæ frændær, e til thæs at hin havær thriggi vintær hæfth å, thær køptæ. for thy at laghæ hæfth ær æi minnæ æn thriggi[2] vintær. Sithæn å hin, thær køptæ, at væri mæth sinæ eghnæ frændær, utæn of the kallæ å, thær æi våræ kumæn til aldærs, æth kvinnæ, thær æi hafthæ rættæ væri, æth the mæn, thær thæt vårthæ, våræ utæn lanz thæn timæ, thær jorth såldæs.

42. Of man skil um køpæjorth.

Sæl man annæn jorth, ok skil them um, hvat han køptæ meræ æth minnæ, havær han, thær køptæ, laghæ hæfth å ukært, tha må han vitæ[3] hin i gen, thær såldæ. æn skil them um innæn thre vintær, tha stær thæt at things

---

1) *eller* hænnæ. 2) *eller* thre. 3) *eller* vitnæ.

vitnæ. ær æi things vitnæ til, tha vorthær hin nær meræ at vitæ, thær såldæ.

43. Of man kallær sik (at) havæ køpt båthæ systærs ok brothærs.

Kallær nokær man sik havæ køpt båthæ systær lot ok brothærs, ok ær hun umannæth ok mæth brothær i fælagh, ok ær æi things vitnæ til, thæt[1] næfnd var båthæ særlik, tha værjæ hin vith logh, thær såldæ, at han såldæ ækki meræ æn sin eghæn lot. æn bristær hanum logh, bøtæ thre mark. æn systær haldæ ė hænnæ jorth, utæn of hænnæ rættæ værjæ æth hun sjalf havær hænnæ[2] af hændæt.

44. Huræ mæn skulæ jorth væri.

Jorth (mæth logh) at væri kumær ækki annæt til æn kyns næfnd. Skil bondæ vith kirki um jorth, ok gjaldær jorth meræ æn (half) mark silfs at rættæ by virthning, tha skulæ sannændæ mæn thær um skili. æn gjaldær jorth (half) mark silfs æth minnæ, ok havær bondæ i hæfth, tha vårthær han vith kyns næfnd. æn of jorth ær i kirkins hæfth, tha skulæ kirki væri ok andræ kirki mæn the bæstæ, svå at the æræ tolf (at), sværæ hænnæ antigh jorth til æth fra. Havær bondæ haft jorth i sinæ hæfth fyrtjugh vintær, væræ logh løs for kirki. æn havær kirki haft jorth thretjugh vintær i hæfth, væræ logh løs for bondæ. of thæt stoth ukært[3].

45. (Of by æth bol skil å.)

Man, thær sighær, at han havær minnæ af bol, æn han å[4], han kumær alt[5] bol til reps. æn skil bol vith annæt, tha kumær han all by til reps.

46. Um ornummæ.

Ær ornum i by, tha skal hun af aræld væræ, ok svå sær mært, sum af aræld havær væræt, antigh mæth gryft

---

1) *eller* at. 2) *eller* them. 3) *eller* utæn kæræ. 4) *eller* æn hanum hør. 5) *eller* al.

æth mæth sten æth mæth stapæl. hun repæs æi vith by, for thy at hun skærthær all by. Æn vorthær skjalnæth å, hvat hældær thæt ær ornum æth en deld, of thæt liggær i bygth, vitæ hin, thær i hæfth havær, mæth næfnd i kyn, at thæt ær hans ornum, ok å æi at skiftæs til by. Æn ær thæt æi en mært mæth sten æth mæth stapæl, gangæ mæth rep.

47. Of thorp skil vith athælby.

Ær thorp gört ut å mark, ok ær alt en akær skift æth[1] æng, ok skil them um, hvat til thorp hør ok hvat til athælby, tha skulæ the vitæ, thær i athælby bo. Thykki them ok, thær i athælby bo, at thæt thorp stær them (til menæ ok) til skathæ, tha mughæ the kallæ them aftær gen, of thæn skathæ ær (them) utholik. vilæ the æi aftær faræ, tha skulæ mæn læggæ laghdagh af thingi them (til) aftær at faræ. sitæ the æftær at the æræ laghlik (up krafth ok) up delt, liggi kunungs rættæ vith. tho of the havæ thriggi vintær hæfth å theræ byggi ukært å thingi, tha mughæ mæn them æi up delæ.

48. Of man byggær i vang.

Hvå sum sættæs i vang fra athælby, tho at han byggær å sint eghæt, tha skal han (antigh) å sint eghæt kumæ sik til fortå ok fægang, all eghær skathæløst, æth flytæ up til by (aftær gen).

49. Um rep å jorth.

Rep må ængi man forsighæ å by, hvå sum å kallær. Hvå sum vil vitæ sik til stuf æth sær køp i nokær deld æth by, latæ tho rep gangæ, ok havæ tho svå mykæt ænsæ han hafthæ, thær han fæk ænki køp af æth stuf, æth hans forældær. ok skærthæ ængi man utæn hin, thær skyldugh ær skarth at havæ, thæt ær hin thær såldæ. Man ær e

---

[1]) *eller* ok.

nær mer at vitæ sik til rep, æn hin, thær hanum vil vitæ fra.

50. Huræ mæn skulæ delæ sik til rep.

Hvå sum sik vil delæ til rep, han skal fyrst kæræ å thingi, at han havær ujafnæth af hans eghær, ok minnæ æn han å, ok bethæs jafnæth mæth rep. tha næfnæs hanum thing for ok[1] hans delæmæn[2], thæt thær næst æftær ær, of han sitær innæn hærith. sitær man utæn hæriz, tha læggæs hanum half månæth thing[3] foræ. Hin, thær kærær, skal stæfnæ thæn, thær for sak ær, fæm nættær for thing mæth två mæn at hans husæ. Svå skulæ the ok vitnæ å thingi, at han var laghlik stæfnd. Kumæ the til svaræ[4], thær stæfnd våræ, tha læggæs them fæmtæ dagh for af thingi, at repæ thæn jorth, thær them skil um. Thinghøring, gothæ ok sannæ mæn, skulæ næfnæs til yvær at væræ ok at vitæ[5], of hin, thær for sak ær, bjuthær[6] ræt. the skulæ (sithæn) sighæ å thingi hvat gört ær[7] å laghdagh. æftær theræ vitnæ skulæ mæn anthig mælæ rep til, of tharf, æth dømæ thæt at standæ, thær thinghøring våræ samsåttæ um. Kumær hins forfall, thær sæktæt ær, å vithærmåls thing, ok æi han sjalf, tha næfnæs hanum annæt thing for. æn længær æn å thrithi thing må æi forfall møtæ[8], utæn han liggær svå i sjukæsængi, at han må æi kumæ, æth han ær i kunungs sysæl æth farboth æth i pilgrims færth utæn lanz. æth han ær kallæth til høghær skjal æth for høghær wårthnæth, æth skuldæ væri sin jorth, of rættæ laghdagh ær[9], thæssæ æræ laghæ forfall i allæ delæ. Æn of man takær vith gen mål å thingi, tha mughæ tho allæ forfall menæ laghdagh, utæn pilgrims færth

---

1) *eller* af. 2) *eller* delæman. 3) *eller* dagh. 4) *eller* svars.
5) *eller* vitnæ. 6) *eller* bjuthæs. 7) *eller* vorthær. 8) *eller* møtæs.
9) *eller* var.

enæ[1]. Takæ allæ eghær vith rep å thingi, sithæn må thæt æi en man æth twå formenæ.

51. Ængi man må fortå byggjæ.

Ængi man må byggi (å) fortå, for thy at fortå er allæ mæns. hvå sum eghær ær i by, huræ mykæt sum han havær i by, han må e kallæ å fortå, of ænnæn man havær thæt[2] minkæt æth nøkt. Allæ toftæ, thær i by æræ, skulæ havæ fortå, båthæ gamlæ toftæ ok svå svornæ toftæ. Thæt ær svornæ toftæ, of allæ mæn takæ en deld ok göræ hænnæ til toftæ, thær förræ var akærland, tho svå at af thæn samæ svornæ deld göræs ok fortå. Hvåræ sum mæn bo utæn athælby, the skulæ af theræ eghæt få them sjalvæ fortå. Æræ allæ mæn flyt fra athælby, ok sitær en æftær vith, tha ær han nær mer at kallæ them aftær, æn the hanum burt, utæn han thråær ok thol of længi, thæt ær thre vintær ukært (å thingi). Øthæs athælby, tha skiftæs thæt, thær fyrræ var fortå, svå sum annæn jorth til bys ok til bols.

52. Hvåræ um tolf eghær skulæ sværæ.

Mællæ toft ok fortå, mællæ toft ok akærland, mællæ skogh ok akærland, ok deld i mællæ ok allæ uphofth ok kunungs hærstrætæ skulæ tolf eghær mæth theræ eth (göræ ok) vitæ. æn æræ æi tolf mæn i (thæn) by, tha skulæ mæn takæ af[3] thæn by, thær them ær næst, e til tolf æræ. hvat sum the tolf sværæ, laghlik tilkrafthæ ok å rættæ laghdagh af thingi lagth, thæt skal standæ. æn skil them å, tha standæ thæt, thær fleræ göræ[4] um thæt thær (fyrræ) saght ær. æn sværæ sæx et ok sæx annæt, tha næfnæs thre til, ok hvilkæ sum the twå fylghæ, thæt standæ. Of flere næfnd

---

[1]) *eller* tha mughæ tho æi allæ forfall menæ lagh dagh utæn pilgrims færth enæ ok sjukædom. [2]) *eller* hænnæ. [3]) *eller* i. [4]) *eller* görthæ.

kumæ til, standæ thæt, thær the fyrstæ[1] görthæ. Hvær man, thær i by bor, skal ok må vitæ sik til utgang ok til fortå, of han thriggi vintær hæfth havær ukærth å hans byggi[2].

53. Of ens mans skogh ok annæn mans mark møtæs.

Møtæs ens mans skogh ok annæns mans mark, tha å hin, thær skogh å, svå langt æns limæ lutæ ok rot rinnær, utæn of thæt ær almænning. thæræ å kunung jorth ok bøndær skogh.

54. Um markæskiftæ[3].

Ængi man må nøthæ annæn til markskiftæ[4] utæn hins annæn viljæ.

55. Of solskift gangær å by.

Går solskift å by, tha skal hvær man givæ sin hæfth up um all mark. for utæn of thæt ær ornum æth kirki stuf æth nokær mans ænki køp, thær mæn vitæ æi hvem skærthæ skal. Ængi deld, thær stuf liggær i, mughæ mæn antigh økæ æth minskæ. Sithæn repæs fyrst toftæ, thær i by liggæ, svå at ængi man må thæt menæ. æn fallær nokær mans rep undær annæns mans bygth, ok vil hin æi rymæ, thær å bor, tha havæ hin våld til, thær å kallær, at takæ af hans ubygth jorth å markæ, hvåræ sum han vil, rep for rep.

Svå hegnær[5] man lanbo toftæ, æns thæn toft, thær han bor sjalf å, ok svå gårthsæthæ toft, ok svå hvilk toft, thær nokær bygth ær å, thær fyrræ var bygth, æn mark deltæs til rep. Æn byggær man annæns mans jorth antigh mæth hjalm æth mæth nokræ handæ hus, tha må hin, thær jorthæn å, the hus æi af brytæ utæn things dom (enært) ok mæth thrinnæ lagh dagh. æn rymær hin, thær bygthæ,

---

1) *eller* flestæ *eller* fleræ. 2) *eller* utgang. 3) *eller* makæskiftæ.
4) *eller* makskiftæ. 5) *eller* hegnæs *eller* egnær.

at fyrstæ lagh dagh, ok givær logh å, at han væntæ, at thæt var hans eghæt, væræ angærløs. æn thól han dom, bøtæ thre mark bondæ ok thre mark kunung.

Svå sum toftæ skiftæs i by, svå skiftæs all markæ jorth. Thæt samæ ær logh, of gårth delæs up, æns hus delæs up.

56. Um vægh.

Til hvær by å mæth rættæ fjuræ væghæ at gangæ, the thær af aræld havæ til gangæt. ok them må ængi man menæ æth spillæ. æn hvå sum them menær æth spillær, gjaldæ kunung thre mark, ok göræ thæn vægh val før. Yvær hvær bymark skulæ the eghær[1], å markæ bo, kunungs hærstrætæ göræ, æn ær svå mykæt torføræ å, antigh mosæ æth storæ å, tha skal all kirki sokn hjalpæ them til at göræ bro, of tharf. æn ær thæt alt hæræz vægh, tha skal alt hæræth hjalpæ til at göræ bro ok at haldæ sithæn. Ængi man må svornæ væghæ lukæ æth menæ, thær til køping æth til things æth strandæ æth til skogh ær laghth.

Athælvægh skal væræ fjughærtan alnæ breth, æn fortå skal væræ fæmtan fathmæ breth æth svå breth, sum allæ eghær vilæ at orvæs.

57. Huræ mæn skulæ mylnæ byggjæ.

Man må æi göræ mylnæ af ny, utæn han å dam ok damstath. tho svå, at thæt fløthær æi up å annæns mans akær æth æng, ok spillær æi mæth bakfloth the gamlæ mylnæ, thær arælds mylnæ æræ. Vorthær mylnæ görth utæn forboth ok allæ mæns å kallænd, ok fær hin, thær görthæ, lagh hæfth å, tha å hin at vitæ, thær mylnæ görthæ, floth ok flothstath, dam ok damstath (æth dams bånd) mæth hans kyns eth[2]. Laghæ hæfth ær thrinnæ floth mål[3] utæn

---

1) *eller* eghærmæn. 2) *eller* næfnd. 3) *eller* flothær mål.

kæræ. Kallæs å, fyrræ æn mylnæ ær görth, ok fyrræ æn hin fær laghæ hæfth å, thær (mylnæ) görthæ, skulæ sjunæmæn (til) visæ ok vitæ, hvat hældær han fløthær å sit eghæt æth andræ mæns. for thy at ængi man må fløthæ (å) annæns mans jorth utæn hans vili, ok æi gravæ ok æi hus å sættæ.

58. Slik samæ logh ær um fiskægårth sum um mylnæ. Man må æi fællæ vatnæ af sin arælds run fra (annæns mans mylnæ æth) annæns mans fiskægårth, ok æi fra annæns mans jorth.

Anden bog.

1. Um sannændæ mæn.

Sannændæ mæn skulæ væræ åttæ i hvært hæræth, twå i hvær fjarthing, af ængi fælagh tho meræ æn en. hvær theræ skal havæ eghn i thæn fjarthing, thær the æræ sannændæ mæn i. at minstæ fælaghs bryti ok æi lanbo. Ængi man må them ok af takæ, utæn of the forsværæ theræ bos lot, æth the takæ meræ hæstæ leghæ æn the skulæ. Ængi man må ok i et hæræth havæ båthæ læn ok sannænddom.

2. Hvåræ um sannændæ mæn skulæ sværæ.

Sannendæ mæn skulæ sværæ um mandråp, um afhog, um kvinnæ tækt, um hærværki, um markæ skjal, um sår, um guz hus eghn, of thæt ær meræ æn mark silfs (værth), ok um bånd.

3. Hvåræ sannændæ mæn skulæ sværæ.

Sannændæ mæn skulæ sværæ å lanz thing um mandråp, um kvinnæ tækt, um hærværki, um afhog, ok of man vorthær førth mæth våld af sinæ eghnæ frælsæ. Æn å hæræz

thing, of guz hus delæ vith bondæ, ok um sår. um markæ skjal i thæn samæ stæth, thær delæ jorth liggær.

4. Huræ sannændæ mæn skulæ i (ok af) takæs.

Kunungs bref skal ljusæ sannændæ mæn i, å thæt hæræz thing, thær the skulæ væræ sannændæ mæn i. ok kunungs umbozman skal thæm i ethæ. Svå skulæ the sværæ, thær the ethæs i: svå hjalpæ hanum guth, at han (skal) göræ æi for fæ ok æi for frændær æth for nokær vild annæt æn thæt sannæst i hans sannænd eth ær ok thæt rættæst.

5. Of sannændæ mæn takæ meræ æn rættæ hæstæ leghæ.

Vorthær sannændæ mæn (thær) i provæt, at the takæ meræ æn theræ rættæ hæstæ leghæ ær, tha havæ the fyrst forgört theræ bos lot ok sithæn theræ sannænd eth. Theræ rættæ hæstæ leghæ ær, allæ åttæ, en half mark silfs. tho at en takær thæn half mark silfs, tha skal han tho skiftæ hænnæ vith allæ sannændæ mæn. Hin, thær sannændæ mæn up kravær, hvat hældær the sværæ mæth hanum æth å mot æth ækki mæth allæ, tha skal han tho givæ hæstæ leghæ. Å thæt samæ thing, thær the skulæ sværæ, thær skulæ the theræ hæstæ leghæ takæ mæth things vitnæ. tha kumær æi sithæn delæ å. Æn haldæs hæstæ leghæ thær yvær, tha mughæ the sithæn delæ thæt mæth råns delæ.

6. Nær sannændæ mæn skulæ sværæ.

Innæn minnæ æn sæx ukæ fulkumæs æi lagh mål mæth sannændæ mæn. for thy at thær skal thry thing til, half månæth mællæ hvært. Å thæt fyrstæ skulæ mæn ljusæ sit lagh mål ok thæt thær man vårthær. tha læggæ mæn thæm half månæth thing for, ok stæfnæ sannændæ mæn til. tha å thæt thrithi thing sæktær en ok annæn svaræ, ok

latæ vitnæ bjuthæ til[1], at sannændæ mæn (thær) æræ laghlik til krafthæ (um) at sværæ. tha skal dom til gangæ, at the åghæ um at sværæ. utæn dom åghæ the æi at sværæ. sithæn dömpt ær, tha mughæ the thæt æi latæ, utæn theræ bos lot liggær vith. Sannændæ mæn ok råns næfning mughæ skili um alt thæt, thær the æræ laghlik til krafthæ allæ timæ års, thær thing haldæs, for thy at morthær ok thjuf ok rånsmæn skulæ aldrigh frith havæ, methæn the frithæ ængi man.

7. Skil sannændæ mæn å.

Skil sannændæ mæn å, tha skal thæt standæ, thær fleræ göræ, for utæn thæt enæ at åttæ the[2] bæstæ bygdæmæn ok (the) sannæst ok biskop vitnæ[3], at the antigh havæ gört ulogh æth uræt æth båthæ. Æn sværæ the ok allæ et ok svå openbarlik men (at hvær man vet at the svoræ men), svå sum of the svoræ annæn man til annæns banæ, thær æi var i the bygth, tha ær hin vorth dræpæn, æth æi å thæt land, tha mughæ the val theræ bos lot for göræ. for thy at sannænd skal e rikær væræ æn logh ok kærær. Æn thær flestæ gothæ mæn i bygd sæktæ them æi, ok sværæ the allæ et, tha skal thæt standæ. Sværæ sumæ sannændæ mæn å et thing ok æræ andræ æi til å thingi, tha skulæ mæn theræ forfall göræ, antigh thæt the vissæ æi thing æth våræ i laghæ forfall. tha skulæ the sværæ å thæt næstæ thing, thær thæræ ær æftær, æth göræ theræ forfall, sum fyrræ ær saght. æn sværæ the æi å hint thrithi thing æftær at hinæ andræ svoræ, tapæ theræ bos lot, of the våræ innæn lanz ok utæn sjukæsængi.

8. Um mandråp.

Dræpæs man thorsdagh for non æth hvilkæ dagh for thorsdagh, ok ær lanz thing å thæn næstæ loghærdagh,

---

1) *eller* latæ vitnæ ljuthæ. 2) *eller* theræ. 3) *eller* utæn of the bæstæ bygdæmæn ok the sannæst åttæ ok biskop vitnær,

tha åghæ frændær thæt at ljusæ å thæt samæ thing. Æn dræpæs man æftær non å thorsdagh, tha mughæ the bithæ til annæt næstæ thing.

9. Of æi mælæs laghlik æftær.[1]

Mælæs æi laghlik æftær, ok ljusæs æi sum logh ær, ok forgangær lagh ting[2], tha mughæ mæn æi æftær mælæ utæn kunungs orlof. Æn givær kunung æi orlof til æftær at mælæ, tha kan hin ækki få, thær æftær mæl, meræ æn rættæ manbøtær. thæt ær thrinnæ attan mark pænning æth full virthning for svå manugh pænning æth kyns næfnd, of hin dyl, thær for sak ær. Æn vil hin, thær æftærmål skal havæ, æi æftær mælæ å rættæ lagh thing, ok æi fangæ orlof af kunung æftær at mælæ innæn dagh ok jamling, tha skal kunung mælæ hin vith bøtær, thær sæktæth[3] ær, of han gangær vith. æn dyl han, værjæ vith kyns næfnd. æn vil hin, thær sæktær, vith ængi thæssæ takæ (thær saghthæ æræ), tha ær kunung skyldighær at mælæ hin, thær sæktæth var, ok hans frændær angærles for the delæ ok orsakæ. for thy at bølæ sak skal ængi man vith annæn bæræ.

10. Of kunung givær æftærmål.

Givær kunung æftærmål, tha skal hin, thær æftær mæl, ljusæ mæth kunungs bref å lanz thing, at han havær fangæt æftærmål æftær sin døthæ frændæ. ok å thæt thing skal han ljusæ hins døthæ banæ, svå sum han våræ døth[4] í thæn samæ ukæ, thær næst foræ var. ok fylghæ sithæn sit lagh mål, svå sum fyrræ ær saght um mandråp. Æn hvå sum til æftærmål fangær kunungs bref, ok løn thæt thry thing, tha ær thæt skyldugh hanum ækki at dughæ.

---

1) *eller* of kunung givær æftærmælæ. 2) *eller* lanz thing. 3) *eller* for sak. 4) *eller* var dræpæn.

11. Hvilkæ sannændæ mæn til skulæ.

Hvåræ sum man vorthær dræpæn, hvat hældær i køping æth å land, hvæthæn han ær hælst, tha skulæ the sannændæ mæn e um sværæ[1], thær thæræ æræ sannændæ mæn, sum gærning ær[2] görth. Thæt samæ ær logh um alt thæt, thær sannændæ mæn skulæ um sværæ.

12. Huræ sannændæ mæn skulæ sværæ.

Vilæ sannændæ mæn sværæ man til bøtær, tha bithæ the them svå guth hjalpæ, at han hæfnthæ antigh sår æth hog æth var nøth at væri sit (eghæt) lif æth sit (eghæt) göz, ok å for thy sin frith at haldæ. Æn vilæ the sværæ hanum frithløs, tha skulæ the sværæ, at han drap sakløs man, ok å sin frith at mistæ. Æn of banæ sak vorthær ljusd å lanz thing, tha åghæ sannændæ mæn at fangæ hanum banæ ok hvat hanum vorth til (banæ ok) liflåtæ.

13. Um thægnæ gjald.

Fæstæs bot hemæ ok vorthær æi svoræt um, tha å kunung thægnæ gjald, thæt ær tolf marks pænning. æn sværæs man til bøtær, tha takær kunung æi meræ æn bloth vitæ. æn flyær han frithløs æth dør, tha å kunung af hans bo thre mark (pænning) for bloth vitæ. svå å han ok of han haldær sin frith.

14. Um afhog.

Vilæ sannændæ mæn sværæ man frithløs for afhog, tha skulæ the sværæ, at han tok sakløs man ok leddæ til stoks ok hamlæth hanum, ok måttæ æm val takæ af hanum lif sum lithæ[3]. ok ær for thy skyldugh sin frith at mistæ. Æn vilæ the sværæ hanum til bøtær, tha skulæ the sværæ, at i thæt vighæ, thær the møttæs, tha vildæ han æi lif af hanum takæ ok æi limæ, ok görthæ thæt at våthæ. (ok ær for thy skyldugh sin frith at haldæ).

---

1) *eller* skiljæ. 2) *eller* vorthær. 3) *eller* limmæ.

15. (For hvilt afhog sannændæ mæn skulæ sværjæ um).

Um hværkyns afhog, æm val øghæ sum annæt, åghæ the um at sværæ. Hvåræ sum fjarthing mannæ bøtær[1] bøtæs for afhog, thæræ må man sværæs frithløs for.

16. Um kvinnæ tæktæ.

Mælæ mæn æftær kvinnæ, thær mæth våld ær takæn, ok vilæ sannændæ mæn sværæ hanum frithløs, tha skulæ the sværæ, at han tok hænnæ mæth våld ok hafthæ til håth konæ, ok ær for thy skyldugh at væræ frithløs. Æn of the vitæ, at hun var æi våld takæn, tha skulæ the sværæ, at han tok hænnæ æi mæth våld ok æi gen hænnæ eghæn vili, ok ær for thy skyldugh sin frith at haldæ.

17. Of konæ vorthær[2] våld takæn.

Hvilk konæ sik kallær våld takæn at væræ, fyrstæ sinnæ hun kumæ af våld ok i sinæ eghnæ frælsæ, tha skal hun kæræ våld, thær vith hænnæ var gört, for grannæ ok for grankonær ok å kirki stæfnæ ok sithæn å thingi. tha ær vånlikt at hænnæ ær våld gört. ok æræ for thy sannændæ mæn skyldugh at sværæ um svå vorthæt mål. Æn thol konæ (ok thighær) sithæn thæt ær opænbart, ok man vet af grannæ ok grankonær, at han havær haft thæn konæ, æth of hun vorthær mæth barnæ ok kærær æi fyrræ, tha ær vånlikt, at hun var æi våld takæn, tho thæt (ællær) illæ var at faræt. ok tha thyrvæ æi sannændæ mæn til gangæ. Hvå sum sæktæs for våld tæktæ, ok sværæ the hanum angærløs, tha ær hin, thær å del, båthæ skild vith bot ok vith annæn logh for læghær vitæ, for thy at meræ logh fortakær e thæn minnæ.

---

1) *eller* hvåræ sum fjurtug mark. 2) *eller* kærær sik.

18. Um løn leghæ.

Latær nokær mø æth konæ[1] liggæ hosæ sik i lønd mæth sinæ eghæn vili, ok vorthær thæt opænbart, tho at hun thighær ok sæktær ængi man, tha mughæ frændær tho sæktæ thæn, thær the vitæ the gærning, ok havæ af hanum antigh frændær eth, of han dyl, æth ni[2] mark bot, of han gangær vith, æth fællæ hanum at loghum, æth betæ[3] hans manhelgth, of han vil æi standæ til rættæ. Æn sithæn frændær havær for hænnæ et sinnæ bot takæn, vil hun aftær vorthæ illæ vith, latær en ok takær annæn, tha mughæ frændær æi for hænnæ hvært sinnæ bot takæ, utæn of hænnæ görs våld. The, thær næstæ værjænd æræ, skulæ delæ thæssæ delæ, ok æi annæn man. ok thæn bot fangær hun ækki af, for thy at thæt var mæth hænnæ vili. ok ængi frændæ, utæn hænnæ rættæ væri, thær hænnæ giftær orth skuldæ våldæ.

19. (Of konæ dør af barnæ).

Vorthær antigh mans husfrø æth hans sløkæfrith døth af barnæ, tha skulæ sannændæ mæn um hænnæ døth æi skili, for thy at barn afldæs æi vith hænnæ utæn hænnæ (eghæn) vili.

20. Of sløkæfrith dottær görs våld.

Vorthær mans sløkæfrith dottær for leghæn, ok ær æi thing ljusd, tha må ængi, thær hænnæ til hør å fæthærn, delæ thæssæ delæ, num the, thær næst æræ å møthærn, ok (hænnæ) giftær orth skuldæ våldæ. Thæn sun, thær konæ fangær i lønd, takær ækki af thæn bot, thær hans fathær bøtær for læghær vitæ for hans mothær.

21. Um markæ skjal.

Skil mæn um markæ skjal, tha åghæ sannændæ mæn af thæt hæræth at staplæ antigh mæth stok æth mæth sten,

---

1) *eller* ænki. 2) *eller* thre. 3) *eller* søkæ.

ok særæ sithæn, i thæn samæ stath, thær (thæt) skjalnæth ær, at the havæ ræt gört. Æn ær thæt båthæ markæ skjal ok hæræz skjal, thær mæn skil um, tha skulæ fjuræ af et hæræth ok fjuræ af annæt, the thær næst æræ sitænd, skili um thæt sannæst the vitæ, ok sværæ (sithæn), at the görthæ ræt, ok (sithæn) ljusæ å thingi. Æn ær nokær minnæ til, at fyrræ var svoræt um, ok livær nokær man af the, thær svoræ, tha skal thær æi meræ um sværæs. æn ær æi minnæ til, at fyrræ var um svoræt, ok vil kunung rithæ markæ skjal, tha stær thæt (ok) for fullæ. tho må han æi kumæ at uvaræ til, svå at thæt ær lønt for antigh theræ, thær i the delæ æræ. Varlikær ær tho, at markæ skjal sværæs æn rithæs. for thy at them ær e kundæst af, thær næst sitæ. Ær markæ skjal svå, at the, thær bo i en by, havæ køpt i annæn by, tha skulæ the kallæ theræ køpæ vith å vithærmåls thing, thæt ær et thing fyrræ æn svoræt vorthær um, æth fyrræ æn kunung rithær markæ skjal, ok kallæ å stuf køp, ok gangæ vith markæ skjal. tha væri the theræ køp mæth kyns næfnd, of thæt ær mært mæth sten æth stapæl[1], tho at markæ skjal delæs af stath. æn kallæ the æi å stuf køp ok gangæ æi vith markæ skjal, fyrræ æn svoræt ær, tha dugær them ække sithæn theræ å kallænd.

22. Of man sværæs frithløs.

Sværæs man frithløs, ok vilæ hans vithærsakæ æi bøtær[2] takæ, tha fly han land innæn dagh ok månæth. flyær han æi, tha å kunung at skyflæ yvær hanum. ok æi å kunung frith køp af hanum at takæ, fyrræ han ær såt vith hins døthæ kyn. æn flyær han land æth dør, tha skulæ hans næstæ frændær bøtæ tvinnæ sal. hærthæs han ok vith i land, tha bøtæ hans frændær tho två salæ. Thæn,

---

1) *eller* mæth gryft. 2) *eller* bot.

thær næst ær å fæthærnæ, svå sum ær fathær ok ælstæ sun, æth andræ frændær, of the æræ æi til, takæ stuth af fæthærnæ frændær, ok bøtæ en sal af fæthærnæ. æn the, thær næst æræ å møthærnæ, svå sum brothær, æth andræ frændær næst å møthærnæ, of brothær ær æi til, takæ stuth af møthærnæ frændær, ok bøtæ en sal. Ok havær hin två brøthær, thær frithløs ær flyth, thær sjalf havæ goz ok laghæ uphaldsmæn æræ for them, tha ær hin ældær forman i thæn sal, thær å fæthærnæ bøtæs, ok thæn yngær forman i thæn sal, thær bøtæs å møthærnæ. æn ær æi meræ til, æn en brothær, tha ær han forman i[1] thæn sal, thær å fæthærnæ bøtæs. Æn havær hin frithløs två synær, tha æræ the næst uppæ at haldæ the två salæ, thær saghth æræ. tha[2] skal thæn ældær thæn sal uppæ haldæ, thær å fæthærnæ skal bøtæs. æn ær æi meræ æn en sun til, tha haldær han uppæ thæn sal, thær å fæthærnæ skal bøtæs, ok annæn givæ hinæ, thær næst æræ å møthærnæ.

23. (At klostær må ængi frithløs man takæ).

Klostær må ængi frithløs man takæ. æn e hvilk lagh fæld man, thær klostær takær, tha bøtæ the fult for hans brot[3], of han ær munk æth brothær, æth læggæ hanum ut, of han ær i værælds klæthæ.

24. Um oreghæt man.

Oreghæt man mughæ mæn æi nøthæ til ættæ bot up at haldæ. Thæn ær oreghæt man, thær æi havær sjalf hus ok jorth, ok æi rethær lething ok landværn.

(25. Hvå skal ættæ bot up haldæ).

Æn skil två mæn å, hvilik theræ nær mer ær, ættæ bot up at haldæ, tha skal hin, thær fyrst sæktæs, antigh takæ vith thæn sal at bøtæ, æth visæ annæn, thær nær mer ær, mæth kyns eth[4] af hins næstæ frændær, thær frithløs ær.

---

1) *eller* at. 2) *eller* tho. 3) *eller* brøtæ. 4) *eller* næfnd.

26. Hvå bøtæ skal mæth annæn.

Hvå sum utær mer ær i byrth æn at fjarthæ man, han tharf ækki bøtæ, num han vil. takæs ok bot[1] in, tha takæ the ækki, thær utæn fjarthæ man æræ, utæn of frændær vilæ them nokæt af givæ. Lærthæ mæn ok kvinnæ the bøtæ æi, ok the takæ æi bot, huræ nær sum the æræ i byrth, for thy at the mughæ hæfnæ å ængi man ok ængi man å them. Æræ lærthæ mæn æth kvinnæ hins næstæ arving, thær dræpæn vorth, tha takæ the en sal til arf ok görsum, of æi æræ andræ syskæn til, ok frændær takæ the andræ två sal.

27. Of man husær frithløs man.

Hvå sum husær frithløs man vitændæ æftær dagh ok månæth, bøtæ kunung thre mark. dyl han, væri sik mæth tolf mæn eth, at han vissæ æi, at han var frithløs, æth han hærbærgæthæ hanum æi mæth allæ.

28. Of man sværæs til bøtær.

Sværæs man til bøtær, tha bøtæ han en sal af sit eghæt, ok kravæ sithæn stuth af sinæ frændær til the andræ två. æn e thæghær man sværæs til bøtær æthæ fæstær bot, (ok) fangær han ækki af frændær, haldæ tho al bot up (enæ), thær han fæstæ æth han var svoræn til. for thy at hvat sum man fæstær, thæt skal han ut givæ. Æn stythjæ frændær æi mæth hanum, tha må han søkæ them til nåms. For ænktæ brot[2], thær man brytær, takær han stuth af frændær, utæn for mandråp enæ.

29. Huræ mæn skulæ hærværki delæ.

Hvå sum hærværki vil delæ, han skal allæ the samæ lund kæræ å thing ok stæfnæ, ok sit lagh mål fylghæ, svå sum saght ær um mandråp.

---

1) *eller* bøtær. 2) *eller* ængi brøtæ.

30. Hvilt hærværki ær.

Gangær man mæth råthæt råth i annæns mans hus, ok brytær hus, ok takær ut antigh fæ æth klæthæ æth vapn æthæ andræ kostæ, thær bondæn å, fra bondæn sjalf æth fra hans hjon, thær å haldær, tha ær thæt hærværki. Bærjær man ok bondæ æth særær, æth husfrø æthæ (andræ) hans hjon, the thær i fælagh ær (mæth bondæn), i bondæns eghæt hus, tha ær thæt ok hærværki. Æn hittæs the allæ såttæ i annæns bondæ gårth, ok vorthæ sithæn å at skiljæ, thæt ær æi hærværki. for thy at thæt var at våthæ. Æn bindær man bondæ i sit eghæt hus utæn hans skyld, æth takær bondæns dottær æth bondæ konæ, ok førær burt mæth våld, thæt ær ok hærværki.

31. (Of man rithær annæns mans korn up).

Rithær man annæns mans korn up (mæth våld), æth hirthær sit fæ thæræ i mæth våld, thæt ær ok hærværki. tho skal gothæ mæns å sjun til af[1] thæt næstæ thing. (at the se thæt ok vitnæ, hur stor thær thæn skathæ var).

32. Hvilt mans hus ær.

Hvåræ sum mæn bothæs for, antigh mæth tjald æth mæth risboth æth mæth gryft, ok havær thær iført sik sjalf ok sinæ kostæ, thær mughæ mæn brytæ å hanum hærværki, svå sum i hans eghæt hus. svå ok of man ær å skip stathæn, thær bygth ær mæth farkostæ. Hvilt hus, thær man leghær, thæt ær hans eghæt til leghæ mål ær utæ.

33. (At lanbo ær sjalf husbond for sik).

Lanbo ær sjalf husbondæ for sik, ok å hanum mughæ mæn hærværki göræ, ok æi å bryti. for thy at hvat sum görs å thæn gårth, thær bryti sitær i, thæt ær bondæns[2] kæræ. æn görs nokæt å brytins likom[3] æth hans konæ (æth hans börn), thæt må bryti sjalf delæ utæn hans husbondæ.

---

1) *eller* å. 2) *eller* hans husbondæ. 3) *eller* limæ.

34. At sæx skulæ vitnæ um hærværki.

Hvå sum hærværki vil delæ (æth kæræ), han skal havæ sæx gothæ mæns vitnæ af thæt hæræth, thær the gærning æræ i görth, upp å thæt thing, thær lagh thing[1] ær, ok the sæx skulæ vitnæ, at svå vorth vith hanum brot, at han må hærværki delæ laghlik. æn of hanum bristær vitnæ, tha skal thæn, thær sæktæt ær, sik værjæ mæth næfnd i kyn.

35. Of nokær mans fæ dræpær man.

Slær nokær mans hæst man til døthæ, æth nokæt annæt fæ, thær man ær lovæt at havæ, svå sum ær nøt æth svin æth hund, ok vorthær thæt svoræt til mans banæ, tha bøtæ bondæ, thær åttæ, å thre[2] mark pænning, ok givæ tho thæssæ logh, at han vissæ æi, at thæt fæ hafthæ the kynnæ. æn timær thæt thrysæ i bondæns hæfthæ e um thæt samæ fæ, tha bøtæ for fullæ bøtær.[3]

36. Of man føthær vild djur up.

Føthær man vild djur up, svå sum ær ulfhvalp æth björnhvalp, hvat sum the brytæ, thær foræ bøtæ han fullæ bøtær, thær them up føddæ, ok them havær i hæfthum. æn vorthæ the løsæ, ok dræpær annæn man them, bøtæ ække for. æn i bondæns hæfth mughæ the æi dræpæs.

37. Of man fangær døth af thæt, thær æi livær.[4]

Druknær nokær man i annæns mans kældæ, thær man å særlik, thær foræ bøtær han thre mark, thær kældæn å. æn åghæ allæ grannæ, tha bøtæs ække foræ. svå ær ok um ler graf. Æn druknær man i mylnæ dam æthæ i fiskæ gårth æth i andræ gårthæ vatnæ, æth fallær sjalf af hus, æth hus fallær å hanum, thær bøtæs ække for.

---

1) *eller* lanz thing. 2) *eller* ni. 3) *eller* manbøtær. 4) *eller* of man druknær i annæns mans kældæ.

38. Of man havær hus å annæn mans jorth.

Fangær nokær man hus å annæns mans jorth, svå at han ær laghæ eghær at, ok brytær nokær man thæt hus up[1] utæn hans vili, tha må hin, thær husæt åttæ, delæ thæt til hærværki, ok kumær ækki vith hin at delæ, thær jorthæn åttæ.

39. Of man røvæs i annæn mans gårth.

Æn brytær man bondæns hus up, ok takær thær ut hans gæstæ hæst æth andræ kostæ, thær gæstæn å, tha må bondæn delæ hærværki for hus brot ok gæstæn rån for sinæ kostæ, thær han tapæthæ. Æn røvær ænnæn man bondæns voghn, thær hans husfrø sitær i, tha ær thæt ok (fult) hærværki.

40. Um næfningæ[2].

Næfningæ skulæ sværæ um handrån, borån ok jorthrån, thær sumæ kallæ markrån. um våthæs gærning ok um thjufnæth. Thær um skal thry thing gømæs. å fyrstæ thing ljusær man sit rån. tha næfnæs thing for delæ man. å thæt annæt thing tha gøræs førstæ thing nyt, thæt ær, at två mæn vitnæ æth fleræ, at thæt ær theræ vithærmåls thing, ok at hin, thær sæktæs, var laghlik tilkrafth at standæ hin til ræctæ, thær hanum sæktæthæ. ok sithæn sværæ[3] hin, thær sak givær. å hint thrithi thing skulæ næfningæ antigh sværæ hin[4], thær sak vorth givæn, til råns æth fra. Æn of man, thær sæktæs, gangær vith hins kostæ, thær hanum sæktæth, fyrræ æn um vorth svoræt, tha åghæ næfningæ thær æi um at skiljæ, ok æi å kunung sin ræt. tho takær bondæn sin ræt. æn alt må hin, thær sæktæs, ut læggæ mæth loghum, at han fæk thæt, thær han vorth sæktæt for, mæth våthæ, svå at han hugthæ, at thæt våræ hans eghæt, æth thæt[5] han fæk thæt mæth hans viljæ, thær

1) *eller* burt. 2) *eller* råns næfningæ. 3) *eller* svaræ. 4) *eller* hanum. 5) *eller* at.

å kallær[1]. æn bristær hanum logh, latæ ut thæt, thær å kallæs, ok bøtæ å thre mark båthæ bondæ ok svå kunung. Æn gangær han æi fyrræ vith, æn hanum vorthær svoræt å hand, tha skulæ næfningæ sværæ um, ok hin må kumæ vith ængi (annæn) logh.

41. Um rån ljusæs ok fylghæs æi.

Thæn thær rån svær å vithærmåls thing hin annæn å hand, ok vil æi sithæn ful kumæ næfningæ til, gjaldæ bondæ thre mark ok kunung thre mark, ok gangæ æi næfningæ til.

42. Hvænnær næfningæ skulæ sværæ (um rån).

Å (hint) thrithi thing æftær at man ljusær rån å hand, æth of man sæktæs for nokæt annæt, thær næfningæ åghæ um at sværæ (æth skiljæ), skulæ the[2] til dømæs at sværæ ræt. thær æftær åghæ the næfningæ theræ råth at takæ af the bæstæ mæn[3], thær i hæræth æræ, hvat the skulæ til gangæ æthæ æi, ok hvilt the skulæ sværæ. for thy at tho at the göræ[4] allæ et, of the sværæ i gen the bæstæ ok the flestæ hæræz mæn, tha mughæ the tho theræ bos lot forgöræ.

43. Huræ næfning skulæ sværæ.

Svå skulæ næfningæ sværæ: hjalpæ mik svå guth ok thæn helghæ bok, thær jak haldæ å, at thæn man ræntæ annæn at thæt fæ, thær han vorth sæktæt for. ok ær for thy skyldugh ut at latæ ok bøtæ å thre mark bondæ ok thre mark kunung.

44. Um huræ mykæt rån må sværæs.

Handrån må væræ hat æth hanskæ æth hvat sum man havær i sin hand, thær svå mykæt gjaldær ænsæ två hanskæ. for thy thæt ær meræ skam, at vorthæ svå rænt, æn andræ lundæ. Ængi andræ rån mughæ væræ minnæ æn

---

1) *eller* kæræ. 2) *eller* næfningæ. 3) *eller* mæns råth. 4) *eller* sværæ.

half marks kostæ, thær næfningæ skulæ um sværæ. Thæt ær half marks kostæ, thær gjaldær half mark pænning.

45. Um borån.

Thæt ær borån, of man gangær i annæns mans gårth ok takær thær burt af hans fæ æth klæthæ æth vapn æth nokær andræ kostæ, thær gjaldær half mark pænning.

46. Um jorthrån.[1]

Jorthrån ær thæt, of man gangær i annæns mans fåld ut å markæ, ok takær thæræ hors æth nøt æth annæt fæ æthæ korn æth hø æth timbær æth nokær andræ kostæ, thær half mark (pænning) gjaldær.

47. Of man fallær for råns delæ.

Hvilk man for råns delæ fallær mæth næfningæ, han ær skyldugh at rættæ vith bondæn, thær hanum fællær, thæt han ær fæld til. ok thre mark å, ok thre mark kunung.

48. Of man slær annæns mans akær æth æng up (mæth våld).

Æn slær nokær man annæns mans æng (al) up mællæ æg ok ændæ, æth skær al akær up (mællæ æg ok ændæ), ok førær burt. huræ mykæl sæthæn ær æthæ æng, tho at thæt ær minnæ æn half mark, tha må thæt mæth rån delæs.

49. Um våthæs gærning.

Sæktæs man for helgthæ brot æth bloth vitæ, ok sværær han, at han görthæ thæt at våthæ, ok sværæ the næfningæ, thær skulæ um skiljæ, hans gærning til våthæs værk, tha bøtæ han vith hin, thær han brøt vith, ok hværki vith kunung ok æi vith biskop.

50. Huræ gamælt barn helgth må brytæ.

Æn ær han[2] minnæ æn fjughærtan[3] vintær gamæl, bøtæ vith hin, thær han brøt vith, ok æi kunung ok æi vith biskop, utæn for mandråp enæ.

---

1) *eller* hjorth rån. 2) *eller* barn ok. 3) *eller* fæmtan.

51. Huræ næfningæ skulæ i takæs.

Næfningæ skulæ åttæ væræ i hvært hæræth, två i hvær fjarthing, the thær thriggi markæ mæn æræ, athælbøndær ok æi bryti æth lanbo, num the thær uppæ haldæ for them fult landværn. Ok bøndær skulæ kumæ til things mæth them å thæt thing, thær næst ær æftær tolftæ dagh (jul), ok næfnæ for umbozman them, thær the havæ til næfndæ. Umbozman skal them i ethæ thæssæ lundæ: at the bithjæ them svå guth hjalpæ, at svå længi sum the æræ næfningæ, um allæ the mål, thær the vorthæ til krafthæ um at sværæ, ok them hør um at sværæ, tha skulæ the sværæ thæt (sannæst ok) rættæstæ ok utæn vild. Æn forglømæ bøndær them, ok vilæ æi them takæ til, thær næfningæ skulæ væræ, ok æi rethæ for umbozman, tha må umbozman sjalf takæ sik næfningæ. Æn skil fjarthing å innæn borths, at sumæ vilæ havæ en ok sumæ annæn, tha skulæ the væræ næfningæ, thær flestæ mæn havæ til takæt. Tho skal thæt gømæs, at e methæn (nokær) annæn ær til, thær æi havær (fyrræ) næfning væræt, thær tho ær svå før, at han må væræ sin eghæn værjæ, tha må hin æi nøthæs til, thær fyrræ havær næfning væræt. (tho of nokær man næfnæs til, thær fyrræ havær væræt næfning, ok) vil han sjalf væræ, tha må umbozman hanum æi vrækæ. æn kan han æi sjalf skil å göræ, at nokær man ær til i hans fjarthing, thær æi var næfning, sithæn han var, ok vil han æi i gangæ, tha liggjæ hans thre mark vith.

52. Of nokær man vil æi næfning væræ.

Æn søkær umbozman hans[1] thre mark laghlik, for thy at han vildæ æi væræ næfning, ok of han takær them af hanum, tho ær han ækki løs thæræ mæth. num e svå oftæ sum han kravæs laghlik til næfning at væræ, of han

[1]) *eller* bondæns.

æi gangær i, tha gjaldæ e thre mark til thæs han vorthær svå fåtøk, at han havær æi thre mark vith at hættæ.

53. At næfning skulæ æi um skili å thæn samæ dagh thær the i ethæs.

Næfningæ skulæ æi sværæ um æth skiljæ um nokær mål å thæn samæ dagh thær the ethæs i. for thy at the mughæ æi havæ minnæ æn syntær[1] rum at letæ sannændæ um thæt the skulæ skiljæ um.

54. Of umbozman vil æi kravæ allæ næfningæ i.

Vil umbozman hværki æi næfningæ fangæ innæn thry thing æftær thæt næstæ thing, thær næst æftær tolftæ dagh ær, ok ængi man lagh søkæ, for thy at han vil æi i gangæ, tha havær kunung goth ræt til at takæ hans læn af hanum, for thy at han vetæ bondæn rætløs. for thy at hvilk man for rån sæktæs, han ær skyldugh anthig mæth fullæ loghæ at hæghnæs[2] æth at fællæs[3].

55. Of næfning skil å.

Sværæ fjuræ et ok andræ fjuræ annæt, tha skulæ thre til af thæt næstæ hæræth, the thær næst æræ sitænd, ok hvilkæ fjuræ the två af them fylghæ, thæt standæ.

56. At man skal æi sælæ sin sven læn i hændær.

Ængi man, thær læn havær, skal thæt sin sven (i hændær) sælæ at søkæ, num skal thæt sælæ annæn[4] bondæ i hændær, thær (thæt søkæ må, ok) i thæt læn bor, ok pænningæ havær vith at hættæ, at göræ ræt vithær the, thær han brytær vith.

57. Of næfning dør æth far burt.

Of næfning dør æth far pilgrims færth æth far af sysæl æth af hæræth, æth vorthær bryti, tha skulæ hans fjarthingsmæn takæ i annæn, ok umbozman i ethæ svå sum fyrræ ær saght.

---

1) *eller* sju nættær. 2) *eller* værjæs. 3) *eller* æthæ. tho fallæ. 4) *eller* en.

58. Nær rån skal delæs.

Hvå sum vil rån delæ å nokær man, tha skal han delæ thæt innæn thæn jamling, thær rån ær gört i[1]. del han thæt sithæn, tha fangær han ække meræ æn tolf mannæ eth.

59. Of man lagh søkær annæn til rån.

Hvilik man annæn søkær fullælik til rån, ok vil hin æi sættæ, thær for sak ær, tha læggjæs hanum fimt (for) til (hans) hus at takæ ut sint[2], ok thriggi mark bøtær å. æn ær han yværhørugh, ok vil æi bøtæ, tha dømæs hanum nåm at næmæ æftær sit, lønlik ok æi opænbarlik ok utæn gårths lith. tho skal hin, thær næmær, sighæ til hins grannæ, en æth två (æth fleræ) thæt[3] han næmtæ. Æn æi skal nåm takæ utæn things dom. for thy at takær han fyrræ æn han fangær dom til, tha må han vorthæ thær for anthig rånsman æth thjuf.

60. Hvilkæ næfning skili um rån.

Havæ båthæ hin, thær rænær, ok hin, thær rænt vorthær, jorth i thæt hæræth, thær hin sitær i, thær rånsak vorthær givæn, tha skulæ the næfningæ thær um skiljæ, thær i thæt hæræth æræ, tho at hin sitær i annæt hæræth, thær rånsak gaf. of jorthæn ær bygth antigh mæth bryti æth lanbo æth han årthæ hænnæ sjalf at thæn næstæ ågrøthæ.

61. Um hvat næfningæ skulæ æi til gangæ.[4]

Of ænnæn man kallær svå å thingi, at han havær læth man sinæ pænning æth hæst æth nokræ andræ thing, hvat sum thæt ær hælst, æth sat at væth, tha ær hin, thær sæktæs, skyldugh ut at læggjæ svå mykæt sum han gangær vith, ok givæ thær å tolf mæns eth. æn fallær han at loghum, latæ ut thæt, thær å ær kært[5]. æn thol han dom, ok vorthær yværhørugh, ok rættær æi innæn laghdagh, tha

---

1) *eller* thær rænt ær. 2) *eller* hans. 3) *eller* at. 4) *eller* um fælaghs fæ æth væth ok um gjald. 5) *eller* kallæt.

ær han skyldugh at rættæ vith bondæ yvær thæt, thær kært vorth, thre mark ok thre mark vith kunung. slik samæ ænsæ han våræ fallæn for næfningæ. ok svå må thær næmæ æftær, of thæt ær lagh delt å thingi. æn var loghæn fæst, ok æi å thingi, tha ær thæt æi lagh delt. æn alt thæt, thær mæn sættæ at væth å thingi, thæt skulæ mæn løsæ å thingi.

62. Um borghæ.

Of (ænnæn) man borghær for annæn, ok vil hin æi gjaldæ, thær borghæ vorth, tha skal thy likæst å hanum kallæ[1], sum for annæn gjald. for thy at hvat sum man vorth borghæ foræ, thæt skal han gjaldæ. ok ængi man må sik sighæ af borghæ. tho skal thær æi næfningæ til gangæ ok æi um skiljæ, for thy thæt ær svå sum annæn gjald.

63. Of man gangær i borghæ for thæn, thær lif æth limæ havær forgört.

Æn gangær man i borghæ for thjuf æth for annæn man, thær sint[2] lif æth sinæ limæ havær forgört, tha skal han thæn (man) andvorthæ rættæræ, ok æi thæn man han tok hanum af. æn vorthær ok svå, at han slippær burt, antigh mæth ulykkæ æth mæth hins råth, thær borghæ vorth, tha skal hin, thær borghæ vorth, bøtæ allæ the brøtæ, thær hin görthæ, thær han vorth[3] borghæ foræ, ok thær å fjurtjughæ mark bondæ ok fjurtjughæ mark kunung, for thy at han andvorthæth æi mannæn (up).

64. Of hin vil fly, thær borghæ sattæ.

Hvilik man borghæ sættær, han ær skyldugh for the[4] gærning ængi man at svaræ utæn hanum enæ, thær hans borghæ vorth. æn vil hin fly, thær borghæ sattæ, ok vorthær hin var vithær, thær borghæ vorth, tha skal han

---

1) *eller* kallæs. 2) *eller* sit. 3) *eller* var. 4) *eller* thæn.

sighæ rættær til, ok han skal hanum up haldæ. for thy at han må hanum æi sjalf takæ, utæn thæt enæ, of han tok hanum i stokkæ æth i fjathræ, thær han vorth hans borghæ.

65. Hvå borghæ må væræ.

Lærthæ mæn ok klostærmæn ok kvinnæ ok the, thær æi æræ kumnæ til laghæ aldær, thæt ær attan vintær, the mughæ æi borghæ væræ for the mæn, thær antigh skulæ mistæ lif æth limæ. Æn klærkæ ok ænkjæ, of hin vil, thær borghæ skal takæ, mughæ vorthæ borghæ for pænningæ. for thy at the havæ eghæt at gjaldæ af. Æn mør æth börn ok nokær mans husfrø æth klostærmæn, utæn abbot (enæ), mughæ æi borghæ vorthæ for pænningæ ok æi for annæt. for thy at ængæn (man), thær æi (sjalf) havær eghæt, må nokæt af hændæ. Ok æi bondæ sun i fælagh mæth sin fathær må borghæ vorthæ, tho at han ær ful voxæn.

66. Hvå rån må ljusæ ok skal sværæ.

Um enæ talæ må val en ljusæ ok annæn sværæ. ok hvå, sum rænt vorthær, han skal sjalf sværæ, tho at annæn ljusær, of han ær sin eghæn væri. for thy han vet görst hvå hanum ræntæ. Æn vorthæ the ræntæ, thær æi æræ theræ eghæn væri, tha skulæ theræ væri båthæ ljusæ ok sværæ, ok fylghæ the talæ til fullæ svå sum andræ. Æn delæs ok rån vith the[1], thær æi æræ theræ eghæn[2] værjæ, tha skulæ theræ værjæ ok for them svaræ.[3]

67. Huræ bryti må rån sværæ.

Bryti må val rån sværæ um alt thæt, thær til thæn gårth horær, thær han ær bryti foræ. æn tho skal husbondæ hanum um bjuthæ at delæ the delæ, ok å thingi ljusæ, at han ær fælaghs bryti ok æi rethæsven. Æn havær han sjalf annæn gårth ok thæræ bryti i, tha ær han thæræ husbondæ ok (laghæ) væri at, tho at han ær annæn stath

---

1) *eller* them. 2) *eller* eghnæ. 3) *eller* sværæ.

bryti, ok må for thæn gårth delæ råns delæ, of han vorthær thæræ rænt.

68. Um fæld man at loghum.

Thæn man, thær fæld vorthær at loghum mæth råns næfningæ æth nokræ andræ lund anthig til kunungs ræt æth bondæns, svå at han ær skyldugh at gjaldæ sinæ thre mark, tha må hans goz æi af hændæs, hværki bofæ æth annæt, fyrræ æn han havær ræt gört båthæ bondæ ok svå kunung. ok han må ængi man søkæ, of han fangær nokær delæ, ok ængi man må hanum takæ til bryti, utæn of han vil for hanum rættæ (fyrræ æn han takær hanum), for thy at sithæn man ær antigh fæld æth sæktæth, tha må han æi flytæ farkostæ ok æi vitæ sik annæn stath burt.

69. Of man takær fæld man til sik.

Takær (ænnæn) man i sin gårth æth i sit fælagh nokær man, thær laghfæld ær æth sæktæth, tha skal hin, thær hanum sæktær, kallæ å bondæn, thær hin ær til faræn, å et thing ok å annæt ok å thrithi. Vil hin, thær hanum tok (til sik), hværkæn for hanum rættæ æth latæ hanum burt mæth hans[1] kostæ, tha skal (mæth) hanum dømæs af thingi at takæ af hins bondæ gårth, thær hanum haldær, fult nåm. Æn ær han sæktæth ok æi fæld thæn timæ han kom i bondæns hæfth, tha skal han (aftær) ut faræ mæth sinæ kostæ. for thy at han må hanum æi haldæ ok æi takæ, fyrræ æn han havær orsakæth sik for thæn sak hanum gafs.

70. Of laghfæld man havær annæns mans fæ (i sit fælagh).

Laghfæld man skal ængi man sin oki læ æth at leghæ sælæ, æth andræ kostæ i hand sælæ, svå at han fangær thær svå lang hæfth å, at man væntær[2] at thæt var[3] hans

---

[1]) *eller* sinæ. [2]) *eller* væntæ. [3]) *eller* ær.

eghæt. for thy tho at thæt ær annæns mans fæ, ok vorthær thæt takæt i hans hæfth, tha skal hin, thær åttæ, kaldæ å thæn, thær han læthæ æth såldæ at leghæ, ok æi delæ vith hin, thær tok.

71. Of man oreghær sik.[1]

Of man vorthær laghsot i annæns mans gårth i bryti fælagh, ok ær vitnæ til, at han var lagth i fælagh, tha må han æi ljusæ bondæn alt fæ til, ok gŏræ sig oreghæth, utæn of thæt vorth fyrræ gört, æn han vorth sæktæth. tho havær bondæ våld til sin bryti i hand at sælæ, thæn timæ han vis hanum fra sik[2], svå mykæt ænsæ han vil. for utæn of theræ fælagh ær ljust å thingi, tha må han æi sælæ hanum minnæ (i hand) æn things vitnæ ær til.

(Um rethæsven). Of bondæns rethæsven vorthær for rån fæld æth for annæn sak, tha skal bondæn anthig bøtæ for hanum æth læggæ hanum ut mæth hans pænningæ, of han havær. æn of han havær ængi pænningæ, læggæ tho svenæn ut.

72. Hvilt akær rån ær.

Thæt ær akær rån, of man takær annæns mans korn, thær hin årthæ ok såthæ uilskæt ok vorth æi delt hanum af for mith sumær mæth things dom. tho at hin åttæ thæn akær sjalf, thær han tok korn å[3]. forthy at hvå sum ærjær ok sår utæn kæræ, ok thighær hin, thær jorthæn å, tha må hin vitæ sik sæth mæth tolf mæns eth, at han fæk thæn akær mæth lof ok viljæ. of hanum bristær logh, tha havæ han thæn sæth forgörth ok sit arveth. Æn sighær han, at han årthæ[3] thæt at våthæ ok æi mæth viljæ, tha ær han skyldugh at havæ sit frøs gjald (aftær gen) ok havæ tapæt

---

1) *eller* laghsot man må æi oreghæ sik. 2) *eller* thæn timæ the skilæs ath. *eller* skar korn af. 4) *eller* såthæ.

sit arvedh. Thæssæ delæ skulæ allæ for mith sumær delæs. æn delæs the æi for mith sumær, tha skal hin skæræ, thær såthæ, ok givæ bondæ full skyld for sin akær. Æn allæ sæthæ, thær mæn delæ svå up for mith sumær, sum fyrræ ær saght, takær thæn man sæthæn, thær såthæ, tha må han vorthæ rånsman. æn sighær hin (ok), thær annæns mans jorth såthæ, at jorthæn ær hans eghæn, ok delæs thæt for mith sumær, tha ær sæthæn skyldugh at gangæ til jafnæth handæ, ok hvårt sum jorthæn vitæs, thith gangær ok sæthæn. Æn of antigh theræ takær thæn sæth fyrræ æn jorthæn ær lagh deld, ok vinnær hin annæn jorthæn, tha ær hin rånsman, thær sæthæn tok.

73. Um af ærjæ.

For af ærjæ vorthær man æi rånsman, utæn of han hæfthær thæt sithæn (lagh) rep tok thæt af hanum. Æn hvå sum ærjær annæn mans sæth up [1], tha havær han e thæræ mæth forgört sinæ thre mark vith bondæ ok thre mark vith kunung, tho at jorthæn ær hans eghæn. for thy at man skal delæ sik til rættæ ok æi takæ sik sjalf ræt. Svä ær thæt ok, of man slær annæns mans æng up. æn slær man all æng up mællæ æg ok ændæ, ok sighær, at thæt ær hans eghæt, ok gangær hanum jorthæn sithæn af hændæ, tha ær han thæræ foræ rånsman. Tho skal båthæ for af ærjæ ok of man vitæs, at han skær yvær ren, ok for af slæt givæs tolf mæns eth. hin, thær å kallær, at han hugthæ, at thæt våræ hans eghæt, ok latæ tho ut korn æth ho, thær å hins jorth stoth, ok bøtæ ækki å. æn bristær hanum logh, latæ ut, ok bøtæ å thre mark bondæ ok thre mark kunung. Æn sithæn logh ær givæn, ok vil han æi latæ ut ågrøthæ, num haldær yvær thrinnæ lagh dagh, bøtæ svå sum mælt ær.

---

1) *eller* um.

74. Of man huggær i annæns mans skogh.[1]

Far man i annæns mans skogh, ok huggær thær sum han å æi sjalf lot i, ok lathær å sin voghn, ok kumær nokær (eghær man) vith, thær ræt eghær ær at, ok finnær hanum at stofnæ æth fyrræ æn han kumær til athælvægh, ok takær han fra hanum the farkostæ, thær han far mæth, tha vorthær han æi thær foræ rånsman. æn kumær han til athælvægh, ok vis, af hvem han fæk thæt mæth ryttæ skjal, tha mughæ mæn hanum æi up haldæ, mun skulæ faræ til hus mæth hanum, ok latæ (til) sjunæ mæth vitnæs byrth the kostæ. ok kan han æi fangæ rættæ hemlæ til, tha delæ vith hanum svå sum logh ær, antigh rån æth thjufnæth. svå ær ok um korn ok um hø.

75. Of man akær yvær annæns mans akær æth æng.

Æn vil man antigh akæ yvær annæn mans æng æth akær[2], thær æi ær vægh skyldugh at liggæ, ok vrækær hin hanum burt, thær akær æth æng å, latær han tha (sin) voghn æth andræ kostæ (æftær standæ), tha ær hin thær for æi rånsmæn, thær hanum mentæ at faræ yvær sin æng æth korn. (Æn akær han mans sæth up, bøtæ anthig thre mark æth givæ tolf mæn eth).

76. Of man ufyrmær annæn å faræn vægh.

Finnær man annæn å farnæ væghæ, ok vetær hanum ufyrmd, antigh at han takær hans øk af hanum, æth væltær hans voghn um, æth tothær hanum svå, at han må æi burt kumæ mæth sinæ kostæ, num forlatær[3] them thæræ, thæn, thær hanum ræntæ, hvat hældær han førær the kostæ burt æth latær them æftær liggjæ, tha ær han e hans rånsman at the kostæ. Æn kænnæs hin sjalf vith sinæ kostæ, ok

---

1) *eller* of man finnær sinæ kostæ i annæn mans voghn. 2) *eller* korn æth æng. 3) *eller* forsakær.

takær them aftær i sin hæfth, svå sum fyrræ, tha må han æi søkæ hanum mæth råns delæ for thæt, han havær sjalf i hæfthum. Æn of hin, thær ræntæ, førær (them) hem til hus, antigh hæst æth andræ kostæ, thær han ræntæ, ok kumær hin, thær rænt vorth, ok kænnær sit i hans gårth mæth gothæ mæns vitnæ, tho at hin, thær ræntæ, førær antigh hem æth latær løpæ, ok finnær han, thær åttæ, æftær the gothæ mæns vitnæ, thær vissæ, at han var rænt, tha må han delæ thæt mæth rån.[1]

77. (Um kunungs mæns bryti æth biskops).

Allæ kunungs mæn[2] brytir, of the brytæ til thre mark, tha skulæ the rættæ vith theræ (eghnæ) husbøndær, ok æi vith umbothsman. svå skulæ ok biskops mæn[3] brytir.

78. Um biskops næfningæ.

Biskops næfningæ skulæ væræ två i hvært kirkisokn (æth två i hvær fjærthing), ok skulæ kirkimæn them til takæ, ok umbothsman skal them i ethæ. The skulæ ække samæn væræ i meræ æn en jamling. æftær jul skulæ the af skiftæs, svå sum andræ næfningæ. ok skulæ the æi sværæ utæn um helghæ brot, thæt ær of man bærjæs um helugh dagh.

79. Of næfning skil å.

Skil næfningæ å i kirkisokn, tha skal (en[4]) næfningæ til af annæn fjarthing um at skiljæ. tho e thæn, thær næst ær sitænd. Biskops næfningæ mughæ æi (for) sværæ um meræ æn um thre mark[5]. æn sværæ the vrangt ok fallæ the, tha skulæ the ok sættæ vith kunung svå sum andræ næfningæ.

80. Huræ sæktæ skal for helghæ brot.

Of biskops umbothsman vil givæ nokær man sak for helghæ brot, tha skal han kæræ å thingi yvær thæn, thær

---

1) *eller* råns delæ. 2) *eller* mæns. 3) *eller* mæns. 4) *eller* æn.
5) *eller* half mark.

han vil sak givæ, ok latæ hanum stæfnæ (til) thing[1], ok næfnæ å thingi thæn man, thær hin bårthæ, ok thæn helægh dagh, thær han bårthæs å. ok å fæmtæ dagh æftær thing, tha skulæ næfningæ um skiljæ hemæ at kirki ok æi å thingi. Hvilt munhæfth[2] thær han, thær sæktær[3], takær å thingi, thæt samæ skal han gømæ at kirki. Hvå sum sæktæs for helghæ brot, han må nytæ allæ the forfall, thær fyrræ ær saght.

81. At næfning skulæ æi thighænd fra kirki gangæ.

Æn næfningæ å thæn (lagh) dagh them vorthær (foræ) laghth af thingi, tho at æi kumær umbothsman ok æi hin, thær for sak ær, tha skulæ the (tho) skiljæ um thæt, thær the våræ til mæltæ af thingi. for thy at gangæ the thighændæ fra kirki, tha havæ the forgört theræ thre mark. Æræ næfningæ[4] utæn forfall, ok kumær æi å lagh dagh til kirki, tha tapæ the ok theræ thre mark. æn æræ the i laghæ forfall, tha skulæ the um skiljæ (å) fimt æftær thæt næstæ thing, thær the kumæ til.[5]

82. Å hvem helgth brytæs.

Man må å sin husfrø ok sinæ börn, thær mæth hanum æræ i fælagh, æi helgth brytæ, utæn of han vetær them sår mæth od æth mæth æg æth slær them limæ syndær. for thy at han skal refsæ them, of the brytæ, mæth staf æth mæth vånd ok æi mæth våpnæ. svå ær thæt ok um leghæhjon. Æn å husbondæ må husfrø val helgth brytæ, ok börn å theræ forældær mughæ allæ timæ[6] å åræt helgth brytæ. svå ok syskæn å annæt, of the æræ skild af fælagh. Thighæ the båthæ, thær helghæ brot görthæ, ok æræ såttæ, tha må umbothsman tho sak givæ hvem han vil.

---

1) *eller* næfnæ thing for. 2) *eller* munhof. 3) *eller* thær sæktæt ær. 4) *eller* næfningsmæn. 5) *eller* våræ til mæltæ. 6) *eller* tidhæ.

83. Hvilkæ timæ helgth brytæs.

Fra thæn løghærdagh at aftnæ, thær advent gangær in, ok til åttænd dagh æftær tolftæ dagh (jul) til sol ær sæt, hvå sum thær i mællæ bærjæs, han brytær helgth. Svå ær ok fra (ni ukæ) fastæ ok til åttænd dagh æftær påskæ. ok al pinxt ukæ, ok allæ the daghæ, thær præst bjuthær til helgth at haldæ, fra um aftæn, thær sol sættæs, ok til annæn daghs aftæn, thær sol ær sæt. Æn for helægh daghs yrknæth må man æi sæktæs, utæn (for) the daghæ, thær præst bjuthær ful helgth. thæt ær ok mællæ tviggi solmærkæ.[1] thær foræ skulæ mæn værjæs mæth tolf mæns eth, ok æi gangæ næfningæ til.

84. At dagh skal næfnæs, thær helgth å brytæs.

Of man sæktæs for helgthbrot, tha skal næfnæs thæn dagh, thær han havær brøt å ok hvåræ han brøt. ok thæt munhæfth han takær å thingi, thæt skal han fylghæ.

85. Of umbothsman næfnær dagh, thær helgth brytæs.

Næfnær umbothsman dagh, thær han sæktær man, tha hvat sum han havær brot for thæn dagh, thær næfnd ær, thær gangær æi sithæn sak æftær. Ænktæ helghæ brot (sak) må standæ yvær jamling.

86. At foræ en sak mughæ flecæ thre mark gjaldæs.

Huggær man annæn i kirki æth kirki gårth um helægh dagh, tha bøtæs særlik for kirki ok kirki gårth, ok særlik for helghæ brot ok særlik for bloth vitæ. Æn huggær man vigth man æth munk, tha bøtær han svå myklæ meræ.

87. Um thjufnæth.

Givær nokær man annæn thjufsak, ok takær (han) hanum nokæt i hændæ, tha bindæ thæt å hans bak, ok føræ hanum til things, ok andvorthæ hanum i hand kunungs umbothsman.

---

1) *eller* sol sætæ.

ok umbothsman havæ things[1] dom um[2], hvat han havær forgört mæth dylik styld.

88. Hvåræ foræ thjuf må hængi.

Havær han stolæt half marks kostæ eth meræ, tha må umbothsman hængæ hanum utæn dom, ok havær thær ækki synd af. for thy at hans gærning havær hanum fordømd, ok han latær hanum hængæ for rættæns sak ok kunungs våld ok æi for hæfnd[3]. Æn bondæ må æi sjalf sin thjuf hængæ, for thy at han gör thæt for hæfnd. ok tho at illæ var[4] vith hanum gört, tha må han æi tho væræ sin eghæn rættær.

89. Of umbothsman vil æi takæ thjuf af bondæ.

Æn of umbothsman vil æi takæ vith thjuf, æth hans undærsøkær, tha havær han forgört sit læn. for thy at han gör bondæn rætløs. ok skal bøtæ kunung fjurtjughæ mark ok fjurtjughæ mark bondæn[5]. Ok vorthær thjuvæn sithæn løs, tha væræ bondæn tho angærløs, thær hanum bant.

90. Of thjuf stæl minnæ æn half mark.

Huræ mykæt thjuf stæl minnæ æn half mark kostæ, ok vorthær takæn mæth ok førth til things, tha ær han skyldugh at havæ thjufs mark[6], ok givæ kunung thre mark ok bondæn igild ok tvigild. Æn kumær thjuf til things bundæn mæth thjufnæth, huræ litæl sum thjufnæth ær, ok havær han fyrræ thjufs mark, skal han hængi. ok bondæn takæ igild ok tvigild, svå sum saght ær, ok kunung hans hovæthlot al.

91. At bondæ må æi latæ thjuf løpæ utæn things dom.

Takær man thjuf æth annæn man, ok bindær ok førær hanum æi til things, num latær hanum (fyrræ[7]) løs, tha bøtær han hanum fjurtjughæ mark ok fjurtjughæ mark kunung. tho må umbothsman hanum æi sæktæ, utæn of bondæ kærthæ fyrræ, at han ær sjalf for tjufnæth vorthæn. Sithæn thjuf

---

1) *eller* thingmæns. 2) *eller* til. 3) *eller* avænd. 4) *eller* vorth. 5) *eller* thjufsæns frændær. 6) *eller* mærki. 7) *eller* faræ.

ær fangæn ok bundæn mæth thjufnæth mæth gothæ mæns vitnæ, slippær han ut ok vorthær løs, antigh af bondæns hus æth af thingi[1], utæn things dom, tha mughæ mæn hanum takæ hvar sum the finnæ hanum ok göræ hanum sin ræt. tho of han vorthær svå løs, at han far i sinæ eghnæ frælsæ, ok kumær til things ubundæn, tha mughæ mæn æi takæ hanum å thingi for the sak, thær hanum vitæs, num skulæ mæn hanum sæktæ å thingi ok søkæ hanum mæth lans logh. for thy hvat sak man givær annæn, tha ær han e skyldugh at havæ frith til things ok fra, forutæn of han gangær sjalf vith styld å thingi.

92. Of umbothsman latær thjuf løs.

Takær umbothsman thjuf bundæn å thingi af bondæ, ok latær (hanum) sithæn løs utæn thjufs mark, tha må han æi tho kæræ yvær bondæn, thær hanum bant.

93. For hvat man må takæ thjuf.

Takær man thjuf nokæt i hændæ, ok havær han æi skøtæ[2] til, hvåræ han fæk thæt, tha må han bindæs. æn næfnær han skøtæ, ok bristær hanum sithæn skøtæ æth hemlæ, tha ær thæt samæ. Man må æi skjutæ længær, æn til thrithi man. thæn thrithi man han skal ut rættæ[3] the kostæ, thær han vith gangær. thæn thrithi man skal tho (se, at han) havæ vin[4] til at latæ ut the kostæ, thær til hanum æræ fuldæ mæth ræt skøtæ, ok bøtæ æi å, num havæ tapæt sit værdh. æn havær han (æi) vitnæ til at han torgh køptæ, tha givæ tho logh, at han ær æi thjuf æth thjufs vitæ[5], ok vet æi sin køpæ hværkæn livændæ æth døth, ok havæ sit værth tapæt, (of thæt ær vitnæt). Vin thæt ær vitnæ (thær vith var), ok vitnæ rindær bast ok bånd ok kunungs ræt.

---

1) *eller* å thing vægh. 2) *eller* hjemlæ. 3) *eller* ut rethæ. 4) *eller* vitnæ, vinnæ. 5) *eller* vitænd.

94. Hvår til man skal vin[1] havæ.

Til skapæt klæthæ ok gört amboth ok til våpnæ, ok til hæst ok nøt ok til annæt fæ, ok til alt thæt, thær særlik mark[2] havær å sik, tha skulæ mæn (særlikæ) vitnæ[3] til havæ. Vin ær thæt vitnæ, thær vith var, at thæt køp køptæs[4]. thæt ær æi minnæ æn twå mæn.

95. Um bånd.

Man må ængi (annæn) man bindæ, utæn of han takær hanum nokæt i hændæ, æth han takær hanum i sit hus um nattæ tidhæ mæth sant mærki, at han vildæ stælæ bondæns kostæ.

96. Huræ mæn skulæ letæ[5] æftær sinæ stolnæ kostæ.

Tapær man sinæ kostæ, tha skal han fylghæ til thæn by, thær han væntær, at hans kostæ æræ til kumnæ, ok ljusæ for allæ grannæ at thylik tjun. gangær nokær man vith the kostæ, ok sighær af hvem han fæk, tha rindær han thjufs nafn, of thæn gangær vith, thær han fæk af. æn of vægh farænd man, thær han kændæ æi, lagthæ æth lot the kostæ i hans hus (lønlik), æth såldæ hanum them at gømæ, tha ær han skyldugh at vitæ thæt mæth tolf mannæ eth, at han ær æi thjuf ok æi thjufs vitæ, ok han lagthæ aldrigh lønd å the kostæ. tho er han skyldugh, thær kostæn havær i hændæ, at vårthæ tak for the kostæ til thæt næstæ thing. ok thæthæn[6] næfnæs gothæ thing høringæ yvær at væræ, at han sæl ut, thær i hændæ havær, ok hin takær vith, thær å del. for thy at tha må hin man æi sæktæ hanum, thær kostæn lagthæ (thær) in at gømæ. æn kumær hin sithæn, thær the kostæ in lagthæ, ok kallær å the kostæ, tha skulæ the samæ thing høringæ, thær them tokæ ut,

---

1) *eller* vitnæ, vinnæ. 2) *eller* mærkæ. 3) *eller* vin. 4) *eller* thær vith var thær thæt køp køptæs. 5) *eller* mælæ. 6) *eller* thær.

andvorthæ them aftær in. ok the delæ sithæn theræ delæ svå sum ræt ær.

97. Um ransakæn.

Dyljæ allæ mæn, i by bo, the kostæ, thær man ljus[1] at, tha må han bethæs at ransaknæ yvær al by, ok thæt mughæ the hanum æi netæ[2]. æn en mans gårth æth två særlik må man æi ransakæ, utæn of han hættær sinæ thre mark vith, of han finnær thær æi thjufnæth innæ. æn thær mæn lovæ ransakæn yvær al by, tha skal umbothsman yvær væræ, of han ær til. æn ær æi umbothsman til (stædhæ), tha mughæ bøndær sjalvæ[3] ransakæ, ok takæ til i by, e hvåræ the vilæ[4]. ok hvåræ sum the finnæ nokræ the kostæ, thær hin havær at ljust, ok ær thæt[5] under husbondæ lås æth husfrø, tha må han æi sithæn skjutæ thæt andræ mæn å hand, for thy at the duldæ fyrræ. ok tha ær han[6] sjalf thjuf at the kostæ, ok havær thær mæth forgört sin hals, of thjufnæth[7] ær svå mykæt, ok sit goz, thæt ær hans hovæth lot i bofæ. æn börn ok husfrø tapæ ækki theræ hovæth lot, utæn of thjufnæth finnæs undær theræ[8] lås æth lykki, æth of börn æræ svå stinnæ, at the kunnæ fjalæ ok lønæ.

98. Of nokæt hittæs undær bondæns lås.

Man, thær ransakær, of han hittær sinæ kostæ antigh i bondæns lathæ æth sal hus æth i andræ husæ, thær sum æi ær lås foræ, tha ær e bondæn skyldugh at væræ vith logh, at han ær æi thjuf thær at ok æi thjufs vitæ, num (at thæt) vorth boræt hanum å hand for avænd. ok ær skyldugh at væræ orsak, utæn of loghæn fællær hanum. tho våldæ[9] hin, thær sæktær, hvat han vil hældær se en

---

1) *eller* mæn ljusæ. 2) *eller* menæ. 3) *eller* bondæn sjalf. 4) *eller* han vil. 5) *eller* æræ the kostæ. 6) *eller* husbondæ. 7) *eller* thjufnæthæn. 8) *eller* husfrø. 9) *eller* vældær.

tolf mæns eth af hanum æthæ søkæ æftær mæth næfningæ. æn fallær han at loghum, tha ær han thjuf for the delæ.

99. Manghæ mughæ bindæs for en thjufnæth.

Svå manghæ sum vithær vorthæ (takæn æth) funnæn, thær thjufnæth görthæs i hus (æth i fælagh), them mughæ mæn allæ for thjuvæ havæ[1], ok the havæ allæ theræ bofæ forgört. æn for the kostæ, thær i hus vorthæ funnæn, må ængi man bindæs utæn husbondæ enæ. for thy at han ær væri at husæt. utæn of svå timær, at man finnær nokæt[2] undær hans innæs mans lås æthæ lykki æth innæs konæ antigh svå sum ær i theræ kistæ æth i theræ both.

100. Of nokæt hittæs undær bondæ suns lås[3].

Hittæ mæn ok nokæt i bondæ suns kistæ, thær han bær sjalf lykæl til, æth i hans hærbærgh, thær han havær særlik lykki at, tha ær han thjuf for sinæ eghæn gærning, ok (thæt) gangær å hans hals, of han vorthær fæld æth nokæt i hændæ takæn. tha göræs suns hovæth lot at gjaldæ bondæ sin ræt ok kunung sin ræt.

101. Huræ mykæt man må forgöræ mæth styld.

Husbondæ æth husfrø æth annæn man i fælagh må æi forstælæ meræ æn sin eghæn hovæth lot ok sin eghæn hals, utæn of en stæl ok annæn fjal vitændæ, æth of fleræ vorthæ taknæ vith (færskæ) gærning. Ængi man må ok meræ forstjælæ æn sin eghæn hovæth lot. Æn vorthær husbondæ (lagh) sot antigh til fjurtjugh mark æth til thre mark, ok ær hans hovæth lot æi svå mykæl, tha gjaldæ allæ the, thær i fælagh æræ mæth hanum. Æn hvilik man ællærs af fælagh, thær fæld vorthær, gjaldæ sin hovæth lot ok æi meræ.

---

1) *eller* haldæ. 2) *eller* styld. 3) *eller* i bondæns suns hæfth.

102. Um nåm.

Æn hvilik man annæn søkær til nåm, ok takær et sinnæ af hanum, for thæn sak må han aldrigh meræ næmæ, tho at han havær takæt minnæ æn hanum hørthæ til. ok for ængi sak, thær han var fyrræ fæld for[1]. for thy thæt utærstæ fortakær alle the (sakæ), thær fyrræ våræ, of næmd vorthær.

103. Um lanbo (vorthær thjuf).

Of (bondæns) lanbo vorthær fæld til[2] thjufnæth, æth i handæ takæn, tha skal bondæn, thær hanum gaf sak, fyrst havæ sin ræt, thæt ær igild ok tvigild. ok umbothsman alt hans kvik fæ, thær yvær dörthærskyld må gangæ. athælbondæ å athælbit. thæt ær athælbit, thær æi må sjalf ut at dör gangæ. æn ær ækki annæt til, æn athælbit, tha skiftæs thæt i tu, jafnt mællæ umbothsman ok athælbondæ, sithæn hin, thær sak gaf, fæk sin ræt. æn ær nokæt kvik fæ til, tho at thæt ær æi meræ æn et får æth et svin, ækki kan umbothsman meræ for sin ræt fangæ.

104. Hvå i tak må gangæ.

Of nokær man givær annæn man thjufs sak, thær sjalf havær jorth, tha må han sjalf gangæ i tak for sik. æn of lanbo givæs thjufs sak, tha skal hans bondæ[3] gangæ i tak for hanum, of han vil. [svå ok bondæn for sin bryti. æn givæs leghæ dræng thjufs sak, tha skal hans husbondæ gangæ i tak for hanum, (of han vil)]. æn vil han æi, tha fangæ han sik annæn man, e hvåræ han må. æn kan han ængi man fangæ, thær i tak gangær[4] for hanum, tha må umbothsman takæ hanum til skjals[5]. thæt samæ ær um innæs man ok um innæs konæ.

---

1) *eller* til. 2) *eller* for. 3) *eller* hin, thær jorthæn å. 4) *eller* vil gangæ. 5) *eller* skjalæ.

105. Of man tak sættær sinæ kostæ i annæns mans hæfth.

Of man kænnær sin hors æthæ nøt i annæns mans hæfth, ok kallær å (sit), ok dyl hin, thær i hæfthum havær, ok kallær sit væræ, ok sighær, æt thæt ær hans hemæfød fæ, tha skal han væri thæt mæth tolf mæns eth ok tviggi grannæ vitnæ, at thæt ær hans hemæfød. æn sighær han, at han køptæ thæt, tha å han at kumæ sin køpæ vith, thæt ær thæn man, thær han køptæ af. ok han ær skyldugh at hemlæ hanum thæt. æn havær han ængi hemlæ til, ok vil hin sighæ, thær å kallær, at thæt ær hans hemæfød, tha å han at bæræ fyls mærki[1] til, at thæt ær hans hemæfød. Fyls vitnæ[2] thæt ær tolf mæns eth ok[3] tviggi næfningæ[4] vitnæ.

106. Of man hittær annæn man å sin hæst.

Takær thjuf annæns mans hæst, antigh innæ vith stol[5] æth å markæ, ok saknær bondæ sin hæst at genstæ, ok vorthær var vith, ok fylghær sin thjuf at genstæ, hvår sum han når hanum, tha må han takæ hanum. æn vorthær thær nokær dvalæ[6] i mællæ, antigh två daghæ æth meræ, ok finnær tha sin thjuf å sin hæst, ok bjuthær hin skot[7], antigh til en by fram æth två aftær, tha skal bondæ hanum fylghæ til thæn by, thær han bethæs til tak æth skot. æn bristær (hanum) tak æth skøtæ, tha gømæ bondæ sin thjuf.

107. Huræ mæn skulæ søkæ for[8] vånæ sak[9].

Of man vet sin thjuf, ok må æi tho kumæ i sjun vith sinæ kostæ[10], tha skal han sæktæ thæn man å thingi, thær han væntær the sak å hand, ok latæ hanum stæfnæ til things, svå sum fyrræ ær mælt um råns delæ. ok å thæt annæt thing sværæ hanum å hand (til) svå mykæt, sum han

---

1) *eller* vitnæ. 2) *eller* hemæfød vitnæ. 3) *eller* æth. 4) *eller* grannæ. 5) *eller* innæ i stollæ. 6) *eller* dvalsæ. 7) *eller* skøtæ. 8) *eller* æftær. 9) *eller* vænslæ sak. 10) *eller* sin thjufnæth.

thor hans eth vith[1] hættæ. å thæt thrithi thing skulæ næfningæ til, ok sværæ hanum antigh orsak for the kostæ æthæ thjuf.

108. Of man vorthær svoræn til thjuf.

Æn vorthær han svoræn til thjuf, tha latæ ut fyrst svå mykæt sum hin fældæ hanum til, ok thær å tvigild, ok kunung thre mark. utæn of han gangær vith thjufnæth å thingi, æth (thæt) hittæs i hans hæfth, tha faræ (mæth hanum) sum andræ thjuvæ, ok takæ kunung hans hovæth lot (al). Æn hærthæs han i[2], æftær at svoræt ær, ok vil æi ut latæ (the kostæ), tha skal hin, thær å kallær[3], mæth vitnæ af sit hæræths thing faræ til lans thing, ok vitnæ thæræ, at thæn man ær svå lagh sot, ok vil æi standæ til rættæ. tho svå at gømd var i hans gårth allæ thrinnæ lagh dagh. tha skal næfnæs for hanum lans thing. Kumær han æi til gen mål, ok stær æi hin til rættæ, tha formælæs hans hals, svå sum of han váræ takæn mæth thjufnæth.

109. Of man kallær annæn thjuf yvær thvært thing.

Æn kallær man annæn thjuf yvær thvært thing, ok fylghær thæt æi sithæn hanum å hand mæth loghum, bøtæ hanum, thær han kallæth thjuf, thre mark ok thre mark kunung.

110. Of thjuf liggær sjuk (æth ær æi hemæ).

Of hin, thær for thjufnæth sæktæs, liggær sjuk, svå at han må æi til things kumæ, tha skulæ mæn bithæ e til han vorthær før. æn ær han faræn (i) pilgrims færth, tha skal ok bithæ til han hem kumær. æn ær han innæn riki ok tho utæn lans, tha læggæs hanum (en) månæth dagh for. Allæ the forfall[4], thær fyrræ æræ saghthæ, mughæ

---

1) *eller* å. 2) *eller* vith. 3) *eller* kærthæ. 4) *eller* formål.

ok hæræ vårthæ[1], of han var æi hemæ thæn timæ, thær han vorth sæktæth. æn hørthæ han sin sak, ok flythæ tho sithæn, tha hjalpær hanum ænktæ forfall, utæn of kunung lot hanum kallæ.

111. Of mæn ransakæ, ok bondæ ær æi hemæ.

Of mæn ransakæ i bondæns hus, ok ær han æi sjalf hemæ, ok hittæs thæræ stolnæ kostæ innæ, tho mughæ mæn æi husfrø bindæ æthæ burt føræ ubundæn, num skulæ grannæ for the kostæ i tak gangæ ok i vårthnæth[2], til bondæ kumær hem, at the føræs æi burt ok æi fjalæs. æn thær bondæ kumær hem, tha delæ hin, thær kostæn[3] tak sættæ, svå sum fyrræ ær saght. Thæt stær alt å bondæns svaræ, huræ man må æftær delæ.

112. Um fynd[4].

Of ænnæn[5] man hittær nokræ kostæ, ok sighær æi til, ok ljus æi at kirki ok æi å thingi, at han havær hit svå vorthnæ kostæ, tha må han thær foræ vorthæ thjuf, svå sum of han hafthæ thæt stolæt. Thæn, thær hittær, han skal sighæ til hvat han hittæ. æn thæn thær tapæthæ ok at ljusthæ, han skal sighæ lythkynnæ ok jartækn ok mærki.

113. Of man hittær silf æth gull.

Hittær nokær man gull æthæ silf i hoghæ æthæ æftær sin plogh, æth nokræ andræ lundæ, tha skal kunung thæt havæ. Æn vitæs ænnæn man, at hittæ gull æth silf, ok dyl han, tha væri sik mæth frændæ[6] eth.

114. Of man sæl annæn nokæt at gømæ.

Sæl ænnæn man annæn nokæt at gømæ, æth sættær at væth, ok kumær eld i hus, ok brinnær thæt mæth andræ

---

1) *eller* væræ for fuld. 2) *eller* ok vårthæ. 3) *eller* the kostæ. 4) *eller* of man dyl thæt, thær han hittæ. 5) *eller* nokær. 6) *eller* frændær.

bondæns kostæ, of vitnæ ær til, at bondæn tapæthæ sinæ kostæ mæth hans, tha ær han skyldugh at væræ angærløs. Æn vil han æi (thær in lagthæ) at orvæs æftær vitnæ, tha væri hin vith næfnd i kyn, at han galt hanum ækki at. Æn ær han købings man, tha væri vith næfnd af hans høgæstæ lagh[1]. æn bristær hanum logh[2], tha latæ ut kostæ, ok bøtæ å thre mark bondæ ok thre mark kunung. Æn vorthæ æi hans eghnæ kostæ burt taknæ mæth, tha gjaldæ han æftær thæt, thær hanum vorth i hand såld, ok væri sik mæth ængi logh. Æn[3] lån ok virthæ pænningæ mughæ æi fortapæs.

115. Of man stæl i lething.

Of man vorthær sæktæth i lething for thjufnæth af styræsman æth af nokræ skipæræ, ok takæs hanum ækki i hændæ, tha skal han sik værjæ mæth the två mæn, thær hanum æræ næst um thoftæ å thæt borth, thær han ær å, ok sæx andræ skipæræ, hvilkæ han må til få. æn ær æi svå manghæ til, tha værjæ sik mæth the, thær til æræ, utæn the mæn, thær hanum sæktæ. fællæ the hanum til half marks kostæ æth meræ, tha faræ mæth hanum svå sum mæth andræ thjuvæ. ok havæ båthæ forgört sinæ kostæ, the han havær thæræ, ok sin hovæth lot hemæ. æn kumær han usæktæth hem, æth fæstær logh (for sik) i lething, ok gaf hænnæ æi fyrræ æn ham kom hem, tha skal han værjæ sik mæth tolf mæns eth.

---

1) *eller* logh. 2) *eller* lagh. 3) *eller* for thy.

Tredie bog.

1. Um lething.

Thær lething bjuthæs ut, e svå manghæ sum i en hafnæ æræ, tha faræ hvær theræ sit år utæn næfnd, utæn of man ær svå gamæl æth svå ung, at the æræ æi føræ at faræ, æthæ kvinnæ æth lærthæ mæn. allæ thæssæ skulæ fangæ mæn for them, tho the thær føræ æræ. Styræsman må ængi man nøthæ til at faræ i lething, e methæn annæn man ær i hafnæ lagh mæth hanum, thær æi havær faræt sithæn han for. æn vil nokær før man faræ for annæn, thær hans hafnæ brothær ær, thæt må styræsman æi formenæ.

2. Of leghæ dræng æth thræl kumær i lething.

Bondæ må æi sin leghæ dræng sændæ i lething for sik, utæn of styræsman vil. for thy at kumær leghæ dræng i lething å hafnæ for bondæ, tha skal han mistæ sin huth. Æn kumær thræl i lething å hans bondæ[1] hafnæ, tha må kunung takæ hanum til sik, of han vil, æth mælæ hanum fræls for hvær man.

3. Um hæstæleghæ ok bryni.

Styræsman skal sjalf fangæ sik hæst ok brynjæ, ok takæ af hvær hafnæ ni skippæ rugh for båthæ, at sanctæ michiæls missæ, ok tho æi andræ år æn thæghær lething går ut. Hvilik styræsman, thær æi ær umbothsman, ok takær meræ mæth nokær thvang, haldæ up kunung thre mark. æn ær han umbothsman, mistæ sit læn.

4. Um våpnæ.

Hvær styræsman skal havæ full[2] mans våpn ok thær til et armbyrst ok thre tylftæ pilæ, ok en man, thær skjutæ

---

1) *eller* husbondæ. 2) *eller* fullæ.

kan thær mæth, of han kan æi sjalf skjutæ. Ok hvær hafnæ (bondæ), thær å skipæn[1] ær, skal skjold havæ ok thry folk våpn, swærth ok kætælhod ok spjut.

5. Hvå skip skal til rethæ.

Skip ok skips rethæ ok skjoldæ skulæ allæ (the) mæn køpæ, thær i skipæn[2] æræ. æn styræsman ær skyldugh skip at göræ foræ svå mangæ pænningæ ænsæ skipæræ vorthæ um såttæ. æn vil han æi at orvæs thæt, thær the havæ hanum bothæt, tha mughæ skipæræ göræ them sjalf skip. tho mughæ the hanum æi forkøp göræ mæth en mark æth två. Thær skip ær gört, tha skulæ allæ skipæræ å thæn dagh them vorthær forælaghth skip ut dræghæ, ok up dræghæ thær hem kumær. æn hvå sum æi kumær til, gjaldæ (svå) vitæ sum vithær vorthær laght, ok skipæræ givæ ja til. æn svå længi må han, thær vit ær[3], haldæ the vitæ, at styræsman må them delæ ut mæt thre mark. Thæt skulæ vitæ skyrthærmæn[4] æthæ[5] skips næfningæ, thær sumæ kallæ farvitæ næfningæ. The vitæ[6] å æi styræsman (enæ), num skulæ liggjæ til allæ skipæræ thyrft[7]. æn del han them[8] ut mæth thre mark, tha åghæ skipæræ vitæ ok styræsman thre mark.

6. Of ænnæn man fællær utgærth.

Hæftær nokær man skips værth æth skips rethæ æth skjold køp, æthæ vil æi sin vist føræ å lagh dagh til skips ok andræ farkostæ, thær han ær skyldugh ut at føræ, antigh sjalf mæth at faræ i lething æth sin hafnæ brothær i hand at sælæ, ok vitnæ thæt skipæræ, tha må styræsman takæ hans fæ ut til stafns. tho må æi styræsman takæ ænnæn mans fæ til stafns, fyrræ æn skip ær ut skot ok

---

1) *eller* å skip, 2) *eller* i skip *eller* å skip. 3) *eller* vorthær. 4) *eller* skyrthæsmæn. 5) *eller* ok. 6) *eller* thæt vitæ. 7) *eller* tharf. 8) *eller* thet.

kostæ å førthæ, ok thæn lagh dagh ær gangæn, thær skipæræ vorth forælagth. Æn takær styræsman æi fæ til stafns, fyrræ æn han far af hafnæ, tha må hans vornæth æi sithæn takæ thær æftær, methæn han ær burtæ, ok æi han sjalf, sithæn han hem kumær, fyrræ æn han søkær thæt ut mæth loghum. Æn thægær bondæns fæ vorthær takæt til stafns, ok vil han æi løsæ thæt fyrræ æn skip burt fær, tha løsæ thæt sithæn mæth halvæ meræ æn han skuldæ fyrræ rættæ[1].

7. Um kunungs mæn ok biskops.

Hvær thær kunungs mæn æræ æthæ biskops, hvat hældær the havæ et bo æthæ fleræ, tha æræ the skyldughæ at havæ fullæ[2] våpn, ok faræ i lething å theræ eghæn kost, ok takæ theræ målæ. Æn sitær nokær hemæ utæn laghæ forfall æthæ orlof, tha gjaldæ kunung af hvær garth, thær han havær, (en) thrithings hafnæ, æth væræ innæ bondæ, of han vil æi gjaldæ sum saght ær.

8. Hvå sik mughæ mæn takæ.

Kunung må sik mæn takæ yvær alt sint riki, e i hvilik skipæn thær han vil, ok hærtugh i sit hærtughdom, ok andræ kunungs börn æth frændær. æn grævær takæ æi mæn utæn theræ eghæn ræt ok theræ læn. Biskop skulæ[3] ok æi mæn takæ utæn theræ[4] biskopsdom.

9. Um klostærmæns eghn[5].

Klostærmæn måttæ æi (ok skuldæ æi) jorth køpæ, thær land værn ging[6] af, sithæn thæt general concili var, thær innocentius pavæ hafthæ. Hvat sum the havæ sithæn køpt, thær af skulæ the anthig lething ut göræ æth fangæ af kunung svå sum hans vili ær. Thæt haldæs båthæ um grå munk ok um svart munk ok um allæ munkæ.

---

1) *eller* rethæ. 2) *eller* full mans. 3) *eller* skal. 4) *eller* sit.
5) *eller* at mæn mughæ skipæn æi minskæ. 6) *eller* gæk.

10. Um lærthæ mæns utgærdh.

Præstæ, thær renlik vilæ livæ, skulæ af et bo ængi land værn up haldæ[1], hvat the bo hældær å kirki jorth æth å theræ eghæn jorth, of the havæ.

11. Um lanbor[2].

Lanbo, e hværs sum the æræ, biskups, præstæ, klostærs, kirkins, bøndærs æthæ hirthmæns, thær æi våræ fyrræ frælsæ ok undæn taknæ mæth privilegi, haldæ up lething ok land værn, of the ærjæ repdraghæn jorth, utæn of kunung latær them frælsæ.

12. Af huræ mykæl jorth lething görs ut.

Bondæ, thær havær mark guls i jorth æthæ meræ, göræ ut thrithings hafnæ, for thy at thrithings hafnæ ris æi af[3] minnæ æn en mark guls. æn af fyræ mark silfs (jorth) ris sæxtings hafnæ. af twå mark silfs ris tolftings hafnæ. af minnæ æn twå mark silfs (jorth) görs æi lething. Æn vorthær skjalnæth å mællæ styræsman ok utgærthæsmæn, tha skulæ skyrthæsmæn æth[4] skips næfningæ vitæ mæth theræ eth hvat hin skal ut göræ, thær sæktæth ær.

13. Af huræ mykæl fæstæ lanbo skal ut göræ.

Lanbo, thær rethær åttæ ørtugh silfs at skyld, göræ ut thrithings hafnæ. thæn, thær fjughær ørtugh rethær, göræ ut sæxtings hafnæ. æn rethær han minnæ æn fjughær ørtugh silfs, hvat hældær thæt ær repdraghæt æthæ kænnæland, tha rethæ (åttæ)[5] ørtugh silfs til kunungs borth[6].

14. Of man bor å sin eghæn jorth, ok takær annæns mans fælagh til sik.

Hvilik man thær bor[7] å sin eghæn jorth, ok takær annæns mans fælagh til sik, hvat hældær han[8] ær

---

1) *eller* skulæ havæ e et bo frælst utæn allæ land rethslæ. 2) *eller* um lanbos utgærth. 3) *eller* å. 4) *eller* ok. 5) *eller* VIII. 6) *eller* gårth. 7) *eller* sitær. 8) *eller* hin.

hærman[1] æthæ æi, göræ (tho e svå fult) ut, sum (han görthæ) fyrræ.

15. Huræ hærræmæn mughæ jorth fæstæ ok göræ æi lething af.

Hvilik hærman[2] minnæ havær æn ful ploghs ærjæ, tha må han fæstæ til sik e til han havær ful ploghs ærjæ, ok göræ tho æi lething af thæn jorth, thær han fæstæ.

16. Of man havær jorth i fleræ skipæn.

Havær man jorth i flere skipæn, ok ærjær thæt alt til en gårth, ok læggær thæt alt i en lathæ, tha rethæs thær æi meræ af æn en rethslæ. æn læggær han (thæt) i fleræ lathæ, tha rethær han fleræ rethslæ. Æn sitær man i kværsætæ, ok ærjær jorth i skipæn, ok læggær[3] lathæ thær sum han sitær ok æi annæn stath, tha rethær han kværsætæ ok æi lething. Sitær man ok i skipæn, ok ærjær jorth, thær i kværsætæ liggær, ok læggær lathæ i skipæn, thær han sitær, tha göræ han ut lething ok (rethæ) æi kværsætæ. Lething skal e rethæs af the ågrøthæ[4], thær takæn ær[5], ok æi af the, thær tha liggæ å jorthæ[6] æth så skulæ. Standæ mans[7] hus sumæ i en[8] skipæn ok sumæ i annæn[9], e thær sum lathæ standær ok lath læggæs, thæræ skal lething ut göræs æth kværsætæ rethæs. Æn andræ sakæ, thær hanum givæs, skal han svaræ[10] thær sum hans arnæ ær[11].

17. At man må æi annæn mans skipæn up køpæ.

Man må æi køpæ annæn mans skipæn up, utæn han gör fult ut af. Æn får[12] man jorth i annæns mans skipæn, ok ærjær thæn til thæn samæ gårth, thær han sat fyrræ i, tha haldær han æi meræ thær foræ æn en rethslæ[13].

---

1) *eller* hærræman. 2) *eller* hærræman. 3) *eller* liggær. 4) *eller* grøthæ. 5) *eller* taknæ æræ. 6) *eller* jorthæn. 7) *eller* bondæns. 8) *eller* ens mans. 9) *eller* annæns. 10) *eller* Ok andræ rethslæ rethæs. 11) *eller* eldhus standær. 12) *eller* fangær. 13) *eller* tha gjaldær han thær for ænnig rethslæ.

18. At mæn mughæ æi skipæn minskæ.

Hvilik hafnæ bondæ, thær havær en[1] ploghs ærjæ, ok køpær sithæn meræ (jorth), göræ af thæn køpæjorth svå mykæt (ut) sum fyrræ gæk hænnæ af. Æn havær han minnæ (æn ful ploghs ærjæ), tha må han køpæ til svå (mykæt) at han havær en ploghs ærjæ. Æn hærmæn[2] mughæ køpæ svå mykæt sum the orkæ, for thy at the göræ thær fult[3] ut af, at[4] the hættæ theræ hals (vith) for kunung ok for lansæns frith. Oftæ vorthær ok svå, at thæn jorth, thær hærmæn[5] køpæ, ok thæn the havæ[6] fyrræ, gangæ til skipæn æftær them døthæ.

19. At mæn mughæ æi två thrithings hafnæ (æth fleræ) samæn læggjæ.

Sitæ syskæn samæn i fælagh, huræ mangæ sum the æræ, ok huræ goth jorth sum the havæ, ok ærjæ al til en gårth, tha rethæ the enæ rethslæ. æn skiljæs the at, tha göræ[7] hvær for sik. (Ok) æftær thæt at the æræ at skildæ, tha mughæ the (ok) æi aftær samæn læggjæ ok væræ undær enæ rethslæ, utæn of annæn flætførær sik til hin annæn,

20. Hvå styræshafnæ skal ærvæ.

Sun ærvær styræs hafnæ æftær fathær, ok fathær æftær sun, ok brothær æftær annæn, æn systær ærvær æi styræs hafnæ, æth mothær ok æi dottær ok æi sløkæfrith sun. Tho at man skøtær sin sløkæfrith sun alt thæt han å, tha må han æi tho skøtæ hanum styræs hafnæ. for thy at hvår sum æi ær athælkonæ sun (ok ærvær) æftær fathær æthæ fathær æftær sun[8], thær[9] ærvær kunung styræs hafnæ. The styræs hafnæ, thær til biskopsdom liggjæ, the fylghæ e biskopsdom.

---

1) *eller* full. 2) *eller* hærræmæn. 3) *eller* fullestæ. 4) *eller* tha *eller* thægær *eller* thæn timæ. 5) *eller* hærræmæn. 6) *eller* hafthæ. 7) *eller* rethæ. 8) *den danske overs. tilföjer:* eller broder efter anden. 9) *eller* tha.

21. Um botæmål.

Fæstær man rættæ (mannæ) bøtær for mandråp utæn görsum, tha bøtæ han thrinnæ attan mark (thæt ær thrysæ attan mark) pænningæ æth full virthning (for svå manugh pænning). æn alt skal bøtæs innæn jamling. Æn görsum ær e svå sum foræ vorthær mælt, thær bot fæstæs. for thy aghæ våldær mest görsum. Sværæs man ok til bøtær, tha ær thæt ok thrinnæ attan mark (pænningæ) sum fyrræ ær saght.

22. Huræ fjurtjugh mark fylghæ annæn bot.

Dræpær man annæn i lething æthæ samnæth æth å thingi æth å things vægh æth i sit eghæt hus, æth i thæt hæræth, thær kunung ær i, æth i kirki æthæ kirki gårth, æth i køping, æth methæn bondæ haldær å sin eghæn plogh, (ær thæt mæth knif), tha bøtæ thæn, thær drap, utæn rættæ mannæ bøtær fjurtjughæ mark hins arvingæ, thær dræpæn vorth, ok svå kunung, of han haldær sin frith, ok kumær vith bøtær, æn flyr han frithløs, tha bøtæ frændær svå sum fyrræ saght ær. (Allæ thæssæ stathæ, thær nu æræ saghthæ) hvilik man thæræ[1] særær annæn[2] æthæ bærjær, tha bøtæ han e yvær rættæ bøtær fjurtjughæ mark bondæ ok fjurtjughæ mark kunung. Utæn of annæn[3] laghthæ laghæ ok vettæ åræthæ i thæssæ stathæ, thær saght ær, tha (gjaldæ thæn, thær åræthæ vettæ, svå sum saght ær, ok han) væræ orsak[4], thær sik vårthæ. for thy at hvær man ær lovæt mæth allæ loghum[5] at værjæ sik sjalf.

23. Of man dræpæs sithæn bøt ær.

Dræpær man annæn å bøtæ bøtær[6] (æth særær) æth hæfnær å hanum nokræ andræ lund foræ thæt mål, thær fyrræ var af gangæt (mæth sætæ), haldær han sin frith ok land ok kumær vith bøtær, latæ ut fyrst svå mykæt sum

---

1) *eller* sum. 2) *eller* vetær annæn sår. 3) *eller* ænnæn vorthær.
4) *eller* sakløs. 5) *eller* loghæ. 6) *eller* å bøt bot.

takæt var at bot for the gærning, thær han[1] var fyrræ vit[2], ok bøtæ sithæn rættæ bøtær, for dråp, of dræpæt ær, for sår, of særth[3] ær. Æn vorthær nokær man takæn for thy likæ gærningæ, sum saght ær i thæssæ tu kapitlæ, ok rættær kunung yvær hanum[4], tha bøtæ hans frændær aldrigh thy sithær två sal, thær ættæ bot hetær. for thy at thæt stær hin[5] foræ fullæ frithløs mål, thær[6] kunung latær yvær hans hals rættæ.

24. Um valrof.

Hvat sum man røvær af thæn, thær dræpæn ær, antigh klæthæ æth våpn æth silf æthæ pænning, of han hafthæ thæt å sik, thæt ær valrof. ok bøtæs for fjurtjughæ mark. ok thær foræ skulæ mæn hægnæs[7] mæth næfnd i kyn.

25. Huræ bøtæs for afhog at livændæ man.

Mistær man sin tungæ æth næsæ (æth båthæ øghæn) æthæ båthæ hændær æthæ båthæ føtær æth sint amboth, thær i brøkær hængær, tha bøtæs for thæssæ fullæ man bøtær. æn mistær man et øghæ æth en hand æthæ en fot, for hvær theræ bøtæs half mannæ bøtær. Æn mistær man sit[8] øræ, tha bøtæs thær foræ fjarthing manbøtær, for thy at thæt må hyljæ mæth huvæ æth[9] mæth hår. For thumæl fingær bøtæs fjarthing mannæ bøtær, ok foræ the andræ fjuræ (fingær) ok fjarthing mannæ bøtær, tho svå at foræ the två, thær næst thumæl fingær æræ, bøtæs for hvær theræ åttændæ lot af man[10] bøtær, ok for hvær af the två utærmeræ[11] bøtæs sæxtandæ lot af man bøtær, (ok sithæn for hvær thæn fingær e halvæ minnæ). Hvåræ sum ær naghæl af hoggæn ok thæt oværst[12] lith, bøtæ svå foræ sum fingær våræ all avæ (mæth slættæ).

---

1) *eller* hanum. 2) *eller* thær hin var fyrræ vit for. 3) *eller* sår. 4) *eller* hans hals. 5) *eller* hanum. 6) *eller* of. 7) *eller* værjæs. 8) *eller* et. 9) *eller* ok. 10) *eller* en mans. 11) *eller* thær utærst æræ. 12) *eller* utærstæ.

26. Um læst[1].

Of mans limæ vorthær lyt, ok tho svå at han må thæt båthæ krympæ ok rækkæ[2], tha skal thær foræ bøtæs svå sum thæt vorthær virth af gothæ mæn. æn vorthær thæt døt ok als unyt, tha bøtæs svå foræ sum thæt avæ våræ mæth allæ.

27. Um såræ bøtær.

Of man vorthær sår, ok del thæt mæth loghum[3] hin å hand, thær hanum særthæ, tha skal sår bøtæs innæn thrithi fimt æftær at (thæt) sår ær hanum laghlik å hand gangæt, ok læstæ[4] standæ til jamling ær utæ. svå sum tha virthæs læstæ, svå bøtæs, tho at fyrræ var bøt for sår. Æn vil han æi bøtæ svå sum mælt ær, tha må hans manhelgth søkæs.

28. Of man latær sin manhelgth søkæ.

Latær ænnæn man sin manhelgth søkæ, tha bøtæ han fyrst fullæ bøtær for the gærning, thær han ær lagh sot foræ, ok sithæn thre mark yvær rættæ bøtær (for thy han lot sin manhelgth søki), ok kunung thre mark. Dræpær ænnæn man thæn, thær han sottæ til manhelgth, tha haldær han sin frith, æn bærjær han hanum, bøtæ ækki foræ.

29. Um sår i anlætæ.

For allæ the sår, thær mæn mughæ æi hyljæ mæth klæthæ æth mæth hår, svå sum ær sår i anlætæ ok å hand, bøtæs e halvæ meræ (for) æn for andræ sår. Æn vorthær lytæ å, svå sum of mun stær vrang æth øghæ æth næsæ, tha virthæs thæt af godhæ mæn, ok thær æftær bøtæs.

30. Um rættæ sårbøtær.

Rættæ såræ bøtær, thær æi ær ben hoggæt ok æi gømæn stungæt, thær foræ bøtæs thre mark pænningæ. æn ær thæt hol sår æthæ ben hoggæt, svå at ben takæs af, æth ar ær

---

1) *eller* læstæ bøtær. 2) *eller* rættæ. 3) *eller* logh mål. 4) *eller* læst.

i thæt sjalvæ ben, ok flytær up æthæ nithær, æthæ tvi mynt sår, svå sum of man vorthær stungæn gømæn lår æth læg, æthæ arm æthæ hand, æthæ hvat[1] sum gømæn vorthær stungæt å mans lif[2], tha bøtæs e foræ sax mark pænning. Æn til fæm sår mughæ sannændæ mæn en man sværæ at en gærning, ok æi til meræ[3].

31. Of sår ljusæs ok fylghæs æi.

Ljus man sit sår, ok fylghær æi æftær mæth sannændæ mæn, tha svå mangæ sår, sum han gangær vith, thær sæktæt ær, bøtæ foræ, sum saght ær. æn vitæs hanum fleræ, dyljæ mæth kyns eth[4]. Ær ben af takæt ok gangær han vith, thær görthæ, æthæ skal vith gangæ, tha bøtæ for hvært thre mark pænning. æn gangær han æi vith, dyljæ mæth kyns næfnd.

32. Um bårdagh.

For stafs hog ok stens hog ok bens hog ok nævæ hog ok hår grip ok jorth skuf skal hin, thær sæktæt ær, givæ anthig sæx mark bot (pænning) æthæ næfnd i kyn. Æn vorthær man thrælbårth, svå at han må æi sjalf bæræ sik af thæn stath, num akæs thæthæn æthæ bæræs, ok ær ben brot, svå at han liggær af, ok ær ufør, tha ær han, thær the gærning görthæ, skyldugh at haldæ hans kost uppæ, ok givæ lækis gjaf, ok bøtæ sithæn[5] tolf mark pænnningæ.

33. Of man fangær sår af annæns mans fæ.

Fangær man sår af annæns mans fæ, antigh af hors æthæ nøt æthæ hund æthæ nokæt annæt fæ, tha skal bondæ, (thær) fææt åttæ, givæ lækis gjaf. æn fangær han lytæ af, tha bøtæ han lytæ, thær fææt åttæ. tho vorthær æi thæs kyns lytæ høghræ æn thre mark (pænning). æn dyl han givæ[6] tolf mæns eth.

---

1) *eller* hvar. 2) *eller* lith. 3) *eller* fleræ. 4) *eller* næfnd i kyn. 5) *eller* tho sinæ. 6) *eller* værjæs mæth.

34. Of man huggær annæns mans hæst undær hanum (æthæ hans klæthæ å hanum).

Of man vil huggæ annæn å hæstæ, ok mistær man ok huggær hæst, tha bøtæ han for sår, thær hæst fæk, thre mark, svå sum of han hjoggæ man, ok takæ thæn hæst i sin hæfth, thær han hjo, ok göræ hanum svå goth ænsæ han var fyrræ æn han vorth hoggæn. æn vorthær hæstæn døth æthæ lyt, tha gjaldæ hæstæn æftær svå sum han var fyrræ virth, æn han vorth hoggæn, ok bøtæ tho thre mark. Æn huggær man annæn mans klæthæ ok gangær (han) vith, bøtæ thre mark. dyl han, givæ næfnd i kyn.

35. Of man lær annæn man sin våpn[1].

Lær man annæn sinæ våpn, ok vet æi hvat han vil mæth, thær at lånæ takær, gör hin sithæn nokær folskæ mæth, at[2] han dræpær man æthæ særær, ok vorthær thæt hanum vit, thær (hanum them) læthæ, tha værjæ han vith tolf mannæ eth, at han læthæ thæm æi til hans skathæ, thær skathæ fæk. fallær han at loghum, bøtæ thre mark. Æn lær man våpn opænbarlik, thæghær[3] två mæn delæs vith mæth fryghthær orth, ok gör hin skathæ mæth, tha værjæ han sik mæth næfnd i kyn[4] æth bøtæ thre mark.

36. Um man fangær sår af annæns mans våpnæ.

Hvilkæ lundæ thær man fangær sår af annæns mans våpn, bøtæ antigh for sår thre mark (pænningæ) æthæ givæ næfnd i kyn. æn havær han sjalf våpn i hændæ, ok fangær annæn man sår (af them) at våthæ, bøtæ for våthæ gærning (vith thæn han brøt vith). tho for våthæ[5] bøtæs hværkin kunung æth biskop.

---

1) *eller* um lånæ våpn. 2) *eller* antigh. 3) *eller* thær. 4) *eller* the givæ han kyns eth. 5) *eller* våthæs gærning.

37. Of man fangær sår i horsængi.

Fangær man sår i horsæng mæth annæns mans konæ, ok kumær han burt livændæ, ok vorthær døth af the sår, tha liggjæ han å sinæ eghnæ værki, ok bondæn væræ angærløs. æn vorthær han skriftæth og fangær formælæ, tha havæ han kirkigårth, of han dør. Æn vorthær man dræpæn i horsæng, tha skal man, thær drap, føræ til things dynæ ok blær[1] blothughæ, the thær han vorth dræpæn å, mæth tviggi[2] mæns vitnæ, at han vorth dræpæn i horsæng ok æi annæn stath. tha liggi han (utæn kirkigårth ok) å sinæ eghnæ værki. Æn hvåræ sum man vorthær dræpæn utæn horsæng, tho at hanum vitæs hor, æth hvat sum hanum vitæs, tha skulæ sannændæ mæn til um at skiljæ.

38. Um bi.

Hvå sum bi havær, han skal sjalf vårthæ them mæth gårth, svå at annæn mans fæ må them æi nithær kastæ ok spillæ. æn ær gårth svå lagh at (annæn mans) fæ må gangæ i gårth ok spillæ them, tha vitæ sik thæt sjalf ok fangæ ængi annæn bot. Æn vorthær nokær mans fæ stungæt til døthæ utæn (mans) bigårth, tha bøtæ hin ikki for, thær bi åttæ. æn vorthær thæt stungæt i hæl i bigårth, gjaldæ æftær skathæn, thær bi åttæ, for thy at han hafthæ æi laghæ gårth.

39. Of ens mans bi flyghæ til annæn mans bi.

Flyghæ nokær mans bi til annæn mans bi[3], tha skal han, thær the bi å, thær flyghæs up, mæth andræ grannæ (vitnæ) sighæ thæn til, thær the andræ[4] bi havær. Vil han tha, thær the kåthær bi havær, havæ mæth hin annæn fælagh, båthæ um the bi, thær up flyghæs, ok svå um the andræ, tha må thæt val væræ. æn vil han æi thæt, ok forkumæ hin[5]

---

1) *eller* ble. 2) *eller* thriggi. 3) *eller* flyghæ annæns up. 4) *eller* kåthæ. 5) *eller* hinæ.

bi sithæn the bi, thær hans bi flughæ up, vitæ sik thæt sjalf. for thy at han vildæ æi skiftæ vith hin annæn båthæ gaghn ok skathæ.

40. Of man hittær bi (å vollæ).

Hittær man bi[1] å villæ vællæ, tho at han å hværkin jorth æth skogh å thæn mark, ok fylghær ængi man the bi, tha ær han skyldugh at havæ the bi, thær them hittæ. æn hittær man bi i annæns mans skogh, tha må han them, of the æræ floghæn i træ, æi burt takæ, ok ængi lot i them fangæ. utæn of han fylghær them til stofns af sin eghæn gårth, tha å han antigh thrithing af, of[2] the skulæ up takæs, æth en øræ pænning, of hin vil them løsæ, thær trææt å. for thy at hvænnær sum the flyghæ af mans øgh sjun, tha å thæn them, thær them finnær. Hittær man (ok) bisvarm å kirkigårth, tha å thæn them, thær hittær, ok æi annæn man.

41. Of man takær annæns mans bi mæth våld (æth stæl).

Æn of nokær man far i annæns mans bigårth, ok takær antigh ok før bi thæthæn æth dræpær them ok takær hunung, tha må hin, thær bi åttæ, delæ æftær hvat hældær han vil mæth næfningæ æth mæth sannændæ mæn. for thy at thæt ær likær hærværki æn rån.

42. Um kostæboths eth.

Til kostæboths eth må ængi man nøthæ (hin) annæn, utæn of han vil sjalf vith takæ. æn takær han vith kostæboth eth å thingi, foræ hvat sak (sum) hanum gifs, tha vinnæ antigh logh, thær han fæstæ, æthæ væræ lagh fæld båthæ for bondæ ok svå for kunungs umbothsman. for thy at hvå sum ulogh fæstær, han skal ulogh vinnæ. Tho allæ kostæboths ethæ, thær fæstæs å thingi, skulæ ok vinnæs å thingi.

---

1) *eller* bi svarm. 2) *eller* thæn tith.

43. Huræ mykæt husfrø ok husbondæ mughæ skøtæs imællæ.

Huræ mykæt husbondæ skøtær husfrø æthæ husfrø skøtær husbondæ, e hvat hældær the havæ börn samæn æth æi, tha stær thæt æi, utæn of theræ arvingæ vilæ thæt haldæ æftær them døthæ. æn skøtær antigh theræ nokær annæn man, thær utæn theræ fælagh ær, for nokær svik, ok hin skøtær sithæn husbondæ husfrø[1] eghn æth husfrø husbondæns eghn, tha haldæs ok thæt æi, utæn of rættæ arvingæ vilæ. for thy at thæt ær vånlikt, at husbondæ må antigh mæth aghæ æth mæth vægth kumæ husfrø til at skøtæ sik hvat sum han vil. ok æræ sumæ kvinnæ svå listughæ, at the kumæ ok val theræ (hus) bøndær til at skøtæ them hvat sum the bethæs.

44. Hvat husfrø må skøtæ, thær sjalf havær bondæ.

Hvilik husfrø, thær sjalf havær (hus) bondæ, hun må ækki skøtæ burt ok ækki andræ lund af hændæ, utæn hænnæ bondæ råth ok[2] rættæ arvingæ viljæ. æn thol bondæ, at husfrø skøtær nokæt burt, ok fangær hin laghæ hæfth å, thær køptæ[3], utæn bondæns kæræ, tha mughæ hænnæ arvingæ delæ thæt æftær gen, thær hun skøtæ, ok hænnæ bondæ gjaldæ thre mark bondæ[4] ok thre mark kunung, for thy at hans konæ skøtæ uhemælt ok han vissæ ok tholdæ. æn del han thæt sjalf æftær (i) gen, tha gjaldæ han ækki foræ. æn hin havæ tho sit værth tapæt, thær vith husbondæns konæ køptæ. Æn bondæ sun æthæ dottær i fælagh mæth sin fathær, the mughæ ækki af hændæ af bondæns hæski utæn hans viljæ. ok æi hans leghæ hjon.

---

[1]) *eller* husfrøs. [2]) *eller* æthæ. [3]) *eller* å the skøtæ. [4]) *eller* hanum hær køptæ.

45. Huræ mykæt konæ, thær bondæ havær, må givæ at sjalæ gift.

Husfrø, thær barn havær vith sin bondæ, må æi givæ at sjalæ gift half sin hovæth lot æthæ nokær storæ munæ utæn bondæns ja ok viljæ. æn vil annæn man tho kallæ å svå vorthæn sjalæ gift, tha skal bondæn foræ væræ mæth næfnd i kyn, ok gangæ æi sannændæ mæn til. æn fallær[1] han at kyns eth, tha latæ ut thæt, thær givæt var før hænnæ sjal. Æn havær husfrø æi barn vith (sin hus) bondæ, tha må hun givæ sin halvæ hovæth lot at sjalæ gift. Kallær tha klostær å, ok ær thæt meræ æn (en[2]) mark silfs, tha gangæ sannændæ mæn til. Æn for hvat sum æi ær skrivæt i mans tæstamænt mæth gothæ mæns vitnæs byrth, ok klostær kallær å æthæ kirki æthæ spitall, thæræ (for) vårthær bondæn e vith næfnd i kyn.

46. Hvilkæ sannændæ mæn til[3] skulæ um sjalæ gift.

Hvilik man æthæ konæ (antigh), thær fleræ bo havær, ok i flere land æthæ i fleræ bygth æthæ i fleræ hæræth, e hvåræ sum the æræ thæn timæ the skulæ dø (af thæn sot) ok givæ nokæt[4], the sannændæ mæn skulæ e til, thær thæræ æræ i bygth.

47. Um akærfrith.

Far man i annæns mans akær um nattæ tith[5], ok skær mans korn æthæ takær skoræt[6] korn, tha ær han thjuf thæræ at. Æn ær han vægh farænd man, ok givær anthig sin hæst en kærf æthæ betær å stub i akræ, tha ær han hværkin rånsman æthæ thjuf thær foræ. Æn førær han (korn) burt af akær, tha må hin, thær akær å, sæktæ hin, thær tok, hvat han vil hældær, til rån æthæ til thjufnæth.

---

1) *eller* fællæs. 2) *eller* half. 3) *eller* skili. 4) *eller* theræ sjalæ gift.
5) *eller* timæ. 6) *eller* hans skornæ.

48. Of man hirthær up[1] annæns mans akær æth æng.

Far man mæth hjorth æthæ mæth stoth æthæ mæth vråth i annæns mans akær, ok hirthær hans korn up mæth våld, tha ær han thær foræ skyldugh at bøtæ fullæ (bøtær) fjurtjughæ mark, for thy at thæt ær fult hærværki. æn kumær fæ i mans akær[2] at våthæ for hirthæns vangømæ, tha bøtæ hin skathæ æftær, thær fææt åttæ, ok givæ thæs logh, at thæt var æi hans both, at hans fæ kom thæræ i. Æn hirthær man annæns mans æng up mæth våld, tha gjaldæ han skathæ gjald, thær fææt åttæ, ok bøtæ å thre mark (pænning). æn kumær thæt i at våthæ, tha bøtæ (ok) skathæ gjald, sum fyrræ ær saght. Vorthær korn øth (ok æth) svå sum saght ær, tha må hin, thær kornæt åttæ, delæ thæt mæth sannændæ mæn ok mæth gothæ mæns vitnæ til hærværki. Æn thæn, thær sæktæs for æng, of han dyl, værjæ sik mæth frændær eth[3].

49. Hvilt hjorth ær ok stoth ok vråth.

Minnæ æn tolf nøt æræ æi hjorth, tolf hors (en) stoth ok tolf svin (et) vråth. Æn øthær man annæns mans korn mæth minnæ æn tolf fæs hovæth[4], svå sum saght ær, tha må thæt æi delæs mæth hærværki. Æn tho e foræ hvært våld skal man antigh værjæs mæth næfnd i kyn[5] æthæ (tho) gjaldæ skathæ (gjald) mæth thriggi mark bøtær.

50. Um intæktæ fæ.

Takær man annæns mans fæ i sit korn æthæ i sin æng, ok kumær hin vith, thær fææt åttæ[6], antigh i hæghnæth æth å faræn vægh, tha må han æi takæ thæt af hanum utæn hans viljæ. for thy takær han thæt af hanum utæn hans viljæ, tha må han thær foræ vorthæ rånsman. æn

---

1) *eller* far mæth hjorth i. 2) *eller* korn. 3) *eller* næfnd i kyn 4) *eller* høft. 5) *eller* frændær eth. 6) *eller* å.

kumær thæt hem til hins hus, thær thæt tok, ok takær han thæt ut, thær thæt åttæ[1], tha må thæt vorthæ hærværki. Tho skulæ mæn æi delæ vith annæn, æn vith thæn thæt ut takær[1].

51. Of man tjuthrær (sit fæ) i annæns mans akær æth æng.

Hvilik man, thær eghær ær å markæ, ok thjuthrær sit fæ i annæns mans akær æth æng, tha ær thæt våld. ok ær han skyldugh at gjaldæ skathæ[3] ok bøtæ å thre mark, æthæ givæ thæs logh, at han bøth thæt æi, ok gjaldæ skathæ gjald, of han gangær vith. Æn vægh farænd man ok gæst mughæ mæn æi græs synjæ.

52. Of man dræpær annæns mans fæ i sin akær.[4]

Gangær mans fæ i annæns mans akær, ok kumær hin vith, thær korn å, æthæ akær hirthæ, ok vil thæt fæ in takæ, og getær[5] æi, ok havær[6] thæt fæ hirthæ, ok ær (fæt) kåt ok løpær å flint[7] æthæ å stavær, ok vorthær lyt af æthæ døt, gangær han vith, thær gendæ, tha takæ thæt døthæ fæ til sik, ok gjaldæ annæt æm got i gen utæn bot[8], for thy at thæt hafthæ hirthæ. ok man, thær fææt åttæ, gjaldæ æftær kornæt hin, thær (thæt) åttæ. Æn dræpær han thæt antigh mæth od æthæ mæth æg, tha gjaldæ han thæt æftær, ok bøtæ å thre mark. Æn gangær han vith (at han) drap, ok kallær thæt våthæ, gjaldæ æftær skathæ, ok givæ å tolf mæns eth, at thæt var våthæ ok æi viljæ. Æn var thæt hirthæløst fæ, tha bøthæ[9] ække foræ.

53. Um gårth nithing.

Gårth nithing bøtæ båthæ skathæ æftær, thær han görthæ[10] ok thre mark (å) bondæ ok thre mark kunung. for thy at thæt

---

1) *eller* å. 2) *eller* tok. 3) *eller* skathæn. 4) *eller* um fæ gangær i korn, thær hirthæ havær. 5) *eller* gitær. 6) *eller* hafthæ. 7) *eller* snith. 8) *eller* bøtær. 9) *eller* gjaldæ. 10) *eller* gör.

ær våld ok æi våthæ, at dræpæ thæt fæ, thær laghæ haft havær å sik æth stær i bondæns ornum, thær han å enæ.

(Of man dræpær annæn mans fæ utæn hægnæth). Hváræ sum man dræpær annæns mans fæ, thær hirthæ havær, hvat hældær i hægnæth æthæ utæn, han ær gårth nithing, ok skal æftær gjaldæ svå sum saght ær, ok bøtæ å thre mark båthæ bondæ ok svå kunung.

54. Of man rithær annæns mans hæst.

Rithær man annæns mans hæst utæn hans viljæ, thær å, tha gjaldæ thær foræ thre mark bondæ. æn fangær han mæth viljæ, antigh at leghæ æth at lånæ, ok rithær længær æn for vorthær mælt, tha bøtæ han for hvær by mark, thær han yvær reth, sinæ två øræ e til sæx øræ vorthær. Æn hvat hældær han rithær utæn orlof æthæ længær æn foræ var mælt, tha göræ hæstæn e svå goth, sum han tok hanum. Æn dør leghæ hæst æth vorthær maghær, ok kumær hem top ok taghl, ok thor han sværæ[1], at thæt ær æi (for) hans skyld, tha gjaldæ ækki foræ. æn var thæt til låns, tha skal (thæt) lytæløst hem kumæ. Hvå sum sæktæs foræ the sak, thær i thæssæ tu[2] kapitæl ær saght, of han dyl, tha værjæ sik mæth tolf mæns eth. æn vil han æi bøtæ ok æi værjæ sik, svå sum saght ær, num latær sik søkæ å thingi mæth nâms dom, tha bøtæs for ængi thæssæ sakæ minnæ æn thre mark bondæ ok thre mark kunung.

55. Um stoth hors.

Hvå sum havær stoth hors, havæ them i fåldæ å sin eghæn mark, ok havæ til them hirthæ. Æn vil han æi thæt göræ, num øthær mæth them bøndær vang, tha mughæ the them forlæggæ å thingi. ok fanghær han nokær skathæ (å them) sithæn, thær horssæn å, tha havæ hemæ gjald, of thæt var gört i vang. Æn hvå sum havær stoth hors å

1) *eller* ok svor han. 2) *eller* i thættæ.

thæn mark, thær han havær æi eghn i, tha mughæ eghærmæn lagh kravæ hanum til at takæ sin hors hem. æn of han vil æi, ok fangæ the sithæn nokær skathæ, vitæ sik thæt sjalf. for thy at utæn theræ vili må han æi hældær øthæ theræ græs å fælæth æn[1] theræ korn mæth stoth hors. Æn køpær man for svik å annæns mans mark antigh for en mark æthæ två æth meræ, for thy han vil øthæ theræ mark mæth sinæ stoth hors, tha mughæ eghær (thær i by bo) æftær guls virthning nøthæ hanum til at tæljæ til svå sum mark må tholæ, ok læggæ svå til theræ fælæth, sum mæn læggæ svin[2] til åldæn. ok the, thær i by bo, the våldæ lagh, for thy the vitæ görst, hvat theræ mark må føthæ. Vorthær stoth hors skabbæt, ok vil thæn, thær å, æi gømæ them særlik å sint eghæt, tha mughæ eghær them forlæggæ å thingi, ok æltæ them sithæn i dy ok dræpæ them utæn vitæ. Thæs samæ ær um tam hors, of the æræ skabbæth, for thy at thæt fangær hors af annæt.

56. Nær[3] væth skal løsæs for intæktæ fæ.

For fæ, thær in vorthær takæt anthig i korn æthæ æng, skal laghæ væth (for[4]) læggæs, svå sum eghær (the timæ the læggæ theræ hægnæth) vorthæ um såttæ, ok svå løsæs sum the vorthæ samsåttæ um. tho ær hin, thær skathæ görthæ, vith (logh), at læggæ ut svå mykæt sum han vil, ok sværæ å mæth tolf mæns eth, at hans fæ skaddæ æi meræ[5]. Vorthær væth, thær foræ intæktæ fæ læggæs, æi løst foræ allæ helghæn missæ, tha væræ thæt forægört.

57. Um gærthslæ[6].

Hvær man skal sin gårth[7] gærthæ, svå sum allæ eghær givæ ja til, ok svå sum han å i by ok i bol æftær ræt rep. æn for stuf gærthæ mæn æi. utæn of thæt ær fortå fallæt

---

1) *eller* æth. 2) *eller* sum svin læghs. 3) *eller* huræ. 4) *eller* foræ. 5) *eller* görthæ æi meræ skathæ. 6) *eller* gårthæ. 7) *eller* sinæ gårthæ.

i by, tha gærthæs for thæt hofthum gårth[1]. Allæ mæn skulæ gærthæ for theræ toftæ, thær bygthæ æræ. æn for ubygth toft i by gærthæ hin, thær å, hofthum gårth[2] ok allæ grannæ sithæ gårth, of å fallær. Æn hvå sum æi vil sin gårth gærthæ å thæn lagh dagh, thær eghær læggjæ, tha gjaldæ vitæ, svâ sum vithær læggæs. Æn vil han æi gærthæ. ok æi vitæ gjaldæ, tha skulæ grannæ bjuthæ en man um allæ theræ delæ, ok søkæ hin mæth dom til thre mark. båthæ bondæ ok svå kunung.

58. Um vangs[3] gårth.

Vangs gårth skal hvær man gærthæ, svå sum han havær guls virthning i by. num for stuf gærthæs ækki. Æn of svå vorthær, at en bys fælæth fallær gen annæn bys hægnæth, tha skulæ the, thær fælæth åghæ, resæ half gårth vith them. thær vang åghæ, ok haldæ svå jafnæth. for thy the, thær nu havæ fælæth, the fangæ[4] at åræ hægnæth, ok thyrvæ slik[5] jafnæth. Vorthær ok svå, at antigh the, thær hægnæth åghæ, æth the, thær fælæth åghæ, vilæ æi gærthæ half gårth, ok haldæ jafnæth, tha, of the, thær vang åghæ, fangæ skathæ gømæn theræ eghæn gårth, havæ hemæ gjald, æn fangæ the skathæ af[6] utænmarkæ mæns gårth, e hvat hældær af theræ eghæt fæ æth af andræ mæns, tha gjaldæ hin skathæn aftær, thær gårth skuldæ gærthæ. Æn of ængi man kænnæs vith thæn gårth, thær skathæ vullæ, tha skulæ markæmæn repæ gårthæ, ok vitæ hvem han høræ til. ok thæn, thær ræt rep fallær å, han havæ æi våld til at bjuthæ logh foræ, num gjaldæ svå vitæ sum fyrræ var vithær laght. ok gjaldæ æftær skathæ gjald. Æn vilæ the æi gærthæ, ok æi ut læggjæ thæn, thær gærthæ skuldæ, tha skulæ the. thær vang åghæ, bjuthæ en man um af them sjalvæ at

---

[1]) *eller* hovæth gårth. [2]) *eller* hovæth gårth. [3]) *eller* akær. [4]) *eller* havæ. [5]) *eller* thæn samæ. [6]) *eller* gømæn.

fangæ them ræt. æn tholæ the dom, tha fallær hvær theræ, thær gårth skuldæ gærthæ, til thre mark kunung ok thre mark bondæ.

59. Huræ længi gårth må standæ.

Thæn gårth, thær for rug sæth ær, han skal væræ gærth um påskæ æth fyrræ, ok for vår sæth um pingæz dagh. ok skulæ standæ til sanctæ michæls missæ. utæn of alt korn kumær fyrræ in. Hvå sum ænnæn[1] brytær fyrræ up, tha gjaldæ aftær (al) thæn skathæ, thær gømæn hans gårth görs.

60. Um apældgårth.

Apældgårth ok kålgårth ok hjalmgårth ok toftgårth skal hvar man sjalf vårthæ sik mæth sin eghæn gårth, of han vil them havæ i hægnæth, ok thæt foræ als kyns fæ, utæn for getær enæ ok for gårthbrytæræ, svå sum ær øxæn ok svin. for thy at han skal delæ bondæn til at gømæ sin[2] gårthbrytær. Af thæssæ gårthæ må æi fæ in takæs, utæn getær enæ, utæn of thæt ær for laght å thingi. Æn brytær ænnæn man annæn mans apældgårth æthæ kålgårth, ok stæl æplæ æthæ kål, tha må han thær foræ thjuf vorthæ, svå sum of han stålæ i hans hus andræ kostæ. Æn mistær ænnæn man sin klæthæ i annæns mans apældgårth, tha må han æi søkæ thær æftær mæth rån.

61. Um (strand) vræk.

(Thæt) vræk, thær til lanz[3] kumær, ok ænghi man fylghær æthæ kumær æftær, thæt å kunung. for thy at kunung å forstrandæ allæ. ok thæt, thær ængi man å, thæt å (ok) kunung.

62. Hvilt vræk ær.

Minnæ fisk æn styrjæ ær æi vræk. Æn hvat sum i annæns mans hæfth havær væræt, svå sum ær kistæ æth

1) *eller* sin gårth. 2) *eller* sinæ. 3) *eller* landæ.

timbær æth klæthæ æthæ nokær thing, thær mæn kænnæ at i hændæ havær væræt, kumær ængi man æftær, tha ær thæt vræk, ok å kunung. Æn fisk, thær en man må bæræ, svå sum marsvin æthæ sjal æthæ theræ likæ æth minnæ fiskæ, æræ æi vræk, for utæn styrjæ enæ. for thy at hval ok lyft ok styrjæ ok (allæ) storæ fiskæ, thær man må æi bæræ, the æræ allæ vræk, ok them å kunung. Tho hvå sum hval fyrst hittær, han skal, fyrræ æn han takær nokæt af, sighæ umbothsman til, ok havæ for sit arvæth, of han ær gangændæ, sin byrthæn, rithændæ man hæstæ byrthæn, akændæ man voghn las. æn kumær han til mæth skip, havæ skips farm, tho æi meræ skip æn sæxæring, thæt ær thre åræ å hvært borth. Sithæn thæn fyrstæ havær sin lot af takæn[1], tha takær thær ængi man af utæn umbothsmans orlof. æn takær ænnæn man utæn umbothsmans orlof, ok givær han[2] hanum sak, tha latæ antigh ut svå mykæt sum han tok, ok bøtæ å thre mark, æthæ givæ tolf mæns eth, hvilik[3] han må til fangæ i thæt kirkisokn, thær han bor i, ok tho laghfastæ mæn. Æn hvilik umbothsman sum hval fangær, ok fangær[4] æi kunung sin lot af, mistæ sit læn.

63. Um skipbrot.

Brytær man skip, ok ær folk å, ok kumæ livændæ til lanz, tha havæ ængi man våld til at kumæ nær nokræ theræ kostæ[5], hværkin umbothsman æth andræ mæn, fyrræ æn the fortighæ?[6] thæt[7] sjalvæ ok mughæ (thæt) ængi lund bærghæ, anthig mæth them sjalvæ æth mæth leghæ mæn. Ok hværkin umbothsman æth annæn man havæ våld til, at menæ them thæt folk, thær the mughæ at leghæ fangæ. Æn vorthær sant vitnæsbyrth til, at umbothsman æthæ hans svenæ røvæ them at nokræ theræ kostæ, fyrræ æn the af givæ

---

1) *eller* af takæt. 2) *eller* umbothsman. 3) *eller* hvilkæ. 4) *eller* givær.
5) *eller* nokræ the kostæ, thær the åghæ. 6) *eller* forti. 7) *eller* them.

them[1] sjalvæ, æth of han forbjuthær folk at hjælpæ them, thær the mughæ at leghæ fangæ, tha mistæ sit[2] læn, ok latæ tho ut thæt, thær han tok (af them) ok bøtæ å fullæ bøtær. æn røvær nokær annæn man them, tha latæ fyrst ut alt thæt, thær han tok, ok bøtæ å (fullæ) thre mark ok thre mark kunung.

64. Um hæræths næfnd[3].

For fals ok for morthbrand, ok of man vitæs, at han ær stighæman, tha skulæ mæn værjæs mæth hæræths næfnd[4]. Hæræths næfnd, thæt ær thre mæn af hvær fjarthing, thær i hæræth ær. them skal umbothsman næfnæ æth en uvildugh man, thær ække å sjalf i the delæ, ok æi å byrth, hværki vith hanum, thær sak givær, ok æi vith hin, thær sæktæt[5] ær. (The skulæ ok næfnæs, thær æi åghæ byrth vith thæn, thær sak givær, ok æi vith hanum, thær for sak ær). Thæn (ok) thær for sak ær, han må (ok) i thænnæ logh vrækæ sin opænbarlik uvin[6], svå sum fyrræ ær saght. for thy at ængi man skal nøthæs til at værjæ sik mæth sinæ uvinæ. The, thær næfnd vorthæ, the skulæ antigh sværæ hin, thær for sak ær, til æthæ fra. for thy at the mughæ ængi man thighæ af sin hals æth af sinæ fjurtjughæ mark. Ængi man kan ok fangæ hæræths næfnd af annæn, utæn of han sværær hanum gærning å hand.

65. Hvilt fals ær.

Fals ær thæt, of man sættær stæth æthæ staplæ[7], ok slær pænningæ utæn kunungs orlof æth hans both, ok brænnær[8] fals silf. ok køpær æth sæl mæth the pænningæ, thær han vet fals væræ, æth mæth fals silf. Hvilik man, thær fals gør, ok vorthær takæn mæth[9], æthæ vorthær mæth

1) *eller* thæt. 2) *eller* sint. 3) *eller* um fals. 4) *eller* næfnd i hæræth. 5) *eller* for sak. 6) *eller* sinæ opænbaræ uvinæ. 7) *eller* ok stapæl. 8) *eller* brinnær. 9) *eller* æthæ mæth fals vorthær funnæn.

loghum for fals fæld, tha å kunung hans hand[1], ok han, thær fals fæk af hanum, sin skathæ gjald. Æn vorthær ænnæn man svikæn, ok fangær antigh fals silf æthæ pænningæ, ok bær them til myntæræ æthæ til gulsmith æth annæn man, thær skyn kan å, at skothæ[2], ok vil æi mæth them købæ, fyrræ æn han havær provæt, of thæt ær fals æthæ æi, tha ær han æi skyldugh at hetæ falsær[3]. num of han vet sin købæ, givæ hanum sak, ok havæ af hanum antigh skathæ gjald æthæ logh. ok falsæt bithæ mæth vitnæsbyrth thær sum thæt ær hit. Thæt fals ok, thær svå vorthær funnæt, thæt skal æi meræ ut givæs, num skal antigh (thær) brænnæ æthæ syndær huggæ æth i haf kastæ, svä at ængi man thæt hittæ må.

66. Um morthbrand.

Thæt ær morthbrand, of man antigh um nattæ tith[4] æthæ i lønd far til ok sættær eld i mans hus. vorthær han takæn vith, tha havæ forgört sin hals, ok skathæn gjaldæs af hans goz, ok fjurtjughæ mark bondæ. æn vorthær han fæld at loghum, tha gjaldæ æftær skathæn, ok rymæ sjalf landæt, e til kunung gör (sin[5]) nåthæ vith hanum[6].

67. Um stighæman.

Stighæman ær thæn, thær antigh liggær i skogh æthæ i skjul æth å hethæ æth å faræn vægh[7], ok røvær antigh rithænd man æthæ akændæ æthæ gangændæ, ok søkær mæth fjalstær, ok løn the gærning. Vorthær han takæn vith the gærning, tha havæ forgört sin hals, ok sin hovæth lot vith kunung. æn fallær han at loghum, gjaldæ æftær skathæn af sit goz, ok fjurtjughæ mark bondæ, ok han væræ sjalf i kunungs våld. for thy at frith skal hvær man styrki.

---

1) *eller* hals. 2) *eller* ok (latær them) skothæ. 3) *eller* falskær. 4) *eller* timæ. 5) *eller* andræ. 6) *eller* vith hans mål. 7) *eller* å farnæ væghæ.

68. Um hethæ brynd[1].

Sættær mæn eld i hethæ, ok brænnær[2] mans yrtæfang up, svå sum ær antigh ljung æth torf, æth of han[3] løpær i skogh ok brænnær[4] skogh ok spillær, tha gjaldæ hin skathæn æftær, thær ut bar (eld) ok i sattæ, tho at han ætlædhæ ække at brænnæ[5] utæn sit eghæt æthæ thæt, thær skathæløst våræ. Løpær ok thæn eld i hus æth i by, tha ær ok slikt samæ. Æn bær hirthæ æthæ annæt hjonæ[6], thær æi æræ i bondæns fælagh, utæn hans both[7] eld ut, ok kumær thær nokær våthæ af, tha ær bondæ æi skyldugh at gjaldæ thæt. vilæ mæn tho hanum thæt vitæ, tha givæ foræ næfnd i kyn, at han thæt æi bath ok æi bøth.

Her ender AM. med de ord: Hæræ ændæs logh bokæn. Benedictus sit Jhesus Christus filius dei uiui. amen. Andre håndskrifter tilföje umiddelbar efter det foregående:

Tho ær thæt varlikær, at ængi man sættær eld i hethæ, utæn of allæ eghær vorthæ svå samsåttæ um, at the viljæ brænnæ antigh mosæ æth hethæ, ok gangæ sjalvæ allæ mæth, ok våktæ, at æi kumær eld i annæn mans skogh ok spillær hanum[8]. Æn of eld sættæs i hethæ å en by mark, ok gör skathæ å annæn by mark, the eghær, thær å thæn by mark bo, thær eld sættæs i fyrst[9], gjaldæ antigh æftær thæn skathæ, æth læggæ ut thæn, thær eld sættæ i hethæ.

Explicit liber. Et endnu senere tillæg er: Om troldom. Of annæn man vitær annæn, at han havær forgört hanum mæth troldom, ok gangær hin æi vith, thær sæktæt vorthær, ok gætær[10] hin hanum tho å hand, thær sæktær, tha værjæ hin sik, thær sakæn gifs, mæth næfnd i kyrkjæ sokn, bothæ for hin, thær sæktær, ok svå foræ byskop.

---

1) *eller* bryn. 2) *eller* brinnær. 3) *eller* eld. 4) *eller* brinnær. 5) *eller* brinnæ. 6) *eller* hion. 7) *eller* utæn hans vit ok utæn hans orlof. 8) *eller* i annæn mans mark them til skathæ. 9) *eller* var fyrst i sat. 10) *eller* getær.

Ændringer (varianter) og andre oplysninger til mærkelige steder.

Fortalen, første stykke:

h v æ r: hwar, begge former forekomme. at orvæs at ɔ: nöjes med.

h v å r æ: hwaræ; huræ; disse former afvexle i hele loven.

s a k l ø s æ: skiæls men.

s p æ k t æ: spekt.

f o l æ: wadæ men.

h ø f t h i n g s: things.

a l, a l l æ og o l, o l l æ: afvexle af og til; her overalt: a l.

o f eller a f: disse former afvexle hele loven igennem, men udtrykkes her overalt ved o f.

andet stykke:

i l a n d æ: i land.

k v æ m l i k - o p æ n b a r: mangler i nogle; o k o p æ n b a r, mangler i andre.

T h æ n l o g h, t h æ r k u n u n g g i v æ r o k a l t l a n d t a k æ r v i t h: denne sætning kunde bekvemt henføres til det foregående; men gode håndskrifter begynde den udtrykkelig med et stort og farvet T.

f o r u t æ n h u n v å r æ o p æ n b a r l i k g e n g u t h: forutæn han ær (eller var, eller gør, ɔ: gær) opænbarlik gen guth; eller:

oc hun ware openbare gen guth; han eller hun er i flere håndskrifter også forkortet hū. Nogle tilföje: oc tho mattæ han æy tha gen landsens wiliæ; eller: oc tha mattæ han tho æi æftær latæs utæn landsens wili.

gær, ligesom slær o. s. v. for går, slår o. s. v. forekommer helt igennem, og skrives tillige: geær, gæær.

tredie stykke:

æmboth: æmbet; æmbit.

viddævæ: viduer.

utlands (mæn): vlands; ulendz; utenlandz.

fåtøki: fatøki; fatøkæ; fatok.

ok pinæ — rætlik livæ: oc latæ ill wærkis mæn æi til wæræ, thær æi wil rætlik i hans land liuæ.

ræt tær: undærrættær.

efter lythen tilf.: oc underdanugh.

Thæt skulæ ok vitæ allæ værælds høfthing: Thæt skulæ the oc witæ thær wærels høfthing ær.

thæt vald: then vald.

helægh: helugh; hælægh o. s. v.

glømæn: gløme.

minkes: minskæs.

sidste stykke:

hethæby: hættæby. vibærgh: wibiargh; wiberuch; wyborch, wigborg. Biskoppernes navne stå i forskellig orden og skrives forskellig: for jonæs: Jo. Jönæs, Jones, Jens; F. har kun begyndelsesbogstaver: N. biskop i roskæld, J. biskop i Fiunæ, P. biskop i arus, s (g?) biskop i ripæ, J. biskop i hethæby. G. biskop i wibiærgh, J. biskop i wændlæsylæ. Biskoppen i Hedeby mangler i AM, og står i de andre på forskellige steder. Foran stedets navn have nogle: i, andre: af.

Første bog.

1. barn se kristnæt: seet; er.
nær mer: nerre mer, AM.
I slutningen tilföje nogle: at the ær swo hans uwinæ, at han ma them æy hawæ i logh mæth sik.

2. hvå: skrives hwa og hwo.
barn må æi kallæs kristnæt: cristhen.
hins hælghæ andæ: and; andz; ands.
æk døpæ thik: ac; jac; jægh; jegh; thik ok thek afvexle, såvelsom sik, sek; ligeså sighæ og seghæ.
i watnæ: i wan.

3. æftær hænnæ bondæ døth: æftær at hennæ bondæ ær døth.
sitæ: sitte.
føthæs barn svå langt æftær: nogle tilföje: father; men der mangler da ordet død.
provæs: prøuæs.
af eghn: af the eghæn.
threthjugænd: thretiughent; thretwighænd; thretiunde; thretugæn dag.
hæski: heski; hersky; herski; herske; i F h'æski, med forkortelse (formue, bo).
tilsjunæ mæn: til siwnæ mæn; til sivnend men; til siunænd mæn; til sannend men.
øthæ: øthær.
øthæ æi eghn: aghæ eghn (uden æi).

4. gamlæ fathær ok åldemothær: udtrykkene aldefathær ok aldemother ombyttes med: gamle father oc gammel mother.
dottær: her og i det følgende findes i gode håndskrifter: døttær, i andre: dattær.

manægh: manugh=mang; manæghæ, manghæ o. s. v. disse former afvexle.

nither føthæs: wither i flere håndskrifter, men i adskillige tydelig: nither; nedher; jf. 1,11: føthæs with.

mothær: møthær, som ovenfor døttær.

mothær ok svå æftær syskæn: mothær mothær so sum.

5. af arfi: af arf.

skilæs at for: skildæs for.

kristæn doms logh: cristenz dom logh.

stjupsun: her og i det følgende: stypsun, og i lignende forbindelser styp for stjup.

Den sidste sætning mangler i nogle.

6. i tu: i tvo; i tvo delæ.

dottær: dattær og døttær (som ovenfor).

sun: her og oftere: syn (senere sön).

husfrø: husfræ findes hyppig; og tillige ejef. husfrøs.

fælagh: fælugh, fællugh, fællægh, fælgh; i fællægh, i fælghæ, i fælgh o. s. v. afvexle helt igennem.

antigh: antugh, æntigh og på flere måder afvexle.

annæt bofæ: ant (for annæt) forekommer hyppig; endog: ant jorth.

i fælgh mæth theræ (nemlig jord): mæth them.

mæth sint barn: mæth syne börn.

ænnæn theræ: findes hyppig til at udtrykke anden, nogen, og afvexler med annæn.

allæ hans arving halft vith husfrø: half.

7. dottær: døttær (som ovenfor).

wæri: wæriæ; williæ.

menføre: men fyrræ; menfør; myen førsl.

thægær: thagær.

annæns mans væri: annen mans; siin næstæ.

nær mer værjænd: nerre mer weri at wæræ, eller blot: nær mer.

8. kvinnæ væri: quinne wæriæ; quin veri.
måttæ: mat, AM (for matæ).
hør: høør; hører (disse og lignende former afvexle).
sint fæthærn: sit fetherns gots.
af frændær råth: frændærs; fathærs.
hun: høn, AM.
liggæ hos them: skrives her og oftere: hoos med sammentrukne o.
tho mughæ theræ wæri søkæ æftær: theræ veri ma søke thær æftær.
læghær vitæ: legher wite; lægræ witæ.
Nogle tilföje: oc antigh haf logh æth ni mark bot.

9. tho at thæt havær syskæn: then.
æn et hennæ barn: en; iet. På begge steder fælleskön for intetkön.
tha takær mothær — til ær: tha taker mother iafn lot with barn æt with styvpfather, of til ær.
et hennæ barn æth stjupbarn: iet hennæ barn eth stiypbörn.

10. anthig theræ: annæn; ennen.

13. Senere overskrift: Om bonde sön kvænes i fæligh.
slutningen: tha mæth næfnd — sum han vil: tha witæ fathær mæth næfnd i kyn hur mykæt hun in førthæ.

14. i overskriften: tharf: thørf.
et (barn): eet; en; ien.

15. i gen: i geen; aftær; æftær.
logh: lagh.
nær mere: nere mer; nærmær.
vitæ: wittæ; witnæ.

16. i overskriften: syskæn: et eller iet syskæn.
kærær: kallær.
ujafnæth: fangæt uræt.
of allæ lotæ ulyt æræ: of all lootæ vlyt æræ; allæ lootæ ulotet ell. ulatne; of allæ lotæ æi jafn æræ.
annæt syskæn; annen; eet; iet.
slikt samæ: slik samæ (logh).
of fathær mælæ: mæl; mææl.
sinæ börn: sin börn.
17. i overskriften: at: thet.
arf arf i gen: arf i gen.
20. meræ æn hans konæ lot: hen hans; æn siin.
21. fathærs arf (på begge steder): fathærns (faderens).
orvæs at thæt: at oruæs thæt.
22. overskriften: Hvæm fathær ma sik göræ til barn. I den optagne overskrift: enæ: jenæ.
hvåræ sum å bethæs: hwar thær a bethæs; hwar thær at bethæs; huath ther abethes; hwat sum thær abethæs.
23. kunungs farboth: farboht; faræboth; forboth. (Den sidste læsemåde i AM. fremkommen ved udtalens vakling imellem a og å, er vildledende, da det ser ud som forbud).
jamling skrives: iamlang, iamling, iamlingh, iamlugh.
at gømæ — til rættæ arving kumæ: AM. har: oc sætthes at gömæ i iamlugh oc dagh kumer tha engi take kunung arf at gømæ til rætthe aruing kumæ. Det er et af de forvanskede steder, hvilket også ses deraf, at andre håndskrifter udelade ordene: „kumær tha ængi, tha takæ kunung arf at gømæ til rættæ arving kumæ. æn". Gentagelsen af „at gømæ" viser vel også, hvorledes sætningen kan have fået

hin skikkelse. Imidlertid kan man også antage en forklaring, der dog forekommer mig mindre rimelig, at nemlig de ting, der toges i forvaring af gode mænd, betragtedes at være i kongens gemme; dertil leder læsemåden i F: kumær tha engi, tha take kunung arf oc gømæ osv. Men da skydes jo tiden ud til en evindelig tid. Den latinske oversættelse følger den her antagne læsemåde.

Den sidste sætning, som forklarer hvad år og dag er, findes i alle håndskrifter, men ser ud som et senere forklarende tillæg.

24. formerne wissæ (wisæ, AM.) og wistæ afvexle endog i samme håndskrift.

göræs: göreres, AM. andre: görs.

enæ: jene.

æn hin hafthæ fyrræ: fore; førth.

alt halft: alt half (lot).

25. Nogle have horbarn med påfølgende thæt; andre horbörn med påfølgende them, men også: barnthem.

ok thiggær theræ mothær sithæn, the börn æræ allæ: oc thigger ther mother sithen. sithæn æræ the börn allæ.

flætføring: flætførth man.

mughæ æi ærvæ: mughæ ækki ærvæ; mughu æi ærvæ væræ; mughæ æi væræ væri ok ma æi ærvæ.

26. i overskriften: mykæt gjald: mykel.

sinæ eghn all: sin æghen alt.

til vissæ: til wissen.

efter: til vissæ for sin gjald tilföjer D: i hans søttær (på sin sotteseng).

alt gjald: all gialdæ.

gjaldæ the gjald: gialdæn.
frammælik: frammerlic.

27. havær lås ok lykki: haver laas oc lyckæ; gømær laas oc nøghil.
søkær åtæ ok dryk: håndskrifterne have atæ: søkær atæ oc dryc; eller det er udeladt: søkær at dryc; for dryc også: drik; ell. søkær at æthæ oc drikkæ.
husfrø: her som mange steder husfræ.

28. æftær fathær døth: æftær fathær døthæ; æftær fathærs døth.
æm skyld: æm skyldæch; æm nær i byrth.
ok vilæ val væri: ok wilæ wær wærjæ; ok wiliæ wæl wæriæ; ok wilæ æi hæriæ.
illæ: allæ, AM.

29. overskriften: at konæ ma sinæ börn oc theræ gotz gømæ; at kunæ ma sitæ meth sin fatherløs börn methæn hun wil.
allæ notæ — æftær sinæ viljæ: allæ notæ, ther af gæær til sinæ willi; allæ notæ ther af gær oc skipæ æftær sinæ wiliæ; allæ nytiæ (eller nyttæ) af then garth oc skipæ æftær sin wiliæ.
æftær thæt (eller thæs) hun mannæs: æftær at hun ær mannæth.
fostærløn: skrives fostær løøn.

30. virthæ pænning: wyrde penning; wørde penning.
börn til tharvæ: börnæ til tharfæ; börn til fram tharf.
næfnt: nafnether; nafnæth.
them til fram tharfæ: them til theræ fram thørf.
til aldærs: til there alder.
at kravæ: at kræue.
at ytærst: i vtærst; utherst; i utharsstæ.

aktæs: authes.
værjænd thrithing: weriens thrithing; wæriens thrithing; wæriens i huær thrithing.

31. diaconæ ok subdiaconæ: diacon oc subdiacon; diagn oc subdiagn; degne oc subdeghne; messedegne oc subdegne.

32. vithærsighæ: witherseghæ; withersagæ.
takær: taket; taker.
vårthæ: warthe for.
sår vorth: sår fæk.
thær — bloth vitæ: ther so worther borth witæ.
delæ hanum æftær: geen; aftær geen.
til hans eghnæ frælsæ: eghet frælsæ.
kallær — loghum: hele denne sætning mangler i den latinske og plattyske oversættelse.
flætfør: flætførær.

33. bjuthæ: bivdthæ; bythæ; bithe.
å andræ kostæ såttæ: andre londe til synne.

34. laghbothæt: laghbøth.

35. fulling: fulning; fylling.
yværn: yuærnæ; øffret; full; saa myghet — til som sold war.

36. føzlæ: føslæ; føzæl; føthe.
um år: eitt ar; iet aar; eet aar; i et ar.
sælæ: sæliæ.
øthær hænnæ: hennæ; hinnæ; then; hen (forkortet).
usæld: flere håndskrifter skrive mere eller mindre tydelig: ysæld (vsæld).
theræ bæggis: bæggiæs; nogle tilföje: gods eller lodde.

37. stark: stærk; stærkt.

38. såghæ: saghæ; a saghæ; soghe; sagthæ.
såghæ ok hørthæ: hørthe oc saghe.

39. overskriften: Huræ mykæt husfræ, ther bonde hauer, ma giuæ at sialæ gift.

sjalæ gift: sial gift.

klostær halvæ: closter half; klostærs halfæ; klostermæns halfæ.

vårthær bondæ vith logh: worther.

jattæ: iathæ; iætte.

half sin: half henne.

40. rethæ pænning: rætæ; rættæ.

funnæt: funnæn.

køpt: køft; sald; kostæn; thet. Her og i det følgende for køpt og køptæ: køft og køftæ.

of køpæjorth ær til: af køpe iorth ær til; af køpe iorth.

mællæ allæ arvingæ: mellæ allæ; mællæ aruing; mellæ allæ aruingæ.

41. at hemlæ: at frii och hemblæ.

vårthæ: wordæ.

såldæs: war sold.

42. overskriften: Af thræthæ worther a hwat sal war meræ æth minnæ.

laghæ hæfth: lagh hæft; thriggi wintær hæfth.

ukært: ukærth oc uwrækæt; uylskæth oc ukerth.

vitæ: wittæ; witnæ; æi witnæ; på sidste sted: witnæ; wynnæ.

hin: hanum.

at things witnæ: til.

Om udtrykket: vitæ eller vitnæ hin igen (føre bevis imod hin eller den), der i den danske oversættelse gives med: ey vinde hende (hin for hænnæ) igen, se Rosenvinges udg. s. 85; jeg antager, at det på begge steder er samme ord: vitæ.

43. brothærs: brotherns.
mæth brothær i fælagh: æy i fælugh mæth brothær.
næfnd: nafnæt; nafnæth.
tha værjæ hin vith logh: weræ; wær.
haldæ: haldær.
44. jorth (mæth logh) at væri: jorth mæth at wæri (logh er glemt); iorth at weri.
annæt: annen; minnæ.
wirthning: wirthing; wyrning.
kirkins: kyrkiæns.
kirki væri: kirkins wæri.
kirki mæn: sognemend.
45. til reps: til reep.
han all by: adelby.
46. hun (her og i det følgende): thet (men kun i et enkelt håndskr.)
sær mært: sær mærkt; sær mærk; seer mærkt.
mæth gryft — stapæl: met stock, meth gryft o. s. v.; mæth staplæ oc mæth steen eth mæth gryft; mæth steen oc mæth staple eth mæth grefth.
hun skærthær all by: skæther eller skether allæ mæn; skærther athelby.
en deld: een ell. et ell. annen deld; eth deld.
i bygth: ubygd; vbygd (rettet så at v er med andet blæk); men også tydelig: í bygd. Det sidste har jeg anset for den rette læsemåde, thi da kunde der tvivles, om det var en deld i bymarken. Den latinske oversættelse har: si jacet in villa; den danske derimod: om det ligger ubygd.
vitæ: wittæ.
en mært: en mærct; mærk.
mæth stapæl: mæth staplæ; nogle tilföje: eller gryfft.

47. Overskriften: of thorps mark skil vith athælby (ell. athælmark).

vitæ: wittæ; witnæ.

utholik: uthollic; utholend.

af thingi: at.

kunungs rættæ: ræt.

byggi: bygd.

49. ængi man: hengæ (med h foran).

vitæ (her som ellers): wittæ; witnæ.

latæ tho rep gangæ, ok havæ tho: = tha.

ænsæ: sum.

ænki køp af: ænik køp of AM.; thet en køp af; i nogle mangler: af. (thær han fæk af ɔ: af hvem han fik). Et tydeligt exempel på de slette læsemåder i AM.

skarth: skerth; skiærth; skathæ; i den lat. oversættelse: diminucio, quæ dicitur skerth ell. skarthe.

50. eghær: eygere; naburæ.

fæmtæ dagh: et par håndskr. fæmtæn daghæ; i den lat. oversættelse: terminus s. dies quintus; i den danske: den femtende dag derefter. (fæmtæ dag ɔ: fimtar dagr).

of tharf: therf; thærf; wither thörf.

farboth: forboth.

høghær: hygher; høghar; høghræ; houghræ; hører; hørre.

skjal: skell.

vårthnæth: worthæth; warnæth; wornæth; worthend.

allæ forfall menæ lagh-dagh utæn pilgrims færth enæ: nogle læse: alle thessæ forfall; R tilföjer efter utæn pilgrims færth enæ: oc siygædom. Begge oversættelser give meningen så: at ingen forfald

gælde uden pillegrimsfærd og sygdom. Rosenvinge forklarer det derimod således, at alle de andre forfald kunde komme i betragtning, men ej pillegrimsfærd, thi den kunde opsættes. På grund heraf har jeg ikke optaget varianten i texten, hvortil jeg ellers skulde være meget tilböjelig.

51. i overskriften: fortæ byggjæ: fortæ byggy. I den lat. overs. skrives fortaa, i den danske forthe.

minkæt: minskæth.

nokt: noktæ; noktæ.

Thæt ær svornæ toftæ thær fyrræ var akærland: således nogle uden den indskudte mellemsætning. Det hele indtil: göræs ok fortå er en senere tilsat forklaring; deraf kommer det, at nogle håndskrifter have mere deraf, andre mindre: og i enkelte ere nogle ord udeladte eller gentagne, så der ingen mening er deri; f. ex. thæt ær svornæ toft thær főr var akærland deld ok göræ hænnæ til tofth thær var akærland; eller meningen er ganske forvansket, f. ex. of mæn takæ allæ en deld af fortha ok göræ thæn deld til toftæ o. s. v. Der må antages, at den hele sætning ikke fandtes i den oprindelige lov; loven forudsatte, at alle vidste hvad svoren toft var; senere behøvede det forklaring. Heraf ses også håndskrifternes yngre alder, da alle have i det mindste noget deraf.

få: fanghæ; fangh.

sitær en æftær: ænnæn; ien.

thråær: thraær; thigher; fortier.

of længi: af lengi; om lenge; for lenge.

annæn jorth: ant iorth.

52. uphofth: uphof; vphoof.

fylghæ: fyllugh; føllughe.

Of fleræ næfnd o. s. v.: den hele sætning mangler i den lat. og platt. oversættelse.

53. æns: sum.

limæ lutæ: for limæ findes limmæ; limthæ; lwndæ: grenæ; for lute findes lukæ; luckæ; ræckæ.

rot: røtær.

rinnær: renner; rindnæ.

54. Nogle håndskrifter have: markæskift; markskift; markisskifth o. desl. og tænke på markeskifte (som solskifte); andre have: makæskift; makskift; maghæskift o. desl. og tænke altså på mageskifte (nemlig af marker). Den lat. og danske overs. have mageskiffthe.

55. i overskriften: ganger å: gær af (ɔ: of).

stuf: stuuf; stugh.

bygth: bygd; bygge.

rymæ: rymmæ.

hegnær: egner; hauær (ordet forklares ved: egner eller egnes, tilegner sig).

hjalm: hiælm.

nokre handæ: nokræ andræ; nokær andær (næsten alle).

thrinnæ: thrin.

eghæt: heghet.

thol: dyl.

æns: ænskæ; æss af (ɔ: of); sum.

56. fjuræ: fyure; fiughær.

storæ å: stor å.

all kirki sokn: alt.

lukæ: lyki; lukkæ.

fjughærtan: fyurtan.

fathmæ: fafnæ; faunæ.

57. åkallænd: akall.
sjunæmæn: sannend mæn.
(til) visæ ok vitæ: til gangæ ok siunæ: til wises oc witæ.
58. vatnæ: watne; waten; watn; wan.
run: ryn; rynn; rynnæ.
arælds run: athæl rynn.

Anden bog.

1. sannændæ mæn: sannænd mæn (her og hyppig i det følgende).
en, et: ien, iet (her og hyppig i det følgende).
af ængi fælagh etc.; af ænnægh fællægh; af ennegh fællegh; af een fellegh tho æi meræ æn en. For ængi eller en skrives også: ænig; enghen; ienæ. I et håndskr. tilföjes: aff enghen kirkesoghn. Den lat. oversættelse har: de nulla communitate, quæ dicitur fælygh.
sannænddom: sannend eth.
2. mandråp skrives mandrap og mandraap.
3. af sinæ eghnæ frælsæ: af sin eghæn wiliæ; af sine wili.
of guz hus delæ: um guz hus delæ ell. eghæn.
thæn samæ stæth: thet saam stat; samme herit.
4. i ethæ: eeth i.
Slutningen af eden er omsat på adskillige måder.
5. skiftæ hænnæ: thæn; hanum; ham; thet.
vith allæ: i mællæ.

6. minnæ æn: minnæ æn i. (der måtte vel da stå: i minnæ æn i sæx ukæ osv.)

ok thæt thær man vårthær: å thet ant.

vitnæ bjuthæ til: meningen af dette sted er ikke tvivlsom, men det er meget muligt, at det oprindelige ord har været et andet end det jeg har optaget, fordi det var det mest herskende; thi for vithæ bjuthæ til findes der forskellige læsemåder; enten blot: witnæ, eller: witnæ biytæ til, eller witnæ bytæ, bitæ, bite, eller thiughæ. Den lat. overs. har: et tunc testimonium profertur; den danske: oc lader vidne liude eller tiuge. Der turde derfor have stået: ok latæ vitnæ ljuthæ. Det må bemærkes, at thær — um hører sammen: derom at sværge.

tha skal dom o.s.v. utæn dom o.s.v.: den første af disse sætninger mangler i nogle håndskrifter, men er uden tvivl mere oprindelig end den anden, der også mangler i den danske oversættelse.

åghæ: aghæ; eghæ; aake; i AM. ughæ.

tha mughæ the thæt æi latæ: det er det simpleste udtryk af den simple mening, som i flere håndskrifter er blevet noget forvirret; nogle have: tha mughæ the thæt æi for latæ (ɔ: undlade); eller fuldstændigere: tha mughæ the thæt æi latæ, utæn the skulæ swæræ um.

skili: skiliæ.

års: a aræt.

rånsmæn: rouar.

skulæ aldrigh frith havæ methæn: udelades i AM. men det er kun et bevis på, hvor skødesløst dette håndskrift er.

7. for utæn thæt enæ at — sannæst: utæn of there beste bygdmen oc sannest; uten af the bæstæ bygdmen oc the sannæst attæ. Hvad der gör sammenhængen uviss er den forskellige stilling af ordet åttæ (attæ, atta, otthe); thi enten kan meningen være, at antallet otte angives, nemlig otte af de bedste mænd, eller overhovedet, uden angivelse af noget tal, de bedste mænd formene (ætlæ? eller å te) og biskop vintær, som det hedder i AM, det er vitnær.

vitnæ at: wintær thet.

banæ: baan.

æn thær flestæ — sæktæ them æi: æn thighæ flestæ gothæ mæn i thæn bygd. For æi findes: ei: i; ey i; æi a.

et thing og hint thrithi thing: en thing og hin thrithi thing.

8. løghærdagh: lugherdagh; logherdagh.

lanz thing: formodentlig lagh thing, som i næste kap. jf. 2,34, hvor begge ord også blandes.

9. mælæs: er formodentlig det rette ord, da der er tale om eftermål, skönt flere håndskrifter have: dælæs.

virthning: wirthing; wirning; worthning.

æi fangæ orlof: fangær æi.

orsakæ: orsak.

bølæsak: bolæsak; bolesaak.

ængi man: ænnægh. Den hele sætning hedder i AM: forthi at delæ scal engi with annen weræ. Altså svarer her delæ til de andres bølæsak. Derom haves nu höjst forskellige meninger: nogle henføre bölæsak til böl (hemmeligt fjendskab), andre til ból, bæli (hussag, hjemmesag.) Men hvorledes kan nu delæ

være det samme som bølæsak? Er det dølæ, dylgja, dylgjusök?

12. hæfnthæ (ɔ: hævnede): hæfntæ; hæuendæ; hæuend; heffnett (anthen); heffnde; men også: hafftæ ey (anthigh).

drap: skrives drap og draap.

banæ sak: skrives også baane saak.

banæ: i den lat. oversættelse: causa mortis, quæ dicitur banæ.

liflåtæ: liiflatæ; lifs laat.

13. thægnæ gjald: thægæn gjald.

hemæ: hemmæ; hiemmæ.

worthær æi svoræt: suares æi.

flyær: flyyr.

sin frith: siit friith (her og oftere).

14. til stoks: stok; stogh.

i thæt vighæ: i thet wigh; i then wægh; i then weygh; innæn thæn wægh. I den lat. oversættelse: in illa lite eller vice; i den danske: i den wey (som de møttes).

15. hværkyns: alskyns; hwar.

val: wæl (her og oftere).

mannæ bøtær: man bøtær.

16. kvinnæ: konæ; quonæ.

at han tok — frithløs: at hun war takæn mæth wald af hennæ eghæn wili oc hafth til hath (ell. hathæ) konæ. oc ær thæn thær hænnæ took for thy skyldugh frithløøs at wæræ.

at han tok hænnæ æi — vili: at hun war æi wald taken.

håthkonæ: skrives hathkonæ; hathækonæ; hothkonæ; haathkone; haathekone; hathings konæ; hothings konæ.

17. sinnæ: sin (gang).

vånlikt: wanlikt; wonlikt; wæntælikt.

vorthæt mål: worthen maal.
del: delær; (hin ther a) delæ.
fortakær: taker (e thæn minnæ) bort.

18. hosæ sik: hoos them.
i lønd: i løndom.
sinæ eghæn vili: theræ eghnæ.
sæktær ængi man: sæcther ænnægh man; sighær engæn man.
sæktæ thæn thær the vitæ: kallæ a huæm the wilæ oc the witæ.
æth betæ: for æth: ok; for betæ: bætæ; bøtæ; søkæ.
manhelgth: skrives manhælgh; manhællæg; manhelgt; manhælækt; manhællæth o. s. v.
et sinnæ og hvært sinnæ: en sinnæ og hwar sinnæ.
aftær vorthæ: efter haues; oftær hauæs. (aftær kan altså være: atter eller åftær, oftere?)
næstæ værjænd æræ: næstæ wæri ær; nestæ frændær ær oc weri skul.
ængi frændæ: ænnægh frændæ; engi frænder.
skuldæ: scal.

19. sløkæfrith: slækfrith.
afldæs: aflethæs; auældæs; aueldætæs o. s. v.

20. dottær: døttær (som i første bog).
for leghæn: forlæghen; mæth leyæn.

21. stok: stooc.
fjuræ: fivgher eller fiughær; fyræ.
varlikær: warleghær; warlæghær; warlær; wæntælikær: worligher.
kundæst: kunnæst; kundixt; kynst; kyndyxt; kyndæst; kyndugæst.
kallæ theræ køpæ — vithærmåls thing: kallæ

å theræ køpæ å v. th.; theræ køp liusæ å v. th.; kallæ å theræ køpæ å theræ v. th.

et thing: en.

å stuf køp: i den lat. oversættelse: aa stuffkiøpæ.

mært: merkt.

af stath: stæth.

å kallænd: a kallæn.

22. månæth: mændæ; sex ukæ.

flyær: flyyr; flyr.

å kunung at skyflæ: må kunung skøflæ; må kunung skywæl ywær hanum giffuæ. skyflæ skrives også skiuflæ (inddrage hans gods).

såt: sàttæ.

kyn: kynning; kynningæ; kynnughæ; næstæ; wenner.

sal: saal; sall; salæ.

fæthærnæ frænder og møthernæ frændær: fæthærns og møthærns.

yngær: yræ, AM. (i andre tydelig: yngvær).

ældær og yngær: ældræ og yngeræ ell. mynnær.

24. oreghæt: oreght; oregh.

25. sæktæs: seghæs, AM.

æth visæ: ætho, AM. (æth tho).

26. utær mer: uttær meræ; ythermeræ.

28. til nåms: nams; namps; naams; nam; stuth.

29. kæræ å thing ok stæfnæ: kæræ oc thing stefnæ.

lagh mål: loghmælæ.

30. kostæ: thing.

vorthæ — at skiljæ: worther them sithæn å at skiliæ (ell. skili) ell. worther them sithæn at skiliæ å.

dottær: døttær.

32. bothæs for: bothæs.

tjald: tiæld.

mæth risboth æth mæth gryft: mæth gryft (ell. greft) æth mæth riisbooth.

eghæt hus: eghen hus.

å skip stathæn: da udtrykket å skipæn på dette sted forekommer om skib, har jeg efterset en stor del håndskrifter; der findes da: a skip ell. a skipæ ell. i skib stathæn; a scib stathen (in navi quæ onerata est cum farecoste); a skibe stathen; dernæst også: i skypæn stathen (thær bigdh ær mæth farnæ costæ); i skipæn o. s. v.; pa skybbett; andre gå udtrykket skib forbi: um man ær stedder (ther lagd ær meth fare costæ); ell. um man ær stathæn o. s. v.: eller sige: om man ær i skipshafn; andre forandre endelig stathæn til standen o. desl. Da meningen her er utvivlsom, er stedet et tydeligt bevis på, at: å skipæn kan betyde: på skibet (á skipinu).

33. bryti: brytiæ; brydiæ.

brytins: brytiæns.

34. bristær: brystær; brestær.

35. thre mark: i flere håndskrifter står tydelig: ní, hvilket kan være fremkommet af skrivemåden iii (tre); i afskriften af F: bøtæ for mark pænning. Den lat. oversættelse har ix og tres; den danske: tre.

the kynnæ: thæn kynnæ; thæs kynnæ; thæssæ kynnæ.

thrysæ: thrøsæ; trosser; tysær ell. tysæ (to gange); tithær. Den lat. overs. har: ter; den danske: tre gange.

36. vild djur: wildæ diur ell. dyr.

ulfhvalp: uluæhiælpæ; ulfæ hwælpæ.

björnhvalp: biorn hwælpæ.

37. druknær: drugnær; drygnær.

kældæ: kieldæ; kelde.

gårthæ vatnæ: garth ell. garthæ; görth ell. görthæ, gothæ, giordæ; i den danske oversættelse: i andre gjorde vande; tillægget mangler i den lat. og plattyske. De fleste håndskrifter læse: görthæ (gjørte eller gravede vande), men jeg har antaget, at garthæ var den mest oprindelige læsemåde, i det nogen har vilet tilföje, at det ikke blot gældte om fiskægårth, men også om andre gårthæ vatnæ.

38. overskriften: i nogle: of man røvæs i annæn mans gårth; men denne overskrift er urigtig kommen herhen fra næste kap., der uden tvivl oprindelig skulde slutte sig til dette.

svå at: swat (her og ofte), ligesom thot for tho at.

vith hin at delæ: delæ thet.

39. rån: skrives ran; raan.

voghn: woghn; waghæn; woghæn.

40. jorthrån; hiorthran. se kap. 46.

sak: skrives sak; saak.

sværæ hin, thær sak givær: swær; swaræ; i den lat. oversættelse: juret; i den danske: suare.

fæk: fik.

thre mark båthæ: bot. hanum: ham.

å hand: a hender.

41. thær rån svær: thær um swor, AM.

ful·kumæ næfningæ til: fullkummæ thæt mæth næfningæ.

42. tho at: thot.

43. hjalpæ: hiælpæ.

thæn helghæ: thænnæ hælægh.

jak: ac.

haldæ å: i hende hauer.

44. hvat sum — hanskæ: swo mykæt sum twa hanszkæ

gialdær. huat sum man hauær i hand. ænsæ: skrives ænssæ; æncæ.

andræ lundæ: ander lund.

46. jorthrån: hiorth ran; hyord raan. Det er tvivlsomt, om der her, som i kap. 40, menes hjorderan eller jorderan (=markran).

48. slær: slaær; sler; slar.

mællæ: mel.

skær: slær.

mykæl: mykæt.

sæthæn: skathæn.

49. helgthæ brot: her og i det følgende: hællect; hælghæt: hællegh; hællaugh o. s. v.

hværki: hwærkin.

51. Foran två i hvar fjarthing indskyder AM. bönder sculæ til næfnæ; uden tvivl en randglosse.

umbozman: her og i det følgende skrives således ell. umboszman=umbothsman, ell. umbæsman.

svå længi sum the æræ næfningæ: i nefning; nefning at.

thær fyrræ havær næfning væræt: woræt.

skil: skial; skiæl; skel.

52. fåtøk: fatøk; fatøki; fatuk; fatøgh.

53. i overskriften: i ethæs: i hetees; i takes.

nokær mål: nokæt mål.

syntær rum: syntær ruum; synter rum; söntær rum; syntærs, synttærs ell. søntters rom; siu nætær rum; siw nætter rum; syw nætther rom o. s. v.

54. vil umbozman — fangæ: of umbæsman wil ængi nefningæ fangæ.

vetæ: wætæ; wetær; wethær.

55. fjuræ: fiughær.

annæt: annænt.

56. sven: swæn.
at göræ: oc gör.
58. tolf mannæ: man; mæn; mæns (som oftere).
eth: eet.
59. fullælik: full kumelich.
sættæ: secte; sæte (satisfacere; rette for sig).
yværhørug: yvær høør.
nåm at næmæ: nam ell. naam at næmæ; nam at nætæ, AM. hvor tillige hanum er udeladt; raan at næmæ.
gårths lith: garzlith; garhslit; gahrts liith; granzæl.
æi skal nåm takæ: man take, AM. (for: man ran takæ); nam ell. naam takæs.
60. annæt hæræth: annæn.
årthæ hænnæ; ar then, AM. (for arthe hen).
thæn næstæ ågrøthæ: then nestæ agrøthæ; thæn næstæ afgrøthæ ell. agerth; thæt næstæ a grøthæ.
61. Den anden overskrift danner i AM. tillige begyndelsen af kapitlet.
ænnæn man: annæn.
slik samæ ænsæ: swå sum.
fallæn for: laughsoot mæth.
thær næmæ æftær: thær næmmæ æftær; thær næmpte æftær; thæræ æftær næmæ.
62. overskriften: um burgh ell. burghæn ell. borrughæ; of man borghær for annæn, ok vil æi gjaldæ.
63. ræt tæræ: for rættær (i den lat. overs. coram judice); for rættæ (i den danske overs. for rætten).
vorthær ok svå: hoc (med h foran).
slippær: slæppær.
brøtæ: brotæ (for brøtæ eller for brot?)
fjurtjughæ: fjurtyghæ; fyrtiugh; fyrgh twighæ o. s. v.

64. rættær: rætær; rætteræ; rættæræn.
fjathræ: fiæthær; fiæthræ.
65. ænkjæ: ænkir; ængi (for ænki).
abbot: abbat; abbaat; abbut; abbæt.
66. enæ talæ: æn talæ; een talæ.
67. fælaghs: fælughs; fællaugh; fællæx.
rethæsven: ræthesswen; rethæswæn.
annæn stath: anstath.
68. anthig; anthing; a thingi. Derved kommer det hele til at se således ud, enten: a thingi til kunungs ræt (æth bondæns); ell. anthig til kunungs ræt æth bondæns.
flytæ: flyttæ.
vitæ: wittæ; withæ.
69. å et thing: eet; ent; annænt.
full nåm: al sin (ell. hans) ræt.
han havær orsakæth sik: han ær orsak eller orsakæth.
70. øki: skrives øky; øøk; øxen.
forthi tho at thæt: forthi mangler (og denne sætning henføres da til den foregående?)
thær tok: thær thet tok af hanum.
71. lagth i fælagh: lagæth; laugh; laghlic.
oreghæt: oreght; oregh.
72. mith sumær: missummer.
thær han tok korn å: thær korn war a saeth.
sår: saar; saær.
thæn sæth: thæt sædh.
arveth: ærveth.
takær thæn man sæthæn: taker then man sithæn; ell. takær han sithæn thæn sæth.
jafnæth handæ: hændæ.

vitæs: witnæs; winnæs; wins.

73. af ærjæ: af ærri.

utæn: huten.

hæfthær: hæftær; hæftir; hafthæ.

hugthæ: huthæ; hughe; hug.

74. huggær: hoggær.

at stofnæ: at stafnæ; at stolnæ (ved det stjålne) men sammenhængen viser, at det er urigtigt, da der modsættes: hos stubben og förend han kommer til adelvej.

hemlæ: hemmælsæ.

thjufnæth: thiufsak.

77. brytir: på begge steder bryti (som i overskriften).

78. samæn væræ i meræ æn: længær næfningæ væræ æn.

helghæ brot: hælghæt brot; hælægh brot; hællægh brot; hællaugh broot o. desl. Skulde være: helgthæ brot).

79. sættæ: sætæ; sæctæ (=sættæ).

80. thær han, thær sæktær (ell. thær sæktæt ær): i AM: thær han thær sæktær, der ser ud som fejlskrevet for: som han, der sigter. Det forekommer mig, at dette må være meningen, thi han brugte vel kun mundhævd, og 2,84 er ikke nødvendig derimod; men da Rosenvinge ligefrem ytrer sig for, at der menes den sigtede; så må jeg overlade afgörelsen til lovkyndige.

82. helgth: skrives hælgh; hællægh; hællect o. s. v.

83. at aftnæ: aftæn; at aftæn; at afnæ.

pinxt: pintz; pingæz; pingilsz; pinnings.

tviggi: thvingi, AM. (ng=gg).

84. thæt munhæfth han o. s. v.: det forekommer mig, at den han, der her omtales, er den, der sigter.

ombudsmanden; begyndelsen af næste kap. siger jo også, at det er ham, ombudsmanden, der nævner dagen. jf. 2,80.

85. ænktæ: ængi.

86. myklæ meræ: mykæt.

87. thylik styld: thilikest gærning. thylik skrives dylict; tholik; thellighe o. s. v.

89. undær søkær: undersoknær.

90. tvigild: torgild, AM. Strax efter har AM. for igild ok tvigild blot igild; men meningen er dog efter flere håndskrifter og begge oversættelser, at bonden skulde have både igild, enkelt erstatning, og tvigild, dobbelt.

91. fyrræ, at han ær: fyrræ ællær of han ær, AM. På dette sted findes höjst forskellige læsemåder og forklaringer; enten at den der er bunden klager: utæn thæn thær bundæn var kær yvær hanum fyrræ; eller at han selv (ombudsmanden) er bestjålen: ællær of han ær sjælf vorthæn for thjufnæth; eller bonden i forvejen har klaget, at han var bestjålen, hvilket jeg har fulgt.

fangæn ok bundæn: mangler i AM. Det er et tillæg, som modsættes det senere: ubundæn.

92. thjuf bundæn — af bondæ: bondens thjuf a thingi fra bonden, AM.; bunden og bonden spille over i hinanden, ligesom i forrige kapittel.

93. skøtæ: skotæ (hiemmel eller den hun kan skyde sig hen til).

vith gangær: derefter tilföjer F: oc ræthæ bathæ with kunung oc bondæ. oc wil han æi thiuf hetæ, giuæ thæs logh, at han ær æi thjuf oc æi thiufs witæ. oc han kallæ a hin, thær han fæk af, oc takæ

thær ut hans giald oc fullæ boter. for thy at han saldæ ham uhemælt.

torgh køptæ: torkøptæ, AM.

sin køpæ: sinæ køpæ; sinæ køp. (sin handelsmand.)

vin thæt ær vitnæ (thær vith var): denne forklaring mangler hos nogle og i den lat. og danske overs.; den ser ud som en randglosse; se derom næste kap.

rindær; ryndær (bortstøder, tilintetgör).

94. amboth: rettet for anbot.

Dette kapittel har jeg givet således som texten kunde udbringes efter de fleste håndskrifter; men jeg har rigtig nok stærk formodning om, at det ingenlunde er den oprindelige. Her som i slutningen af forrige kap. er anbragt en forklaring over vin, som vore lovkyndige fortolke ved en ven (isl. vinr), men denne forklaring, hvor gammel den end er, (i den lat. overs. amicum, i e. wind), passer i det mindste ikke på dette sted, da en ven jo ikke kan være to mænd, hvilket er lovens udtrykkelige ord; og at afskriverne have kunnet komme til ved ordet vitnæ at tænke på vin, er indlysende nok af de ændrende overgange: vitnæ, vinnæ, vin. I AM. hedder stedet således: tha skulæ men witnæ til hauæ. win ær thet witnæ, thær with war at thet køp køptæs. thet ær æi minnæ æn twa mæn. At denne text er fordærvet, ses deraf, at der først står vitnæ, og derpå forklares vin, som om det var dette ord, der stod forud. Når ordene: win ær thæt witnæ, thær with war, betragtes som en randglosse, der siden, netop som i slutningen af forrige kapittel, er indskudt i texten, og altså udelades, så bliver den

oprindelige text ganske simpelt denne: tha skulæ mæn (særlikæ) vitnæ til havæ, at thæt køp køptæs. thæt ær æi minnæ æn twå mæn. Når nu andre håndskrifter læse: tha skulæ mæn win til havæ. win ær o. s. v. så er anledningen givet til at forklaringen om dette win (winnæ, witnæ) kunde komme ind i texten; og når der atter i selve forklaringen for: win thæt ær thæt witnæ o. s. v. læses: witnæ ær thæt witnæ o. s. v. så er det jo åbenbart, at texten er fordærvet, og at der er tilstrækkelig grund til, at føre den tilbage til sin oprindelighed. Derved tabes rigtig nok et bevissted for vennen, men hellere det, end et urimeligt bevissted. For resten kan dette sted, og flere af lignende beskaffenhed, tilstrækkelig godtgöre, at slige håndskrifter, hvor randglosser ere optagne i texten, ej kunne være oprindelige eller authentiske.

96. thylik: thylikt; thylikæst; tölig; tilligh o. s. v.

tjun: tynd (i flere); tyffneth; thing. Afskrivernes uvidenhed om betydningen af ordet tjun (tab) har fremkaldt de forskellige læsemåder.

rindær: ryndær (som i 2,93).

fæk: (her og oftere) fik.

lagthæ æth lot: loot; lod; lood; lodh; lottæ AM. (kan derved tænkes på låttæ=latti?)

thjufs vitæ: wittæ; witnæ (for vitænd).

lønd: løøn.

vårthæ tak: warthæ taak (der skrives oftere taak); worthæ taak; i den lat. overs. gaa i tak (gå i borgen for).

kostæn: kostænæ; the kostæ (alle i samme håndskrift).

97. Overskriften: af ængi man gangær with, tha skal

ranzakæs; ell. af ængi man gangær with the costæ i by; og på flere måder.

bethæs at ransaknæ: ransakæn; for gerningsordet at ransakæ står oftere: ransaknæ.

netæ: nettæ; menæ; myenæ; sønæ (=synja).

innæ: in.

husbondæ lås æth husfrø: bondæns æth husfrøs laas (oc løckæ).

fjalæ: fialæ; fialle; fiælæ; stiælæ; siælfæ.

98. thær ransakær: ransacnær.

sal hus: saal huus.

i andræ husæ: i annær hus.

orsak: orsaak; orsakæ; orsaketh.

99. innæs man og innæs konæ: innæst (ofte); indæsth; innæstæ; indnæstæ. og om begge: innæs folk.

101. stæl og fjal: stiæl og fiæl.

ængi man må ok meræ forstjælæ æn sin eghæn hovæth lot: isteden for forstjælæ findes her: forgöræ ell. forsværæ; ell. ængi man må forbrytæ i ænnig andræ brøthæ æn sin eghæn hals ok sin eghæn houæt lot. Det viser vel, at det hele er en randglosse, en bemærkning om, at der jo her gældte hvad der gældte ellers, der er kommen ind i texten, hvor det jo allerede står foran.

mykæl: mykæt.

ællærs: ældærs; heldher.

af fælagh, thær fæld vorthær: vorthær fæld i fælagh.

102. nåm: skrives nam og naam.

hvilik man: hwilk en man.

utarstæ: ydærstæ.

Slutningen lyder hel forskellig: allæ the. thær

waræ, of næmd worther; alle the sag. ther forre ware of næmpt worther; allæ the ther for waræ of næmt wrther ell. fore wore affneffde wordher o. s. v.

103. dörthærskyld: döræ thærskygld; dör thærskild; dyr thærskæl; dör thræskæld o. s. v. (af alle disse kunde vel dannes den i formen mest oprindelige: dör thræskyld).

athælbit: athælbyt; othælbit; othelbiit; øthælbiit; øthælbijt; øtelbiith (modsat kvyk fæ; i de sjællandske love jorthæbit (jorthælit): skönt det er meget sandsynligt at det skal være: othælbit, har jeg dog ikke tilladt mig at sætte: åthælbit, så længe ordet endnu kan være tvivlsomt; det udtrykker en mindre ting (bit), som hører til jorden (odel); eller, når man foretrækker athæl, som hører adelbonde til.

104. Det indklamrede mangler i nogle håndskrifter; det ser også ud som en tilsætning.

105. sin hors (i flert.): sint; sit; siit; (hvilke skrivemåder hyppig afvexle).

ok dyl hin, thær i hæfthum havær: mangler i AM.

å (ejer): åghær ell. åwer o. desl. (senere former).

fyls mærki (vitnæ): fyls merki; fuls marky; føls merke; fult merki; fuls witne merki; fult witnæ. (vidnesbyrd for at han opfødte det som føl).

106. at genstæ: i giænstæ: gienstæ; gensten.

skot: skrives også scoot, jf. 2,93.

107. Den danske overs. begynder med en forklaring over vaande sag, (vånæ sak, formodnings sag). hvilken

ej findes i loven selv. Et exempel på, hvorledes randglosser komme ind i texten.

108. tvigild: igild oc twigild; twild, AM.

gen mål: gen mælæ; withærmaal.

109. thvært: thwart; thwer; thyært (=thvært).

111. vårthnæth: warthnæth; wornæth.

tak sættæ (datid): tak sattæ; tak sottæ.

Den sidste sætning mangler i den lat. overs.

112. svå vorthnæ kostæ: sva urthnæ, AM.; svo worthæn.

lythkynnæ: lyth; lytkynnæ (uden h); lytæn; lyttynnæ, AM.; likend; (jeg har valgt læsemåden lythkynnæ, der også findes, i den tanke, at ordet er enstydigt med lyth, lød); nogle håndskrifter og den danske overs. forbigå ganske ordet. Hele den sidste sætning: den der hitter o. s. v. mangler i den lat. overs.

jartækn: iartakæn; iærtakæn.

113. høghæ: høgh; thyfæ R.

æn vitæs — dyl han: æn dyl han, at han hittæ ækki.

114. ækki: (her som oftere) ekki; ikki o. desl.

vith næfnd af hans høgæstæ lagh: vith næfnd i kyn o. s. v.; vith næuænd i kyn, at han galt hanum æi at. æth giuæ logh af hans høghæst lagh.

hans eghnæ kostæ: engnæ, AM. (dobbelt næselyd).

virthæ pænningæ: wyrthæ pænningæ; worde penning. (gods overgivet efter vurdering).

115. thæt borth: then borth.

værjæ sik mæth the, thær til æræ: værjæ sik meth thre the ther næst til æræ; takæ thær til thre.

Tredie bog.

1. lethinġ: læthing.

sum i en hafnæ æræ: sum i hafnen æræ; i den lat. overs. in uno haffnæ; i den danske: i en haffn (urigtig).

2. mistæ sin huth: huth ferth? A.

å hans bondæ hafnæ: således tydelig i håndskrifterne; wæghnæ, U; i den lat. overs. in domestici sui haffnæ; i den danske: på hans husbondes vegne; jf. i Eriks lov 3,18: sændæ thræl ut å hafnæ.

3. i overskriften: bryni (brynjæ): bryniær.

hæst: hæstæ.

af hvær hafnæ: i den lat. overs. de quolibet (l. qualibet) haffnæ; i den danske (her rigtig): af hver hafne.

ni skippæ: også i flere skrevet ix; thre (fremkommet af ııı, der kan læses ni og som tal tre).

4. armbyrst: armbørst; arnbyrst.

å skipæn ell. å skip: den sidste læsemåde: a skip ell. a skiip, a skiib, a ship, o. desl. findes i mange håndskrifter; (a skipæn=á skipinu); meningen: hver (havne eller) havnebonde, der på skibet er; jf. 2,32 og næste kap. Den lat. overs. har: qui in navi est; den danske: hver havnebonde der på skibet er.

kætælhod: kætælhood; kætælhyd; kiedelhoth; men også kætæl hath: i den danske overs. jærnhat; jeg har ladet hod stå, skönt der kan menes ordet hat.

5. skulæ allæ the mæn, thær i skipæn æræ: også her findes begge udtryk: a skipæn og a skip, som: ther i skipen erre; ell. i skiben; skulæ allæ mæn thær i skipæn køpæ; ell. ther a skyp æræ, o. s. v.;

i den lat. overs. omnes, qui sunt in navigio; i den danske: alle de mænd på skibet ere.

at orvæs thæt: orvæs at thæt.

han thær vit ær; skrives with; wiit (lagt i bøder).

thæt skulæ vitæ skyrthær mæn æthæ skips næfningæ: thet sculæ witæ styræs man æthe skips næfningæ, AM, hvor ordet skyrthær mæn er blevet til styræsman; i den lat. oversættelse: hoc debent scire, qui vocantur styresmæn (ell. skyrthesmen) vel skibsneffningh o. s. v.; i den danske: det skulle vide styremend oc skibsnæffninge o. s. v. I andre: thæt sculæ witæ (ell. wittæ) styres men ethe ell. styræsman allæ ell. styresmen eller, o. s. v. Det således forstyrrede ord skrives atter i andre: skyrther men (oc skyrsnefninge) ell. skurtesmæn ell. styrethesmen (=scyrethesmen) ell. scorsmen. Det er deraf klart nok, hvorledes styresmanden, eller endog styresmændene, her er kommen ind ved en misforståelse af ordet: skurðar menn.

farvitæ næfningæ: skrives farwitæ; forwithæ, forwith; forboth o. s. v. men også her kan der ingen tvivl være om det rette ord farvitæ, sammensat af far, skib, og víti, vide, bøder.

End videre er det hele sted forstyrret derved, at der læses: thet sculæ witæ styræsman æthæ skips næfningæ — **at** the witæ å æi styræsman; efter Rosenvinges forklaring: det skulle styresmænd eller skibsnævninge vide (scire), at de bøder tilfalde ikke styresmanden alene. Men meningen er virkelig den, som adskillige håndskrifter og den danske oversættelse udtrykke: at derom skulle de dömme (vitæ,

bestemme bøderne); og derpå følger i en ny sætning: de vide (ɔ: de bøder) tilfalde ej styresmanden alene.

6. i overskriften fællær: fallær; fallær at; hæftær.
vornæth: wornæt; i den lat. overs. officiales; i den danske: undersøgere.

7. takæ theræ målæ (tage deres sold, máli): mal; maall: mæle.

11. e hværs: e hwars; hwas; hwæs.
hirthmæns: (således tydelig, men også) hirtmæns ell. hirtmans; hitrmens, AM (omsat); hirmans; hurmens (=hiirmens?); og den fuldstændige form hyrthæmæns ell. hirthæmænz; endelig også herrementz. Loven gör udtrykkelig forskel på hirthmæn og hærmæn (herremænd).

12. skyrthæsmæn æth skips næfningæ: således tydelig i adskillige håndskrifter; dog har R også her styræsmen (scyræsmæn?) æth skips nefningæ; men AM har på dette sted scoresmen; forblandingen med styresmand kunde heller ikke let indløbe, hvis afskriveren tænkte noget ved det han skrev. Et spörgsmål står endnu tilbage: om disse skurdsmænd eller skursmænd ere det samme som skibsnævninge eller det er to forskellige ting; der læses: tha skulæ skyrthæsmæn ok ell. æth skips næfningæ; ell. tha skulæ skyrthæsmæn ok æi skips næfningæ; eller blot: tha skulæ skyrthæsmæn vitæ; i den lat. overs. tunc debent skyresmen (ell. skursmen), hoc est farwithæ (ell. forwithæ) neffning, hvorved altså skyresmæn anses for det samme som farvitæ eller skips næfningæ; og det forekommer mig meget sandsynligt.

16. i en lathæ: i en laghæ, AM; i iet lath. Ordet laghæ.

læs låghæ, er dansk lo, svensk loge, norsk låve. Meningen bliver den samme.

læggær han thæt i fleræ lathæ; den oprindelige læsemåde synes at have været: læggær han i fleræ lathæ, nemlig thæt, der også tilföjes i et håndskrift. Det lille ord *i* kunde let overses, og har derfor også forvildet sig hen foran fleræ rethslæ. Deraf kan man forklare sig, hvorfor næsten alle håndskrifter her have en mangelfuld læsemåde, hvor meningen dog er så simpel. Håndskrifter, der ovenfor have lathæ, have på dette sted også lath ell. ladh; og ligeså strax efter.

læggær ell. liggær lathæ: på første sted: legær laghæ ell. lathæ; på andet sted: leggær laghæ ell. lath. Altså enten om han lægger (i) lade (som ovenfor) eller om laden ligger; meningen bliver den samme; udredningen beror på det sted hvor han har lo og lade.

så skulæ: sa scal; sa sculæs.

Standæ mans hus — til enden: Her begynder fejlagtig et nyt kapittel med den overskrift, der hører til næste.

lath læggæs: lath læggæs ell. læggjæs (således kærnen af håndskrifterne); lagh leghs, AM; jeg anser lath (hlað), ligesom ovenfor lathæ (hlaða), for den rette læsemåde, og lagh for ligefrem forvanskning; et lad (kornlad) er jo ikke et lag.

arnæ: aræn (den ældste form).

eldhus: ieldhus.

17. Den første sætning, der er den samme som overskriften, er glemt i mange håndskrifter.

får ell. fangær: far; fær; hauær.

ænnig rethslæ ɔ: ingen; ændringens mening er den samme som textens.

18. gæk: gikk.

æftær them døthæ: døthæn.

19. i overskriften två: twa; two; thre; thrinnæ, AM; i begge oversættelser: to, hvilket også er meningen.

ok ærjæ al: æriæ the hænnæ; æri hanum all (så at selv hankön bruges her om jord).

enæ rethslæ (på begge steder): en.

21. thæt er thrysæ (ell. thrisær) attan mark: det er ikke andet end en senere tilsætning, der også er sat ind efter virthning.

22. ær thæt mæth knif: findes kun i nogle håndskrifter; flere have: æt (ell. æth) mæth knif (ell. kniif); det sættes også efter køping: æller meth lillæ kniff; her er da ær thæt blevet til æt, og det til æth, eller.

drap (datid): skrives drap og draap.

Utæn of annæn (ell. ænnæn vorthær) laghthæ laghæ ok vettæ åræthæ: dette udtrykkes på mange forskellige måder: utæn of han laughæthæ laughæ o. s. v.; utæn of enæ lathæ lawer for then annen oc wethe o. s. v.; utæn of han war lagæth ok aræth weet; utæn of annæn warthær (ell. worther) laghæ laght oc arete (ell. avarth) wet (ell. weet); altsammen fremkommet derved at gerningsordene kunne tages som datider eller som tillægsformer.

23. aldrigh thy sithær: aldær thyt sithær; aldrik thit sither (for: thy at sithær); aldrigh thisithær.

sal: skrives sal og saal.

24. valrof: wallroof; waldrof.

25. sint amboth: sin anbot ell. andbuth.

brøkær: brok; brokæn; brogh.

sint ambot — hængær: hans brok anbot.
hyljæ: hylæs; hyllæs.
fingær: fingræ.
avæ: aufæ (en mærkelig form).
26. lyt: liut; liutæ.
krympæ: krimpæ; kræmpæ.
27. thrithi fimt: thrinnæ.
laghlik å hand gangæt: laghdelt a hand; laghænd.
28. sin manhelgth: sit; sint; sik ell. siik (=sit).
sottæ: soktæ; søktæ.
29. ænlætæ: anlæt; antlithæ; antlad; hanlætæ (med tilsat h).
lytæ: liutæ; worthær han lytt.
30. ben hoggæt — stungæt: been hoggæn oc æi gømæn stunkæn.
flytær: flytær æi.
31. sum saght ær: herefter indskyde nogle den sætning (æn til fæm sår o. s. v.) som står i slutningen af forrige kap.
32. hår grip: hart grip, AM; haar gripp.
jorth skuf: iorthskuuf.
lækis gjaf: læki giaf; læki giæf; læghæs gaffuæ.
I slutningen tilföjer et håndskrift: Dyl han, giuæ kyns eeth. fallær han at logh, bøtæ sum sagh ær.
33. fææt: fæt; thæt fæ.
høghræ: høgher; høwghræ; høyræ; høræ.
34. hjoggæ: hioghæ; hoggæ.
hjó: hugh; høg.
ænsæ: æncæ; sum.
virth: vyrth; vird; værth; wrd.
35. folskæ: falskæ; fulskæ gærning; folsk; skathæ.
fryghthær orth: fryther orth; frithær orthæ; fryær orth.

37. horsængi: horsiang; hoorsængæ; horsæng.
formælæ: formal; formaal; formælendæ.
38. vårthæ: warthæ; worthæ; wochte.
svå lagh: laugh; laghæ (i flertallet).
stungæt: stangæt, AM. (på begge steder); også i andre: stangd.
fthæ æi laghæ gårth (lovligt gærde): hafthæ laght garth (lavt gærde).
39. ok forkumæ hin bi — up: her er kommen nogen forvirring i håndskrifterne, så det er også blevet til: ok forkummær han hins bi sithæn the bi o. s. v.
40. å villæ væIlæ (mærkelig form): det skrives hel forskelligt: a withæ wældæ (på vid mark) ell. walle; wollæ; woldæ; witlæ wolde (på vild mark); i oversættelserne: willæ wollæ; vilde volde. Det har jeg antaget for den oprindelige læsemåde, så at withæ er fremkommet af witlæ.
floghæn: floghnæ; flyghnæ; fløghnæ.
til stofns: stafns; stauæns; stouæns; scuf, R (=stuf); i den lat. oversættelse: ad stofnæ (ell. tilsæde).
utæn of han fylghær — eghæn gårth: heraf er i adskillige håndskrifter blevet to sætninger, af hvilke den sidste endog begynder et nyt kapittel: utæn of han fyllæghær thæm til stouæns. Æn of han fyllæghær thæm af sin eghæn garth, o. s. v.
thrithing af, of: dette har jeg sat for håndskrifternes a ell. of (af og of ere i det strax derpå følgende blandede med hinanden); måske kan der også have stået: thrithing a thæn tid ell. lignende, men da den danske overs. har: tredie part aff dennem, om o. s. v. har jeg troet at af lå i a, og om viser, at der tillige må stå of.

en øræ: høræ.

trææt å: a; aawer; attæ.

Den sidste sætning: Hittær man o. s. v. er i håndskrifterne indsat på forskellige steder.

bisvarm: biswarum.

41. far: fær; gangær.

bi gårth: et håndskrift tilföjer: gen hans wili thær for ær; et andet: um nattæ timæ.

ok takær antigh — æth dræpær: udtrykkes på forskellige måder, som: oc takær æth før annen mans bi thæthen. æthæ dræpær; oc takær æntigh træ oc førær bi thæthæn æth dræpær o. s. v.

hunung: hunnungh; hunugh.

43. aghæ: awghæ; trusæl.

vægth: wegh; wæghæ; wæghsæl; weygsell o. s. v.

listughæ: liustghæ, AM (=listughæ); listugh; listighæ; listeghe; listelighe; listilz; lystigh; lystæligh o. s. v.

44. hænnæ bondæ råth: hennæ; hin (=hinnæ).

dottær: døttær (på hvilket sted det da tydelig ses, at det er ental).

hæski: hærski.

leghæ hjon: eghæn ell. æghnæ; hæghen, AM.

45. sjal: siæl; og sjalæ gift: sials gift; siælæ gift.

storæ munæ: storæ mun; storæ muun; storæ munnæ; stor munet.

svå vorthæn: swa wurthæn; swa urthæn (et sted, der også viser, at svå vorthæn er lig sådan).

47. betær å stub i akræ: betær a stubb i akræ; betær akær a stubbæ; betær a akær stubbæ.

48. hirthær: hiarther; hiorther; hiarter; hiorder, hyærthær; hathær?

vråth: wrat; wræt; warth (omsat); wræth.

50. sit korn: sin.
å faræn vægh: a farnæ wægh; a faræn wæghæ; a farnnæ wæghæ.
51. tjuthrær: således sat for thjufrær; thiurer; tywgær; tyghær; töyrær; tiyther ell. thiythrer; tyuther; thyther; tiwther; thiøther; thøther ell. thøthrer; thyrer o. s. v.
æng: engn, AM.
græs synjæ: grææs synæ.
52. kåt: skrives kat; kaat; kot; kaeth.
flint: steen; stuth (a stuth) ell. stud (a stud) ell. støth; stic (astic); snith (a snith) ell. snyt ell. snydh ell. snedh; i den lat. overs. snyth ell. snith ell. lapidem sive lignum quod dicitur steen.
lyt: liuth; lyyt.
thæt hafthæ hirthæ: afthæ (uden h).
53. laghæ haft: lagh haft; i den lat. overs. laghe hafflhe.
hægnæth: hængnæth, AM. (jf. 3,51 engn).
gårth nithing: gorth nithing; gor nithing. R. tilföjer: then thidh thet fæ hafthæ hirthæ æth thæt ær hældæt.
54. reth: skrives ræth; reeth.
sinæ två øræ e til: sithen e twa øræ til.
taghl: skrives taghæl; talgh, AM. (omsat); taughæl, o. s. v.
55. i fåldæ: i faldæ; i fald; i fold.
ä thingi: a thiggi.
æi eghn i: ækki i; æi enghæn i, AM. (engn for egn).
vitæ sik thæt sjalf: sik sialfum.
at tæljæ: tælæ; talæ; takæ; læggæ; delæ.
äldæn: alden; aldærn.
skabbæt: skabæth.
dy: dynd; dyndæ.
56. foræ allæ helghæn missæ: indnen hellæ myssæ.

57. stuf: her, ligesom i begyndelsen af næste kap. læser R scogh, efter Rosenvinge; men det er vel = stogh (stugh), som er en anden skrivemåde for stuf.

fortå fallæt: forta fallæt (således AM og andre gode håndskrifter); forta eth felleth, A; forthæ fællæt; den lat. overs. har: nisi illud sit forta fælæth in villa; den danske: ej uden det er forthefellit i by; et håndskrift springer ordet forta over. Stedet kan forstås på adskillige måder; for det første kommer det an på, om de to sætninger stå i forbindelse med hinanden eller ej, med andre ord, om utæn skal oversættes ved: men eller ved: med mindre; dernæst om forta skal springes over, så der læses blot: utæn of thæt ær fallæt ell. fællæth; endelig om der skal læses fallæt eller fællæt eller fællæth, og om det nu skal forklares af at fallæ, det er, vel at mærke, at være beliggende imod, at vende imod, eller om der menes en fælled (forta æth fællæth). Da nu stuf hverken kan være fortå eller fælled, så forekommer det mig, at fallæ og fallæt må tages i den første betydning, således som det oftere bruges, f. ex. i begyndelsen af næste kap. of bys fælæth fallær gen, det er, støder til, og i det bekendte: at sol fallæt, beliggende mod solen. Meningen bliver da, som Rosenvinge allerede har antaget: for stuf gærder man ikke, med mindre det støder til, grændser til, fortå i by. I dette kap. tales nemlig også nærmest om by og bol (tofte), i næste om vang.

hofthumgårth ell. hovæthgårth: i den lat. overs. hofthumgarth ell. höffdegerde, hvilket sidste er ordets oprindelige form (hoved- eller höfde-gærde, af isl. höfut og höfði).

sum vithær læggæs: sum læggæs wíth; i den danske overs.: som vide læggæs (sum vitæ læggæs).

59. Thæn gårth: i AM. læses thorn garth (tornegærde), et mærkeligt sted, da det viser, at dette håndskrift er en afskrift, thi afskriveren har læst galt. Hvo der vil efterse håndskrifterne, f. ex. det nette lille håndskrift Arnæ-Magn. nr. 453. 12mo, vil let overtyde sig om, at Thœn garth, det er thæn garth, i en hast kan læses, som der står i AM: thoꝛn garth, og så blev der et tjörnegærde deraf.

ænnæn brytær; deraf er i AM blevet: æn.

60. øxæn: øgsnæ.

for thy at han skal delæ: oc forthi scal han dømæ.

61. vræk: wrægk; wreek; wrak; wragh.

62. styrjæ: styri.

sjal: sial; siæl; sæl; sææl.

lyft: lift; lifft o. desl.; eller med s læst for f: lyst; list.

63. fortighæ: meningen er klar (förend de selv opgive det eller dem), men ordet uvisst; fortithæ thet sialfuæ, F.; de fleste have: forthy (them siælff) ell. forti (thet siæluæ), i A er ti sat ovenover: $\overset{\text{ti}}{\text{for}}$ them; mange forbigå ordet, som de ej have forstået. Hos Thord Degn står: fortiæ ell. fortighæ (eller mistæ sin ræt); jeg har derfor sat: fortighæ, i den tanke at det var platt. vortighen (verzicht thun).

bærghæ: bæærghæ; biærghæ (det skulde være bjarghæ eller bjærghæ, ligesom strax efter: hjalpæ eller hjælpæ).

af givæ: afgiftæs (siælvæ), AM; afgiftæ (them sialuæ) F, og således flere: af giftæ (them siælf); (hauæ) afgifnæ thæm siælfuæ; endelig: af gyvæ (them siælff)

ell. af giffue (thz selffue) o. lign.; af giuæs; af giuæ at hiælpæ them siælf, R; yuer giffuæ (them siæluæ). Af alt dette formoder jeg, at af giftæ eller af gifnæ (=af gifuæ?) kan være kommet af: at havæ afgivæn ell. afgivæt (opgivet).

64. The skulæ ok næfnæs — for sak ær. Hele denne sætning mangler i de fleste håndskrifter og i begge oversættelser.

thighæ af sin hals: thiende töye om.

Den sidste sætning i kapitlet mangler i flere håndskrifter.

65. å kunung hans hand: adskillige have: hals, og i nogle er han (hand) rettet til hals.

67. fjalstær: fialstær; fiælstær; fiælthær, AM.

løn: løøn.

68. bryn: brynd; bryndh; brune.

yrtæ fang: urte; urctæ (=urttæ); iorthæ (=iurtæ?); yrthæ; yrctæ (=yrttæ).

ætlædhæ: æthlæthæ; actæ; actæt.

I det første tillæg: eld: ield.

sættæ: sattæ.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 122885723